

01

SURİYE'DE KÂBUSA DOĞRU?

SURİYE'NİN İÇİNDE BULUNDUĞU KRİTİK DURUM VE OLASI SENARYOLAR

ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR KURUMU
USAK Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi

Ali Hussein Bakeer

USAK RAPOR NO: 13-01

Şubat 2013

Suriye'de Kâbusa Doğru?

Suriye'nin İçinde Bulunduğu Kritik Durum ve Olası Senaryolar

USAK Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi

Yazar
Ali Hussein Bakeer

Rapor Ekibi
Burç Köstem
Gülsüm Boz
Mehmet Hecan
Oğuz Kaan Pehlivan

Raporun yazım sürecinde gösterdikleri destek için Özdem Sanberk, İhsan Bal, Mehmet Tiraş ve Selçuk Çolakoğlu'na teşekkür ederiz. Ayrıca bilgi ve tecrübelerini paylaşma nezaketinde bulunan Suriyeli muhalefet liderleri, Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği, kanaat önderleri, aktivist, gazeteci ve uzmanlara da en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

USAK RAPORLARI NO: 13-01

Şubat 2013

ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR KURUMU (USAK)

International Strategic Research Organization

USAK Raporları No: 13-01
USAK Raporları Editörü: Mehmet GÜÇER

Copyright © 2013 USAK
Tüm Hakları Saklıdır.
Birinci Baskı
Kütüphane Katalog Bilgileri
"Suriye'de Kabusa Doğru? Suriye'nin İçinde Bulunduğu Kritik Durum ve Olası Senaryolar"
Tablo ve şekil içermektedir.
USAK Yayınları
ISBN: 978-605-4030-73-6

Tasarım&Baskı: Karınca Ajans Yayıncılık Matbaacılık
Meşrutiyet Caddesi No: 50/9 Kızılay/ANKARA
Tel: 0312 431 54 83 • Fax: 0312 431 54 84 • www.karincayayinlari.net

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)
International Strategic Research Organization
Ayten Sokak No: 21 Tandoğan/Ankara
Tel: (0312) 212 28 86-87 Faks: (0312) 212 25 84
www.usak.org.tr - www.turkishweekly.net
www.usakgundem.com - info@usak.org.tr

İÇİNDEKİLER

Rapor Özeti 7

Giriş 13

I. SURİYE'NİN İÇİNDE BULUNDUĞU GENEL DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ 17
A. Suriye Muhalefetinin Birleştirilmesi 17
1) Siyasi Muhalefet 17
2) Silahlı Muhalefet 19
B. Ekonomik Durum 21
1) Turizm Sektörü 21
2) Tarım Sektörü 22
3) Sanayi Sektörü 23
4) Petrol Sektörü 23
5) Yatırım, Bankacılık ve Finans 24
C. Toplumsal ve İnsani Durum 25
1) Mülteciler 25
2) Ülke İçinde Yerlerinden Olmuş Kişiler 27
3) Altyapı 29
4) Hizmetler 30
D. Güvenlik ve Askeri Durum 31
1) Özgür Suriye Ordusu (ve Silahlı Muhalefet) 31
a) Geçiş Yolları ve Sınır Kapıları Üzerinde Hakimiyetin Sağlanması 31
b) Düzenli Ordunun Tedarik Yollarının Kesilmesi 33
c) Rejimin Büyük Kentlerde Bitkin Düşmesi 33
d) Askeri Havaalanlarına Düzenlenen Saldırılar 34
e) Stratejik Tesisler Üzerinde Hakimiyet 35
f) Operasyonların Başkent Şam İçlerine Taşınması 39
2) Düzenli Suriye Ordusu 39
a) Rejimin Uğradığı Hasarlar 40
i) Ayrılmalar 40
ii) Personel Kayıpları 42
iii) Uçaklar 42
iv) Zırhlılar ve Askeri Araçlar 44
v) Askeri Harcamalar 45
b) Rejimdeki Ümitsizlik Göstergeleri 45
i) Topların ve Roketatarların Kullanılması 45
ii) Savaş Uçaklarının Kullanılması 46
iii) Scud Füzerinin Kullanılması 46
iv) Toksik ve Yakıcı Maddelerin Kullanılması 50

3) Diğer Silahlı Gruplar 51
a) Şebbiha 51
b) Hizbullah 52
c) İslamcı Gruplar 53

II. ÇATIŞMADA AZINLIKLARIN ROLÜ 55
A. Kürtler ve Suriye Devrimi 55
1) Kürtler ve Suriye Muhalefeti Arasındaki İlişkiler 55
a) Kürtler ve Suriye Ulusal Konseyi 56
b) Kürtler ve "Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu" 57
c) Kürtler ve Özgür Suriye Ordusu 58
2) Suriye'nin Kuzeyinde Bir Kürt Devletinin Kurulması Mümkün mü? 59
3) Nusayriler ve Suriye Devrimi 62
a) Bir Nusayri Devleti Kurulması Doğrultusuna Yöneliş Göstergeleri 63
i) Mezhepçi Bir İç Savaşın Patlak Vermesi 63
ii) Suriye Sahiline Paralel Demografik Bir Hat Çizilmesi 64
iii) Önemli Ordu Teçhizatları ve Silahlarının Sahile Taşınması 65
iv) Lazkiye'ye Askeri Bir Kompleks İnşa Edilmesi 65
v) Ülkenin Büyük Kentlerine Yönelik Sistematik Yıkım 65
b) Nusayri Devleti Kurulması Senaryosundan Yararlananlar 66
i)İsrail 66
ii)İran 66
iii) Hizbullah 67
iv) Rusya 67
4) Suriye'de Bir Nusayri Devleti Kurmanın Zorluğu 67
a) Demografik Durum 68
b) Altyapı 68
c) Coğrafi Konum 69
d) Varsayılan Bölgenin Güvenlik Durumu 69
e) Uluslararası Tavır 69
f) Özgür Suriye Ordusu 69

III. ESED'İN AKIBETİ VE SURİYE 71
A. Esed'in Gitmesi Senaryosu 71
B. Bu Senaryoda Suriye'nin Karşı Karşıya Kalacağı Sıkıntılar 72
1) Ekonomik ve Toplumsal Durum 72
2) Güvenlik Durumu 73
3) Siyasi Durum 73
C. Esed'in Gitmeyi Reddetmesi (Başarısız Devlet Suriye) Senaryosu 74
D. Bu Senaryonun Suriye'deki Durum Üzerindeki Yansımaları 75
1) Ekonomik Düzlem 75
2) Toplumsal Düzlem 76
3) Güvenlik - Askeri Düzlem 76
E. Suriye'nin "Başarısız Devlet" Haline Gelmesinin Bölgesel Riskleri 77

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER 79

Tablolar ve Figürler

Figür 1. Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu'nun Organizasyon Şeması 18
Figür 2. Özgür Suriye Ordusu İçin Askeri ve Devrim Güçleri Genelkurmay Başkanlığı'nın Organizasyon Şeması 20
Figür 3. Suriye Arap Cumhuriyeti Aylık Enflasyon 23
Figür 4. 17 Aralık 2012 İtibarıyla Mültecilerin Dağılımı 26
Figür 5. 2012 İnsani Durum Özeti 28
Figür 6. Geçiş Yolları ve Sınır Kapıları Üzerinde Hakimiyet 32
Figür 7. Ülkenin Güneyini Kuzeyine Bağlayan ve Rejimin Muhtelif Bölgelere Gönderdiği Lojistik Destek İçin Temel Tedarik Geçidi Olarak Değerlendirilen Ana Yol 33
Figür 8. Suriye'de Hava Üsleri 35
Figür 9. Suriye Zırhlı Muharebe Araçları 40
Figür 10. 27 Aralık 2012 İtibarıyla Ayrılanların Kümülatif Grafiği 41
Figür 11. Suriye'nin Kimyasal Silahları 51
Figür 12. Abartılan Kürt İddialarına Bir Örnek 60
Figür 13. Kürt Nüfusunun Dağılımı 61
Figür 14. Muhtemel Bir Kürt ve Nusayri Devleti Kurulması Konusunda Piyasada Dolaşan Harita 63

Tablo 1. Suriye'nin Yıllık Ekonomik Göstergeleri 24
Tablo 2. Suriye'de Devrimin Patlak Verdiği Mart 2011'den Aralık 2012'nin Sonuna Kadar Suriye'deki Toplam "Kayıtlı" Ölü Sayısı: 47866 25
Tablo 3. Hayatını Kaybettiği Raporlanan 60,000 İnsanın Cinsiyet Dağılımı 25
Tablo 4. Şehirlere Göre Dağılım 25
Tablo 5. 21 Aralık 2012 İtibarıyla Komşu Ülkelerdeki Suriyeli Mülteciler ve Gelecek Tahminleri 27
Tablo 6. Aralık 2012'ye Kadar Suriye İçerisindeki Göçmenler 27
Tablo 7. Eylül 2012'ye Kadar Suriye'de Yıkılan Yerleşim Birimleri 29
Tablo 8. Temmuz 2012'ye Kadar Suriye'deki Yıkım ve Hasarların Tahmini Toplam Tutarı $ 30
Tablo 9. 2012 Yılında ÖSO'nun "Şam ve Şam Kırsalı"nda Elde Ettiği Başarılar 36
Tablo 10. 2012 Yılında ÖSO'nun "Deyrizor"da Elde Ettiği Başarılar 37
Tablo 11. 2012 Yılında ÖSO'nun "Haseke"de Elde Ettiği Başarılar 37
Tablo 12. 2012 Yılında ÖSO'nun "İdlip ve İdlip Kırsalı"nda Elde Ettiği Başarılar 37
Tablo 13. 2012 Yılında ÖSO'nun "Halep ve Halep Kırsalı"nda Elde Ettiği Başarılar 37
Tablo 14. 2012 Yılında ÖSO'nun "Sahil"de Elde Ettiği Başarılar 38
Tablo 15. 2012 Yılında ÖSO'nun "Humus ve Humus Kırsalı"nda Elde Ettiği Başarılar 38
Tablo 16. 2012 Yılında ÖSO'nun "Kuneytira"da Elde Ettiği Başarılar 38
Tablo 17. 2012 Yılında ÖSO'nun "Dera"da Elde Ettiği Başarılar 38
Tablo 18. 2012 Yılında ÖSO'nun "Rakka"da Elde Ettiği Başarılar 38
Tablo 19. 27 Aralık 2012'ye Kadar Ayrılanlardan Üst Düzey Görevli Olanların Sayısı 41
Tablo 20. ÖSO'nun 2012 Yılı İçerisinde Yok Ettiği Uçaklar (Aylık Sınıflandırma) 43
Tablo 21. ÖSO'nun 2012 Yılı İçerisinde Yok Ettiği Uçaklar (Bölgesel Sınıflandırma) 43
Tablo 22. ÖSO'nun 2012 Yılı İçerisinde Yok Ettiği Uçaklar (Türüne Göre Sınıflandırma) 43
Tablo 23. ÖSO'nun 2012 Yılı İçerisinde Yok Ettiği Uçaklar (İmha Yöntemine Göre Sınıflandırma) 43
Tablo 24. Suriye Ordusu 2012 44
Tablo 25. Rejimin Ağustos 2012 Süresince Halep'te Bombaladığı Fırınlardan Bazıları 45
Tablo 26. Rejimin Elindeki Füzeler 47

USAK ORTADOĞU VE AFRİKA ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

USAK Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, Türkiye'nin etkili düşünce kuruluşlarından USAK içinde faaliyet gösteren 9 araştırma merkezinden biridir. 2004 yılında faaliyete geçen merkez, Ortadoğu ve Afrika'yı Batı dillerine ek olarak yerel dillerde de takip etmektedir.

Ortadoğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, evrensel standartlarda kavram ve analizler üretmeye çalışmaktadır. Merkez, söz konusu bölgelerin bugüne kadar başka ülke kaynaklarından öğrenilmesini önemli bir eksiklik olarak görerek ilk el kaynaklara ve saha çalışmalarına büyük önem vermektedir.

ALİ HUSSEİN BAKEER: Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Merkezi araştırmacılarındandır. Daha çok Ortadoğu, Türkiye, İran ve Amerika'nın Ortadoğu politikaları, jeostratejik meseleler ve uluslararası ilişkiler konularına odaklanmaktadır.

RAPOR ÖZETİ

Bu rapor, Suriye'nin şu anda içinde bulunduğu durumu mümkün olduğunca titiz bir şekilde inceleyerek değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Medyada, internette ve akademik çevrelerde Suriye meselesi ile ilgili yazılmış birçok bilgiye rastlamak mümkün.

Bu bağlamda rapor, zaman zaman birbiriyle çelişen bilgi yığınları arasında boğulmadan, Suriye devletinin akıbetini öngörmeye ve çatışmanın bir sonraki aşamasında ortaya çıkabilecek senaryoları betimlemeye çalışmaktadır. Ayrıca rapor, Suriye krizi ile ilgili atılabilecek adımları, kriz esnasında ve sonrasında ortaya çıkabilecek riskleri, tarafların çıkar çatışmalarını en iyi şekilde belirlemelerini ve Suriye içerisinden gelen verilere dayalı olarak kararlarını daha gerçekçi ve objektif bir biçimde alabilmeleri amacıyla karar alıcılara yeni bir alan açmayı hedefliyor.

Rapor, Suriye devriminin başlangıcı sayılan Mart 2011'den Ocak 2013'ün ilk haftasına kadar geçen süreçte, Suriye'nin içinde bulunduğu durumu; insani, toplumsal, ekonomik, askeri ve güvenlik gibi çeşitli açılardan ele almaktadır. Şebbiha ve Lübnan Hizbullahı gibi Suriye rejimine dayanan silahlı ve İslami grupların yanı sıra rejim karşıtı kesimler de rapor dâhilinde incelenmektedir. Kürt ve Nusayri azınlıkların çatışmalardaki artan rolleri, bu grupların Suriye muhalefeti ile ilişkileri raporda ele alınan unsurlardır. Ayrıca son zamanlarda Suriye'nin bölünmesi ve Suriye toprakları üzerinde Kürt ve Nusayri devletleri kurulmasına ilişkin sıkça dile getirilen tartışmalar da bu rapor kapsamında değerlendirilmektedir.

Rapor, Esed'in kimyasal silah kullanması ihtimalini incelemekte, Esed'in ve Suriye devletinin akıbeti bağlamında Suriye krizine ilişkin olası senaryoları da ifade etmektedir. Raporda, Esed rejiminin her an çökebileceği ihtimali göz önünde bulundurulmakla birlikte, özellikle Esed'e verilen dış desteğin devam etmesi ve uluslararası toplumun tereddütlü tavrını sürdürmesi, Esed rejiminin varlığını uzatmasına neden olabilecek unsurlar olarak belirtilmektedir.

Bu rapor, Esed'in 2013 yılının ikinci çeyreğine kadar, (anlaşma, müzakere, kaçış veya suikast yoluyla) gitmesi halinde, yaşanabilecek tüm zorluklara rağmen Suriye'nin devrim

öncesi haline dönebilmesinin mümkün olduğunu, ancak bunun ciddi bir bölgesel ve uluslararası destek ile gerçekleşebileceğini ileri sürmektedir.

Ancak bu süre içerisinde rejimin yıkılmaması veya Esed'in görev süresinin dolacağı 2014 yılının Temmuz ayına kadar yönetimde kalması halinde, ülkenin geleceğinin ciddi anlamda tehlikeye gireceği düşünülmektedir. Bunun da Suriye açısından adeta bir kâbus senaryosu olabileceği ifade edilmektedir. Böyle bir durumda Suriye meselesi içerisinde yer alan tüm taraflar açısından beklenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilir. Ayrıca bu senaryoda Suriye'nin bir «başarısız devlete» dönüşmesi de kuvvetle muhtemeldir.

Raporda öne çıkan başlıklar ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1) **Ekonomik Tablo**: Suriye rejiminin; gösterileri, güvenlik ve askeri müdahale ile bastırma kararı almasının üzerinden 23 ay geçmiştir. Bu süre zarfında Suriye'nin bel bağladığı başlıca ekonomik sektörlerin ve devletin ekonomik altyapısının rejim tarafından yerle bir edilmesi sonucu Suriye ekonomisi muazzam bir yıkıma uğramıştır. Bu nedenle ülkede çeşitli ekonomik sektörler ya bir bütün olarak duraksamış, ya önemli ölçüde hasar görmüş ya da tamamen çökmüştür. 2010 yılına kıyasla enflasyon yüzde 40'ı aşarken, resmi Suriye Lirası Mart 2011'den bu yana yüzde 51'in üzerinde değer kaybına uğramıştır. Ayrıca ülkenin gayrisafi yurt içi hasılası 2011 yılından bu yana yaklaşık yüzde 20 küçülmüştür. Son on yıldır yüzde 10 seviyelerinde gerçekleşen işsizlik oranı da 2012 yılında, en iyimser tahminlere göre yüzde 25'e yükselmiştir. Rejimin aylık yarım milyar doları bulan harcamaları sonucu, ülkenin nakit rezervlerinin hacmi çarpıcı biçimde azalmıştır. 2012 yılının Aralık ayında yapılan tahminler, ülkenin nakit rezervlerinden yaklaşık 3 milyar dolar civarında bir miktarın kaldığını göstermektedir. Oysa bu rakam, devrimin başladığı günlerde yaklaşık 17 milyar dolar seviyesindeydi.

2) **İnsani Tablo**: Ülke dışındaki Suriyeli mülteci sayısı 13 Şubat 2013 tarihi itibarıyla, 667 bine ulaşmıştır. Bununla birlikte 2013 yılının ilk altı ayı içerisinde, Suriyeli mültecilerin sayısının 1 milyon 100 bini aşması beklenmektedir. Mültecilerin büyük çoğunluğu, üç ana ülkeye dağılmıştır: Lübnan (181 binden fazla mülteci), Ürdün (204 binden fazla mülteci) ve Türkiye (177 binden fazla mülteci). Suriye'de ülke içinde yerlerinden olmuş kişilerin sayısı ise 4.6 milyon civarındadır. Ayrıca ülke içinde 4 milyonu aşkın insan yardıma muhtaç durumda bulunmaktadır.

3) **Altyapı**: 2012 yılının Eylül ayına kadar Suriye'de yıkılan bina sayısı 2 milyon 865 bine ulaşmıştır. Bunların yüzde 15'i tamamen yıkılmış, yüzde 85'i ise neredeyse tamamen ya da kısmen yıkılmıştır. Bu yerleşim birimlerinin yeniden imarı için 3 sene boyunca en az 35 milyar dolar gerektiği tahmin edilmektedir. Turizm, ihracat, sanayi üretimi ve yurtdışından gelen yatırımlar gibi önemli ekonomik faaliyetlerin durması, iş yerleri, ticaret sahaları ve ayrıca köprüler, su ve elektrik tedarik hatları gibi altyapı sistemlerinin uğradığı hasar ve yine rejimin askeri gücüyle bağlantılı finansal zararlarının toplamı yaklaşık 100 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Aynı zamanda Suriye'nin devrim öncesi haline dönebilmesi için bu rakamın iki katına ihtiyaç duyulmaktadır.

4) **Mal ve Hizmetler**: Suriyeliler üzerindeki ekonomik baskıların giderek arttığı görülmektedir. Bu bağlamda fiyatlarda da büyük bir artış gözlenmektedir. Örneğin tüp gazın fiyatı basında yer alan tahmine göre yüzde 1300 artmıştır. Yine ekmeğin fiyatı yüzde 100 ile yüzde 400 arasında yükselmiştir. Ayrıca International Medical Corps'un belirttiği rakamlara göre ülkedeki hastanelerin yaklaşık yüzde 35'i ciddi bir yıkıma maruz kalmıştır. Sağlık merkezlerinin yaklaşık yüzde 10'u zarar görmüş, ülkedeki toplam ambulans araçlarının yaklaşık yüzde 40'ı hasara uğramıştır. Eczanelerdeki ilaç eksikliği ise yüzde 40'ın üzerine çıkmıştır. Suriye'deki devlet okullarının da yaklaşık yüzde 10'u hasar görmüştür. Bununla birlikte 2012 yılı Kasım ayı rakamlarına göre, ülke içindeki göçmenler, Suriye'nin çeşitli bölgelerinde rejimin askeri operasyonlarına karşı sığındıkları 1956 okulu mesken olarak kullanmaya başlamıştır.

5) **Askeri ve Güvenlik Tablosu**: 2012 yılının Kasım ve Aralık aylarında çatışmanın fiili doğasında bir değişiklik olduğu ve güç dengesinde Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ve silahlı direniş grupları lehine bir kayma yaşandığı daha belirgin bir hale gelmiştir. Silahlı muhalefetin sahip olduğu gücünde bir artış ve performansında çarpıcı bir iyileşme görülmüştür. Bu durum, iletişim alanında, spesifik saldırılarda ve koordinasyonda, müşterek operasyonların gerçekleştirilmesinde ve kullanılan silahların kalitesinde, Suriye Ordusu'na bağlı çok sayıda silah ve mühimmat deposunun ele geçirilmesinde gayet net bir biçimde görülebilmektedir.

Suriye geneline yayılan çeşitli cephelerde Düzenli Suriye Ordusu'nun (DSO) geri çekiliş gözlemlenmektedir. Rejimin, devrimcileri yenilgiye uğratabilecek büyük askeri operasyonlar için gerekli insan gücüne sahip olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla rejim esas olarak Dördüncü Tümen'e ve Şebbiha'ya bel bağlamaktadır.

- **Rejimden Ayrılanlar**: Ayrılmaların hızındaki artış ile birlikte rejimden ayrılan üst rütbeli asker sayısında da bir artış gözlemlenmektedir. Özellikle 18 Temmuz 2012 tarihinde başkent Şam'da bulunan Suriye Ulusal Güvenlik binasını hedef alan patlama sonrasında ordudan ayrılanların sayısında büyük bir artış gözlenmiştir. Çeşitli rütbelere ve uzmanlık alanlarına sahip askerlerden ayrılan, firar eden veya askerlik hizmetinden kaçanların sayısının yaklaşık 100 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.

- **Rejim Kuvvetlerinden Hayatını Kaybedenler**: Resmi rakamlara göre, ordu ve güvenlik güçleri arasında Nisan 2012'ye kadar 2600 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu tarihten itibaren Hükümet, güvenlik güçlerinin personel kaybına ilişkin herhangi bir rakam açıklamamıştır. Ancak Suriye rejimine yakınlığıyla bilinen kaynaklar ise, Temmuz 2012'nin başı itibarıyla kayıp sayısının 4 bine ulaştığını ifade etmektedir. Resmi olmayan bazı raporlarda ise ordu ve güvenlik güçlerindeki kayıpların aynı dönemde 8763 ölü ve 21357 yaralıya ulaştığından söz edilmektedir. Ordu ve güvenlik güçlerindeki ölüm oranı, 2012 yılı başında günde 10 kişiden Haziran ayında günde 23 kişiye, 2012'nin Aralık ayında ise günde 55 kişiye yükselmiştir.

- **Savaş Uçakları**: Devrimin başlangıcından 2012 yılının Aralık ayı sonuna kadar, silahlı muhalefet 144 uçak (taarruz helikopterleri ve MIG savaş uçakları) düşürmüş, bunlardan en az 82 tanesi video görüntüleri ile belgelenmiştir. 2012 yılının Aralık ayı ise düşürülen 41 uçakla, aynı ay içinde en çok düşürülen uçak sayısına ulaşmıştır. Yine İdlip şehri, 46 uçakla rejime bağlı uçakların düşürüldüğü bölgeler listesinin en üst sırasında yer almıştır.

- **Askeri Araçlar**: 2012 yılının başından aynı yılın Ekim ayı sonuna kadar, değişik kategorilerde tanklar, zırhlı araçlar ve personel taşıyıcılar gibi yaklaşık 700 askeri araç, ÖSO tarafından tamamen veya kısmen yok edilmiştir. Bu da rejimin askeri araçlar konusunda uğradığı kayıpların, Suriye Ordusu içerisinde değişik türlerdeki toplam araç sayısının yaklaşık yüzde 5,5 ilâ yüzde 7,5'ine ulaştığı anlamına gelmektedir.

- **Askeri Harcamalar**: Devrimin başlangıcından itibaren ilk 12 ay içerisinde, ordu ve güvenlik güçlerinin araç, ekipman, yakıt ve silah harcamaları ile birlikte sadece işlevsel maliyeti, Suriye konulu bazı ön değerlendirmelere göre, yaklaşık 3 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Bu rakam resmi verilere göre yaklaşık 2 milyar dolar civarında olan 2011 yılı Suriye Savunma Bakanlığı bütçesini aşan bir rakamdır.

- **Rejimdeki Ümitsizlik Göstergeleri**: Çok sayıda mevcut veri, rejimin Suriye devrimine ve devrimcilere karşı zafer kazanma konusundaki ümitsizliğinin arttığını ve inisiyatifi eline alma kudretini kaybettiğini göstermektedir. Ayrıca rejimin ardı ardına devrimcilerin eline geçen stratejik yeteneklerinin paralize olduğunu ve silahlı muhalefetin egemenlik alanının Suriye geneline yayıldığını gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra rejim tarafından devrimcilere ve sivillere karşı özellikle, top ve roketatar gibi silahların, savaş uçaklarının, Scud füzelerinin, toksik ve yakıcı maddelerin kullanımında bir artış yaşandığına ilişkin veriler de bulunmaktadır.

6) **Kimyasal Silah Kullanılması**: Her ne kadar hâlihazırda kullanılan silahların yarattığı insani yıkım kimyasal silahlardan aşağı kalmasa da, kimyasal silahların kullanımı gerek etki alanlarının kontrol edilememesi gerek çatışmaların devam ettiği bölgelerde muhaliflerin yanı sıra rejim taraftarlarının da olması nedeniyle zor görünmektedir. Bu durumda Esed, aynı zamanda hem kendi yandaşlarını öldürme, hem de oluşacak tahribatın komşu ülkelere ulaşma riskiyle karşı karşıya kalabilecektir. Buna karşılık Esed rejiminin son derece tehlikeli olan bu toksik maddeleri çeşitli araçlarla, yalnızca belirli bölgeleri hedef alacak şekilde ve hafif yoğunluklarda kullanması da uzak bir ihtimal değildir.

7) **Suriye'nin Bölünmesi**: Raporda, Suriye'nin bölünerek üzerinde bir Kürt devleti ve bir Nusayri devleti kurulmasına ilişkin bir projenin uygulanmasının, objektif ve pratik olarak en azından şu aşamada mümkün olmadığı kanaatine varılmaktadır. Yine rapor, konu hakkında bir abartının varlığından bahsederek Kürtlerin Suriye'de bir devlet kurmalarının mümkün olmadığı değerlendirmesinde bulunmaktadır. Çünkü bu topluluğun Suriyelilere kendi vizyonlarını dayatma kapasite-

sinin olmadığını, Kürtlerin Suriye'nin kuzeyini kaplayacak bir alana yayılmadığını, ancak kimilerinin bu iddiayı öne sürdüğünü veya bu iddiaya inandığı kanaatine varmaktadır.

Fiili olarak Suriye Kürdistanı veya Suriye'nin Kürt Kuzeyi denilen hiçbir şey bulunmamaktadır. Çünkü Kürtler ülkede kuzeydoğu kuzeybatı uzanan bir kuşak oluşturmamakta, aksine ülkenin kuzeydoğu ve kuzeybatı ucundaki bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca şu ana kadar, bu tür bir proje için bölgesel veya uluslararası destek de sağlanmamıştır. Böyle bir devlet kurulsa bile tek başına varlığını sürdürebilmesi mümkün değildir.

8) **İslamcı Gruplar**: Rapor, ÖSO ile düzenli ordunun faaliyetlerinde bir artış gözlemlemektedir. Şebbiha gibi Suriye rejimine bağlı ya da Lübnan Hizbullahı gibi rejime arka çıkan silahlı grupların faaliyetlerinde de bir artış söz konusudur. Öte yandan bir kısmı ÖSO içerisine eklemlenmiş olarak faaliyet gösteren, bir kısmı bağımsız ancak ÖSO ile koordineli bir biçimde çalışan, bir kısmı da tamamen ÖSO'dan ayrı hareket eden İslamcı grupların rolü de giderek artmaktadır. Bu gruplar, Esed rejimine karşı yoğun ve güçlü bir şekilde mücadele etmekte ve askeri alanda spesifik başarılara imza atmaktadırlar. Bu nedenle yükselen bir halk desteğine sahip olmuşlardır. Rapor, rejimin şiddet ve katliamların dozunu artırması, Hizbullah ve İran'ın müdahalelerinin artması ve Suriyelileri korumak için etkin yardımda bulunmayan uluslararası toplumun duyarsızlığının devam etmesi halinde bu grupların rolünün de artacağını öngörmektedir.

9) **Suriye'nin "Başarısız Devlet" Haline Gelmesinin Bölgesel Riskleri**: Suriye'nin başarısız bir devlet haline dönüşmesi, bölge ülkelerine büyük zorluklar çıkarmakla kalmayarak, Esed'in, bölgesel ve uluslararası destekçileri için de fırsata dönüşebilir. Esed'i destekleyen ülkeler, Suriye'nin başarısız bir devlete dönüşmesiyle rakiplerini geçebilecekleri yeni bir jeostratejik oyunda, "başarısız" Suriye'yi istismar edebilme imkânı bulacaktır.

Örneğin böylesi bir senaryoda, İran, tüm bölge ülkelerinin aksine, mutlak kaybeden konumunda olmayacaktır. Çünkü bu tür durumların yönetiminde engin bir tecrübesi olan İran, başarısız devlet senaryosunda birtakım elverişli araçlara sahip olacaktır. Dolayısıyla böylesi bir ortamda yalnızca Suriye'deki varlığını sürdürmekle kalmayacak, aynı zamanda sağlam bir nüfuz kazanarak, bölgesel ve uluslararası güçleri müzakere masasına oturtabilecektir.

10) **Devrimcilerin İlerleyişi ve Fırsatlar ya da Gelecek Öngörüleri:** Raporda devrimcilerin son dönemlerde sahada elde ettikleri kazanımların Suriye açısından bir fırsat teşkil ettiği düşüncesi ifade edilmektedir. Bu nedenle var olan bütün imkanların kullanılarak Esed'in gitmesi için bu süreçte rejim müttefiklerine baskı yapılması gerekmektedir. Ayrıca raporun son bölümünde Suriye'nin geleceği konusunda birtakım öneriler de sunulmaktadır.

GİRİŞ

Bugün Suriye ve tüm bölge, kritik bir yol ayrımında bulunmaktadır. Birçok uzman, Esed'in siyasi bir çözümü pek çok kere reddetmesi ve düzenli ordunun stratejik mevkilerini peş peşe kaybetmesi nedeniyle rejimin çok yakın bir zamanda yıkılacağını düşünmektedir.

Kimileri ise rejimin, biraz zayıflamakla birlikte halen uzun soluklu bir savaşı sürdürmeye muktedir olduğu görüşünü paylaşmaktadır.

Suriye krizinde, özellikle 2012 yılının son iki ayında ve 2013 yılı başında, çok sayıda önemli gelişme yaşanmıştır. En göze çarpan gelişme ise Suriye muhalefetinin hem siyasi hem de askeri zeminde bütünleşmiş olmasıdır. Bunun yanı sıra Özgür Suriye Ordusu, ülkenin kuzey ve doğusundaki pek çok bölgede önemli askeri ilerleme gerçekleştirmiştir. Ayrıca çatışmalar, Esed rejimi ve güvenlik güçlerinin merkezi olan başkent Şam'ın ortalarına kadar ulaşmıştır. Bütün bunlar, son derece ciddi bir realite oluşturmakta, bölge ülkeleri ve uluslararası güçlerin çoğunu, aylardır ihmal ettikleri Suriye meselesindeki tutumlarını gözden geçirmeye zorlamaktadır.

Bu bağlamda Suriye'de devrimin ilerlemesi ile beraber bazı ülkeler, tutumlarını genel olarak gözden geçirmeye başlamıştır. Nitekim Rusya ve İran ile birlikte Birleşmiş Milletler ve Arap Birliği özel temsilcisi el-Ahdar el-İbrahimi tarafından çok sayıda girişim ortaya atılmıştır. Ancak bu girişimler, Suriye'ye ve Suriyelilere karşı işlenen sayısız katliamlar ve gerçekleştirilen korkunç yıkımlara rağmen, Esed'i devlet başkanı olarak kabul etmektedir. Öte yandan Suriye devrimcilerinin siyasi ve askeri kanadı ve halkın çoğunluğu Esed'in iktidarda kalmasını öngören bu önerileri kabul etmemektedir.

Mesele yalnızca Suriye rejimine destek veren taraflar ile sınırlı değildir. Uluslararası toplumun Suriye meselesine karşı duyarsız kalması ve Esed'in gerçekleştirdiği sistematik yıkım ve sivillere karşı yürüttüğü katliam politikası karşısında harekete geçmemesi vahim bir durumdur. Oysa Birleşmiş Milletler'in 2013 yılı başında yayımladığı rapora göre, katledilen sivillerin sayısı 60 bini aşmış durumdadır.

Uluslararası toplum ve "Suriye'nin dostları" tarafından takınılan bu vurdumduymaz ve tereddütlü tavır, Esed rejiminin elini rahatlatmış ve cesaretlendirmiştir. Esed'in, yedi ay sonra 6 Ocak 2013 tarihinde ilk kez ortaya çıkarak devrimin başlangıcından bu yana be-

şinci kez halka hitap konuşması yapması bunun en açık kanıtıdır. Bu konuşma, Esed'in realiteden tamamen kopmadığına işaret etmektedir. Aksine her tür reel ve barışçıl siyasi çözümü bir kenara atarak, meydan okumada kararlı olduğunu ve askeri seçeneği kullanmakta ısrarcı olduğunu göstermektedir.

Konuşmasında bir sene önce söylediği sözleri aynen tekrarlamış, barışçıl çözüm amaçlı tüm çabaları da kabul etmediğini belirtmiştir. Yine otoriteye sımsıkı sarılacağını ve 2011 Mart ayında başlayan devrimden itibaren esas aldığı askeri seçeneği elinde tutmaya devam edeceğini vurgulamıştır.

Bu noktadan hareketle, Suriye'deki durumun ne aşamada olduğu, çatışmadaki tarafların konumları ve çatışmanın hangi yöne evrileceğine dair bilgiler önem arz etmektedir. Ayrıca çatışmanın sonuçları ve bu sonuçların hem Suriye, hem de bölge ülkeleri açısından muhtemel yansımalarının neler olacağına ilişkin titiz ve gerçekçi bir değerlendirme yapılması son derece önemlidir.

İşte bu rapor, Suriye içerisinde neler olduğuna ilişkin daha net bir izlenim oluşturmak ve dolayısıyla Suriye krizine ilişkin daha gerçekçi ve daha objektif kararlar alabilmelerini sağlamak amacıyla, hem karar alıcılar, hem de kamuoyu için titiz ve ayrıntılı bir değerlendirme olanağı sunmaktadır.

Konumu gereği araştırmacının çabalarına dayalı bu rapor, çok sayıda önemli bilgi kaynağını esas almaktadır. Raporda kullanılan önemli bilgi kaynaklarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Suriye içinden ve dışından özel kaynaklar.
- Suriye'ye dair kamuya açık Arapça ve İngilizce kaynaklar. (haber, röportaj vb)
- Suriye hükümetinin yayımladığı raporlar ve bilgiler.
- Bölgesel ve uluslararası örgütlerin yayımladığı resmi raporlar ve bilgiler.
- Ayrıca sivil toplum kuruluşları ve düşünce kuruluşlarının raporları.

Ayrıca rapor üç ana bölüme ayrılmıştır:

- **Genel Tablo:** Suriye'nin içinde bulunduğu genel durumu ekonomik, toplumsal, insani, güvenlik ve askeri açılardan ele alan, her başlığın dikkat çekici ve zengin verilerle donatıldığı titiz bir değerlendirme içeren birinci bölüm.

- **Azınlıkların Rolü:** Suriye'de süregelen çatışmalarda azınlıkların rolünü, özellikle Kürtler ile Suriye muhalefeti arasındaki ilişkiyi ele alan ve Suriye'nin bölünerek bir Kürt devleti ve bir Nusayri devleti kurulması eksenindeki soruları yanıtlayan ikinci bölüm.

- **Gelecek Senaryoları:** Son olarak, 2013 yılından Beşşar Esed'in görev süresinin sona ermesi için varsayılan tarih olan 2014 yılının Temmuz ayına kadar Suriye'deki gelişmelere bağlı ortaya çıkabilecek ve ülkenin gidişatını belirleyecek senaryoları ve Suriye'nin "başarısız devlet" haline dönüşmesinin bölgesel risklerini ele alan üçüncü bölüm.

Bu rapor, Suriye hakkında yayınlanan raporlarda görülen bir içerik eksikliğini doldurmayı amaçlamaktadır. Nitekim rapor, meseleye ilişkin belgeleri, analizleri ve gelecekteki beklentileri bir araya getirmektedir. İlk kez tüm detaylarıyla gündeme gelen ve tartışılan pek çok konu hakkında rakamlar, tablolar, grafikler ve haritalar ile güçlendirilen ayrıntılar ve bilgiler ile zenginleştirilmiştir. Rapor, sonraki aşamanın ne olacağı, Suriye'nin akıbetinin nasıl olacağı sorusuna yanıt aramaya çalışmaktadır.

1 SURİYE'NİN İÇİNDE BULUNDUĞU GENEL DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Suriye Muhalefetinin Birleştirilmesi

Son aylarda Suriye muhalefetinin, Esed rejiminin düşürülmesine yönelik yaklaşımının ve bu amaçla alanda yürüttüğü faaliyetlerinin birleştirilmesine dair önemli gelişmelere tanık olduk. Şu ana kadar Esed'i düşürme sürecindeki başarısızlık konusunda, bazı ülkeler Suriye muhalefetini eleştirmiş olsalar bile bu, mesele karşısında gerçek sorumluluktan kaçmaya dönük bir mazeret olarak değerlendirilebilir. Ancak siyasi ve askeri açıdan olgunlaşmış Suriye muhalefeti, bu polemiği sona erdirmek ve arzuladığı hedefi gerçekleştirmek üzere güçlerini birleştirme kararı almıştır.

1. Siyasi Muhalefet

Muhalefet tabanını genişletmek, safları birleştirmek, ülke içinde ve dışında bulunan muhalefet üyeleri arasında entegrasyonu sağlamak ve nitelikli bir kuvvet oluşturmak maksadıyla, ileride meydana gelebilecek olası sıkıntılara karşı birlikte hareket etmektedir. Bu amaçla 8-11 Kasım 2012 tarihleri arasında Katar'ın başkenti Doha'da üç gün süren bir dizi danışma toplantıları düzenlenmiş, Suriye içinden ve dışından çok sayıda muhalif heyet toplantıda hazır bulunmuştur. Doha'da gerçekleştirilen bu toplantıya Suriye Devrimi Genel Kurulu, Yerel Koordinasyon Komiteleri, Suriye Ulusal Konseyi, Suriye İş Forumu, yerel konseylerden 14 temsilci, Şam Ülkesi Alimleri Birliği, Kürt Ulusal Konseyi, Suriye Aşiretleri Devrim Konseyi, Devrim Mütevelli Heyeti, Demokratik Kürsü, Sosyalist Birlik Partisi, Komünist Emek Partisi, bağımsız ulusal figürler, rejimden kopan siyasiler ve diğerleri katılmıştır.

Toplantı sonucunda, muhalefetin önde gelen temsilcisi konumunda bulunan ve muhaliflerin çoğunluğunu içinde barındıran Suriye Ulusal Konseyi ile diğer muhalefet ve devrim güçleri arasında anlaşmaya varılarak "**Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu**" kurulmuştur. Ahmed Muaz el-Hatip koalisyonun başkanı seçilirken, başkanın birinci vekili önde gelen muhalif lider Riyad Seyf, ikinci vekili Suheyr Attasi olmuştur. Mustafa Sabbağ da koalisyonun genel sekreteri olarak seçilmiştir.

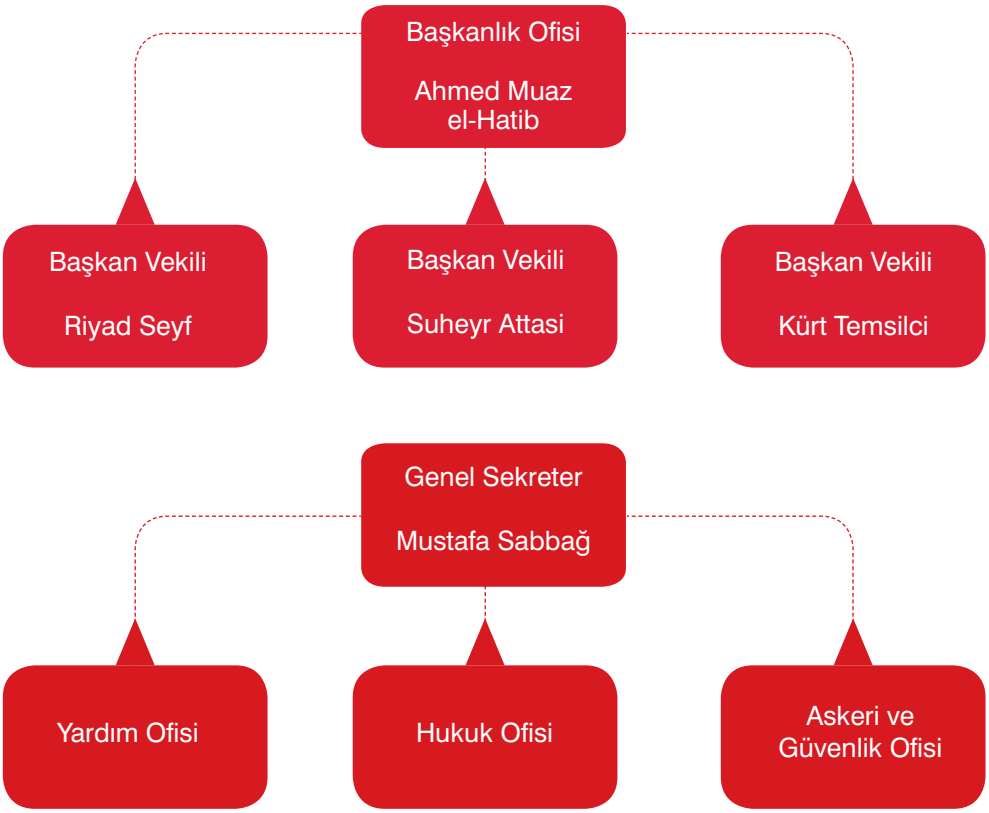
Ahmed Muaz el-Hatib Kimdir?

1960 doğumlu olan el-Hatib, Şam'daki el-Emevi Camii'nin imamı ve hatibi olarak görev yapmıştır. El-Hatib, açık görüşlü ve ılımlı bir kişilik olarak tanınmaktadır. Suriye krizinin patlak vermesinden sonra Mart 2011'de muhaliflere destek verdiği gerekçesiyle pek çok kez tutuklanmıştır.

El-Hatib, oylamanın resmi sonuçlarına göre herhangi bir rakibi olmaksızın Koalisyon'un başkanlığını kazanmış, Koalisyon üyelerinin büyük bir çoğunluğunun desteğini almıştır.

12 Kasım 2012'de Körfez İşbirliği Konseyi'ne üye Arap ülkeler (Suudi Arabistan Krallığı, Katar, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve Umman), Koalisyonu Suriye halkının meşru temsilcisi olarak tanıdıklarının açıklamışlardır. Körfez İşbirliği Konseyi üyelerinden sonra Arap Birliği ülkeleri de Koalisyonu resmi muhatap olarak tanıdıklarını ilan etmişlerdir. Sonrasında Fransa ve İtalya ile başlayan Türkiye ve Birleşik Krallık ile devam eden tanıma açıklamaları peş peşe gelmiştir. 12 Aralık 2012 tarihinde Fas'ta gerçekleştirilen ve 130'u aşkın ülkenin katıldığı Suriye'nin Dostları toplantısında ise Koalisyon Suriye halkının tek ve meşru temsilcisi olarak kabul edilmiştir.

Figür 1. Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu'nun Organizasyon Şeması

Bu bağlamda Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu, Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması ve ülkede yeni bir yönetimin oluşturulması gerektiğine dair birtakım ilkeler açıklamıştır. Bu ilkeler şu şekilde sıralanabilir;

- Ulusal egemenliğin korunması ve karar verme sürecinde milli iradenin bağımsızlığının sağlanması,
- Suriye'nin ulusal toprak bütünlüğünün korunması,
- Suriye halkının bütünlüğünün korunması,
- Tüm sembolleri ve temel bileşenleri ile rejimin düşürülmesi,
- Suriyelilere karşı suç eylemlerine karışmış olan kimselerin sorumlu tutularak bu kuvvetlerin dağıtılması,
- Rejim ile herhangi bir diyalog ya da müzakereye girilmemesi,
- Sivil, çoğulcu ve demokratik bir Suriye'nin kuruluşunun vurgulanması.

Koalisyon hedeflerini ise şu şekilde sıralamıştır;

- Askeri devrim konseyleri ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) müşterek komuta desteğinin birleştirilmesi,
- Uluslararası koordinasyon ile Suriye halkını destekleme fonunun oluşturulması,
- Suriye Ulusal Hukuk Komitesi'nin kurulması,
- Uluslararası tanıma gerçekleştikten sonra geçici bir hükümetin kurulması.

2. Silahlı Muhalefet

Esed ve rejimini devirmek üzere muhalif siyasi çabaların birleştirilmesine paralel olarak rejime karşı mücadele eden silahlı muhalefetin askeri çalışmalarını da birleştirmek için çaba harcanmıştır. Suriye içerisinde meydanlarda çarpışan ÖSO'ya bağlı birlikleri, tugayları ve alayları temsil eden 500'ü aşkın üye 4-8 Aralık 2012 tarihleri arasında bir araya gelerek Suriye içerisindeki tüm silahlı devrim güçleri için "Yüksek Müşterek Askeri Komuta Konseyi"nin kurulmasını kararlaştırmıştır.

Aynı buluşmada yapılan istişarelerin ardından, "Askeri ve Devrim Güçleri Genelkurmay Başkanlığı" için 30 üyenin seçimi tamamlanmıştır. Yine Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu ile temsil edilen siyasi muhalefetle kesintisiz iletişim halinde olmak ve Esed rejimini devirmek için çalışmak üzere Genelkurmay Başkanı olarak Tuğgeneral Dr. Selim İdris seçilmiştir.

Figür 2. Özgür Suriye Ordusu İçin Askeri ve Devrim Güçleri Genelkurmay Başkanlığı'nın Organizasyon Şeması

Yeni anlaşmaya göre, Askeri ve Devrim Güçleri Genelkurmay Başkanlığı, ÖSO çatısı altında tanzim edilmiştir. Genelkurmay Başkanı Tuğgeneral Dr. Selim İdris'in vekili Albay Mustafa Abdulkadir, Genelkurmay Başkanı Tuğgeneral Dr. Selim İdris'in vekili olurken, yardımcılığına ise Albay Abdulkadir el-Salih getirilmiştir. Ayrıca aşağıda belirtilen bölgelere atanan beş yardımcı bu bölgelerdeki saha operasyonlarını doğrudan yönetmekle sorumlu kılınmıştır. Bu bölgesel komutanlıklar, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlıdır. Oluşturulan bölgeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Kuzey Bölgesi: Halep Devrim Konseyi ile İdlip Devrim Konseyi'ni,
- Merkezi Bölge: Humus Devrim Konseyi'ni,
- Doğu Bölgesi: Deyrizor Devrim Konseyi, Haseke Devrim Konseyi ve Rakka Devrim Konseyi'ni,
- Batı Bölgesi: Hama Devrim Konseyi, Lazkiye Devrim Konseyi ve Tartus Devrim Konseyi'ni,
- Güney Bölgesi: Şam Devrim Konseyi ve Dera Devrim Konseyi'ni içermektedir.

Selim İdris Kimdir?
İdris, Humus'un el-Mubarakiyye köyü doğumludur. Mühendislik alanında doktora yapan Selim İdris Suriye Askeri Akademisi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktaydı. Beş dil bilen İdris herhangi bir siyasi akıma bağlı değildir. Dikkat çekici biçimde yönetim ve organizasyon çalışmalarına önem vermektedir. Askeri çevrelerde fiili bir popülaritesi vardır. Kültürlü ve ılımlı bir kişilik olarak tanınmaktadır.

19 Aralık 2012 tarihindeki haberlere göre Tuğgeneral Selim İdris, Ulusal Koalisyon Başkanı Muaz el-Hatib ile bir araya gelmiş ve ikili arasında gerçekleştirilen görüşmede aşağıdaki hususlar vurgulanmıştır: (Bkz. Aşağıdaki resim)

- Tüm sembolleriyle Esed rejimini devirmek ve rejimin güvenlik güçlerini dağıtmak,
- Eldeki tüm araçlarla Suriye halkının kendini savunmasını sağlayabilmek ,
- Suriye halkının kendi kararını özgürce almasını sağlamak,
- Suriye halkının acılarına son vermek üzere geçici hükümetin kurulması sürecini hızlandırmak.

Yüksek Müşterek Askeri Komuta Konseyi 26 Aralık 2012 tarihinde ÖSO Medya Bürosu aracılığıyla yaptığı açıklamada Tuğgeneral Selim İdris'in rütbesinin Tümgeneralliğe yükseltildiğini duyurmuştur.

Suriye rejiminin, gösterileri askeri müdahale ile bastırma kararı sonrası geçen 23 ay boyunca, Suriye devletinin bel bağladığı başlıca ekonomik sektörler muazzam bir yıkım ve hasara uğrayarak durma noktasına gelmiştir.

B. Ekonomik Durum

Suriye rejiminin, gösterileri güvenlik ve askeri müdahale ile bastırma kararı almasının üzerinden 23 ay geçmiştir. Bu süre içerisinde Suriye devletinin bel bağladığı başlıca ekonomik sektörler muazzam bir yıkıma uğrayarak ya tamamıyla duraksamış ya hasar görmüş ya da çökmüştür. Bunun nedeni ise askeri operasyonlar ve devletin ekonomik altyapısının rejim tarafından yerle bir edilmesidir. Tarım, sanayi, turizm ve hizmet sektörleri gibi çeşitli sektörler bu kapsam içerisinde yer almıştır.

Ülkede enflasyon yüzde 40'ı aşarken, "Suriye Lirası" Mart 2011'den bu yana yüzde 51'in üzerinde değer kaybına uğramıştır. Ayrıca 2012 yılında ülkenin gayrisafi milli hâsılasında yüzde 20 oranında bir düşüş görülmüştür. 2012 yılındaki işsizlik rakamları ise en iyimser tahminlere göre yüzde 25 olarak gerçekleşmiştir. Rejimin aylık yarım milyar doları bulan savurganlığı sonucu ülkenin nakit rezervlerinin hacmi çarpıcı biçimde azalmıştır. 2012 Ekim ayında yapılan tahminler de ülkenin nakit rezervlerinin 4-5 milyar dolar civarında olduğunu göstermektedir. Oysa bu rakam devrim başladığı günlerde yaklaşık 17 milyar dolar seviyesindeydi.

Rejimin aylık yarım milyar doları bulan savurganlığı sonucu, devrimin başladığı günlerde yaklaşık 17 milyar doları bulan nakit rezervlerinin hacmi çarpıcı biçimde azalmıştır. 2012 Ekim ayında yapılan tahminler ülkenin nakit rezervlerinin 4-5 milyar dolar civarında olduğunu göstermektedir.

Sektörel bazda ülkedeki ekonomik sektörlerin durumu aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1) Turizm Sektörü

Devrimden önce turizm sektörünün ülke ekonomisi içerisindeki payı 9 milyar dolar civarındaydı. Ancak şu anda ülkede turizm tamamen durmuş haldedir. Ayrıca turistik

Birleşmiş Milletler raporlarına göre yaklaşık 3 milyon Suriyeli, gıda kıtlığı (gıda güvenliği sorunu) yaşamaktadır. 1,3 milyon insan ise oldukça ciddi bir risk altındadır ve önümüzdeki üç ay içerisinde acil yardıma ihtiyaç duymaktadır.

tesislere yönelik gerçekleştirilen saldırılar nedeniyle ülkede 1 milyar doları aşan zarar meydana gelmiştir. Bunun son örneği ise Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Halep Çarşısı olmuştur. Pek çok tarihi ve turistik tesiste rejimin gerçekleştirdiği korkunç yıkım, bu sektörü uzun bir süre toparlanamayacak hale getirmiştir.

Uluslararası raporlar (Dünya Miras Fonu) Suriye Ordusu'nun, Suriye'de tarihi nitelikteki 13 yeri işgal ettiğini ve buraların askeri kışla olarak kullanıldığını göstermektedir. Yine düzenli Suriye Ordusu 3'ü uluslararası düzeyde 10'u da ulusal düzeyde tarihi miras kategorisinde yer alan 13 yeri tahrip etmiştir.

2) Tarım Sektörü

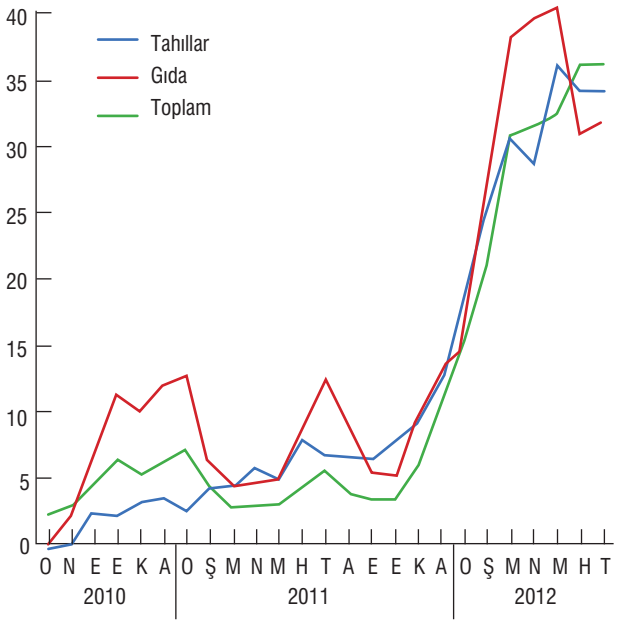
2010 yılı rakamlarına göre bu sektörün Suriye'nin gayrisafi milli hasılasındaki payı yaklaşık yüzde 20'dir. Yine Suriye'nin kırsal bölgelerinde çalışanların yüzde 50'si tarımla uğraşmakta, bu sektörde çalışanlar da Suriye'nin toplam iş gücü kapasitesinin yüzde 20'sini oluşturmaktadır.

Bugün rejimin askeri operasyonları nedeniyle bu sektör şiddetli bir sıkıntı içerisindedir. Çünkü rejim, ayaklanmaların başladığı kırsal bölge insanlarının evlerini ve iş yerlerini yerle bir etmekle kalmamış bu kişilere ait işyerlerini, tarım arazilerini ve mahsülleri ateşe vererek nüfusun önemli bir kesimi açısından vazgeçilmez nitelikteki ekonomik temeli de yıkmıştır. Çiftçilerin göç etmesiyle birlikte durum daha da kötüye gitmiş, kıtlık nedeniyle mazot ve gübre fiyatları yüzde 300 artmıştır. Bu artışı öngöremeyen hükümet ise bu maddeler için kimi tekelcilerin tahakkümüne bağımlı hale gelmiştir.

Tüm bu koşullar tarımsal ürünlerin fiyatlarında ciddi artışları da beraberinde getirmiştir. Özellikle askeri operasyon yapılan bölgelerin pek çoğunun tarımsal üretim alanları olduğu görülmektedir. Örneğin, saldırılara maruz kalan Haseke 1,6 milyon hektar, Halep kırsalı yaklaşık 1,1 milyon hektar, İdlip ise yaklaşık 356 bin hektar ekili arazi içermektedir.

Tarım alanına yapılan yoğun yatırımlar sonucu yakın bir geçmişe kadar bu sektörde kendi kendine yetebilen ülkeler arasında sayılan Suriye, içerideki açığı gidermek için yaklaşık 4 milyon ton tahıla muhtaç hale gelmiştir. Bu ihtiyacın giderilmesi de hükümetin isteğine bağlıdır. Birleşmiş Milletler raporlarına göre de 3 milyon Suriyeli, gıda kıtlığı (gıda güvenliği sorunu) yaşamaktadır. 1,3 milyon insan ise oldukça ciddi bir tehlike altındadır ve önümüzdeki üç ay içerisinde acil yardıma ihtiyaç duymaktadır.

Figür 3. Suriye Arap Cumhuriyeti Aylık Enflasyon

Kaynak: BM Gıda ve Tarım Örgütü

3) Sanayi Sektörü

Ülkede sanayi sektörü çok büyük bir tahribata uğramıştır. Özellikle ülkedeki endüstriyel faaliyetlerin çoğu ülkenin ekonomi başkenti olarak değerlendirilen Halep kentinde yoğunlaşmıştır. Rejimin askeri operasyonları nedeniyle kentin maruz kaldığı felaketler dikkate alındığında ülkenin ekonomik temellerinden oldukça büyük bir kısmının, (işverenlerin iflas etmesi, sanayiye elverişli çevrenin yok olması ve iş adamlarının işlerini yurtdışına taşımaları sonucu) ya duraksadığı ya da tamamen ortadan kalktığı söylenebilir. Nitekim ilgili raporlar Suriye'den Mısır'a sığınan Suriyeli iş adamı ve yatırımcı sayısının 2012 yılının son çeyreğinde ikiye katlandığına işaret etmektedir.

4) Petrol Sektörü

Petrol Suriye açısından önemli bir sektördür. Çünkü petrol, devlet gelirlerinin en az üçte birini, kamu bütçesinin yaklaşık dörtte birini ve Suriye'nin toplam ihracatının yaklaşık yüzde 40'ını oluşturmaktadır. Suriye'nin petrol ihracı 2010 yılında yaklaşık 5 milyar dolara ulaşmış ve aynı yıl Avrupa Birliği ülkeleri de yaklaşık 4 milyar dolarlık petrol ithalatını Suriye'den yapmıştır. Uluslararası toplumun Suriye rejiminin petrol sektörüne uyguladığı yaptırımlar, rejimin sağlam döviz getiren bu kaynaklar aracılığıyla Suriye kentlerine karşı düzenlediği askeri saldırıları finanse etme ve aynı zamanda yandaşlarını ve güvenlik güçlerini besleme gücünden mahrum kalmasına yol açmıştır.

Ancak bununla birlikte söz konusu doğrudan yaptırımların aylık 400 milyon dolara varan zarar meydana getirmesi, ekonomik daralmanın derinleşmesi ve enflasyon oranının yükselmesi gibi birtakım yan etkileri ortaya çıkarmaktadır. Yine bu sektörde yaşanan sıkıntılar diğer sektörlere de yansıyarak sanayi sektörünün felç olmasına ve kış ortasında

Uluslararası toplum tarafından, ülkenin döviz gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturan petrol sektörüne uygulanan yaptırımlar, Suriye rejiminin düzenlediği askeri saldırıları finanse etme ve aynı zamanda yandaşlarını ve güvenlik güçlerini besleme gücünden mahrum kalmasına yol açmıştır.

Rejim, özellikle İran'ın finansal yardımları ve ülkenin nakit rezervlerinden yaptığı kesintiyle petrol sektörünün gelirlerini ikame edebilmektedir.

özellikle ısınma amaçlı kullanılan yakıt kıtlığı ise toplumsal huzursuzluklara yol açmaktadır. Fakat rejim, özellikle İran'ın finansal yardımları ve ülkenin nakit rezervlerinden yaptığı kesintiyle bu sektörün gelirlerini ikame edebilmektedir.

5) Yatırım, Bankacılık ve Finans

Suriye Yatırım Kurulu'nun yayınladığı rakamlar, Suriye'de yaşanan gelişmeler nedeniyle 2012 yılı Ocak ayı başı ile aynı yılın Eylül ayı sonu arasındaki dönemde Suriye'deki mevcut projelerin çoğundan vazgeçildiğini göstermektedir. Ayrıca rakamlar 2011 yılının aynı dönemi ile bu dönem karşılaştırıldığında yüzde 74'lük bir düşüşün yaşandığını da gözler önüne sermektedir.

Özellikle ticari bankacılığa getirilen sınırlamalar, mevduatların dondurulması ve Suriye'ye dolar getirmenin yasaklanması hem işlem masraflarının hem ithalat masraflarının hem de sigorta maliyetlerinin yükselmesine neden olmuştur. Ayrıca yabancı döviz talebinin bir kısmı, kayıtlı ekonomiden karaborsaya kaymıştır. Bu da Suriye Lirası'nın ciddi bir değer kaybına uğramasına yol açmıştır.

Tablo 1. Suriye'nin Yıllık Ekonomik Göstergeleri

% (Artış ve Azalış Oranları)	2010a	2011b	2012b	2013c
Reel GSYİH	3,2	-3,4	-15,2	-1,0
Özel Tüketim	7,6	-3,0	-16,0	-3,0
Kamusal Tüketim	10,8	7,2	-7,0	1,6
Gayrisafi Sabit Yatırım	13,6	-2,5	-12,0	-3,0
Mal ve Hizmet İhracatı	11,2	-12,0	-22,0	2,0
Mal ve Hizmet İthalatı	15,1	-3,2	-15,0	-2,5
İç Talep	n/a	n/a	-13,6	-2,1
Tarım	-9,6	0,0	-8,0	1,0
Sanayi	8,5	-4,0	-37,8	-1,0
Hizmet	5,6	-5,0	-15,0	-3,0
Mali göstergeler (% GSYİH)	23,5b	21,8	12,8	11,2
Merkezi Devlet Yıllık Gelir	24,9b	32,8	26,4	24,4
Merkezi Bütçe Dengesi	-1,4	-11,0	-13,6	-13,2
Kamu Net Borç Stoku	22,7b	35,2	47,4	56,1
Uluslararası Rezerv (US$ milyon)				
Toplam Uluslararası Rezerv	14.833	4.774	2.976	3.002

a = Gerçek
b = Economist Intelligence Unit hesaplarına göre.
c = Economist Intelligence Unit tahminlerine göre.
Kaynak: Suriye Merkezi Bankası, IMF, International Financial Statistics, World Bank, Global Development Finance, Economist Intelligence Unit

C. Toplumsal ve İnsani Durum

Gün geçtikçe Suriye halkının yaşadığı insani trajedi daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Rakamlar Suriye'de devrimin patlak vermesinden itibaren 2012 yılı sonuna kadar isimleri ve ölüm şekilleri **kayıt altına alınan** toplam ölü sayısının 47866 kişiye ulaştığını göstermektedir.

Tablo 2. Suriye'de Devrimin Patlak Verdiği Mart 2011'den Aralık 2012'nin Sonuna Kadar Suriye'deki Toplam "Kayıtlı" Ölü Sayısı: 47866

Şehirlere göre sınıflandırma													
Şam Kırsalı	Humus	Halep	İdlip	Dera	Hama	Şam	Deyrizor	Lazkiye	Rakka	Haseke	Kuneytira	Tartus	Süveyda
10153	8858	6340	6329	4098	3830	3453	3288	722	342	214	128	86	25
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU - Syrian Revolution Coordinators Union)													

Birleşmiş Milletler Suriye'de faaliyet gösteren insan hakları kuruluşlarını referans göstererek 2012 yılı sonuna kadar Suriye'de ölenlerin sayısının yaklaşık 40 bin olduğunu tahmin etmekteydi. Ancak 2013 Ocak ayının ilk haftasında BM'nin hazırlattığı ve Suriye hükümeti dâhil birçok kaynaktan gelen verileri karşılaştırarak hazırlanan ve bu verilerin hepsini kapsayan bir rapor yayımladı. Raporun bulgularına göre Mart 2011'den Aralık 2012'ye kadar geçen sürede hayatını kaybeden ve ölümü kayıt altına alınan Suriyelilerin sayısının 60 bin olduğu açıklandı. Ancak bu rakamların ülkede yaşanan kayıpların gerçek boyutunu yansıtmadığı düşünülüyor.

Tablo 3. Hayatını Kaybettiği Raporlanan 60,000 İnsanın Cinsiyet Dağılımı

Erkek	Kadın	Bilinmeyen
% 76	% 7,5	% 16,45
Kaynak: UNHCR – Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi		

Tablo 4. Şehirlere Göre Dağılım

Humus	İdlip	Şam Kırsalı	Halep	Dera	Hama	Diğer
12.560	10.862	7.686	6.188	6.034	5.080	11.590
Kaynak: UNHCR – Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi						

1) Mülteciler

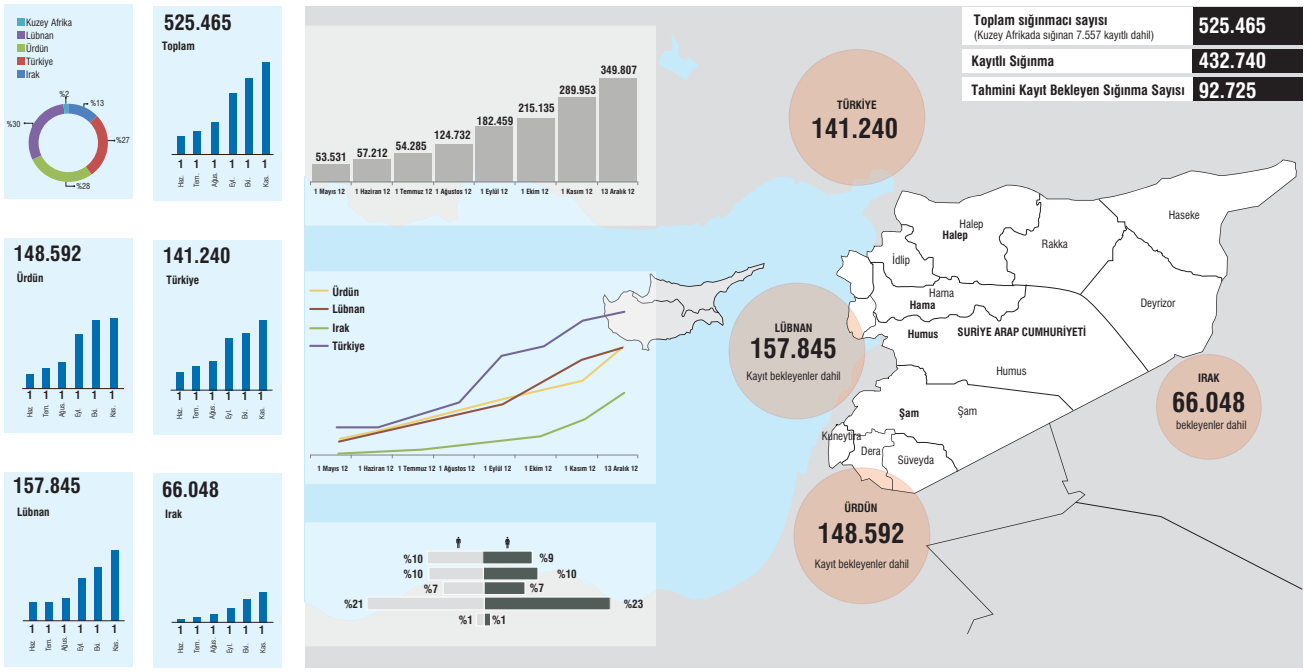
Suriye krizinin başlangıcı sayılan Mart 2011'den günümüze kadar rejimin sürekli artan askeri operasyonları sonucu çok sayıda Suriyeli ülke dışına kaçmıştır. Suriyeli mültecilerin oldukça büyük bir kısmını Suriye'ye komşu ülkeler ağırlamaktadır. Ayrıca kimileri Kuzey Afrika bölgesine, kimileri de bazı Avrupa ülkelerine dağılmışlardır. Birleşmiş Milletler'in rakamlarına göre, ülke dışındaki Suriyeli mülteci sayısı 13 Şubat 2013 tarihi itibarıyla 667 bine ulaşmıştır.

Rejimin askeri operasyonları Lübnan ve Ürdün sınır bölgelerine doğru genişlerken, Türkiye sınırlarına yakın bölgelerde ise, muhaliflerin saha hakimiyetleri artmış ve genişlemiştir.

Mültecilerin büyük çoğunluğu üç ana ülkeye dağılmıştır: Lübnan (181 binden fazla mülteci), Ürdün (204 binden fazla mülteci) ve Türkiye (177 binden fazla mülteci). Bu ülkelerin mülteci kabul etme kapasitesinin üst sınırına ulaştığı değerlendirmesi yapılmaktadır. Özellikle, sınırlı kaynaklara sahip ve uygun koşullarda bu kadar mülteciyi ağırlama gücünden veya yeterliliğinden mahrum olan Lübnan ve Ürdün'de durum böyledir. Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin hazırladığı 24 Aralık tarihli bir açıklamada Türkiye'de Suriyeli mültecilerin sayısının, ülkede bulunan kampların karşılama kapasitesini yüzde 12 oranında aştığını belirtmiştir. Bu açıklamadan bu güne Türkiye yönetimi iki yeni kamp daha açmış ve ülkeye 20 bin yeni Suriyeli mülteci ulaşmıştır. Mısır da mültecileri ağırlamaya başlamış ve şu anda ülkedeki mültecilerin sayısı yaklaşık 11 bine ulaşmıştır.

Türkiye'nin Suriyeli mültecileri ağırlayan ülkeler listesinin başında uzun bir süre kalmasından sonra, Lübnan ve Ürdün'de mülteci sayılarının ciddi oranlarda artması iki açıdan yorumlanabilir. Bir yandan rejimin askeri operasyonları Lübnan ve Ürdün sınır bölgelerine doğru genişlemiştir, Türkiye sınırlarına yakın bölgelerde ise, muhaliflerin saha hakimiyetleri artmış ve genişlemiştir.

Figür 4. 17 Aralık 2012 İtibarıyla Mültecilerin Dağılımı

Tablo 5. 21 Aralık 2012 İtibarıyla Komşu Ülkelerdeki Suriyeli Mülteciler ve Gelecek Tahminleri

Ülke	Kayıtlı ve/veya Yardım Gören Mülteciler	Haziran 2013'teki Tahmini Mülteci Sayısı
Mısır	11.190	30.000
Irak	66.532	90.000
Ürdün	155.147	300.000
Lübnan	164.626	300.000
Türkiye	144.755	380.000
Toplam	**542.250**	**1.100.000**

Kaynak: 21 Aralık 2012 itibarıyle Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (UNHCR). Mülteci rakamları tahminlere dayalıdır ve değişkenlik gösterebilir.
* Tablo, Türkiye Hükümeti tarafından sağlanmıştır.

Önümüzdeki altı ay içerisinde dışarıdaki Suriyeli mültecilerin sayısının 1 milyon 100 bini aşması beklenmektedir.

Bu mültecilerin büyük çoğunluğu, özellikle gün geçtikçe sayılarının artması ve zorlukları şiddetlendiren kış mevsimi nedeniyle, kötü yaşam koşulları altında sıkıntı çekmektedir. Üstelik mültecilerin yaklaşık yüzde 54'ünden fazlası, 17 yaş altı çocuklardan oluşmaktadır ve yalnızca önümüzdeki altı ay içerisinde dışarıdaki Suriyeli mültecilerin sayısının 1 milyon 100 bin mülteciyi aşması beklenmektedir.

2) Ülke İçinde Yerlerinden Olmuş Kişiler

Birleşmiş Milletler'in son raporu, Suriye içerisindeki koşulların kötüleşmesi nedeniyle 4 milyondan fazla Suriyelinin yardıma muhtaç olduğunu ve bunlardan en az 2 milyonunun Suriye içerisinde yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kaldıklarına işaret etmektedir. Öte yandan Suriye İnsan Hakları Ağı'nın (SNHR - Syrian Network for Human Rights) rakamları ise –ki, bu rakamlar Suriye içerisinden gelen saha verilerine dayalı olarak sürekli güncellenmektedir- ülke içinde yerlerinden olmuş kişilerin gerçek sayısının, Birleşmiş Milletler'in yayınladığı rakamın iki katını aşarak 4,6 milyona yükseldiğini göstermektedir.

Tablo 6. Aralık 2012'ye Kadar Suriye İçerisindeki Göçmenler

Göç Bölgesi	Sayı
Halep	1.6 Milyon
Humus	950 Bin
Şam	775 Bin
Deyrizor	380 Bin
Lazkiye	300 Bin
Hama	225 Bin
Dera	200 Bin
İdlip	180 Bin
Toplam	**4 Milyon 610 Bin**

Kaynak: Suriye İnsan Hakları Ağı (SNHR)

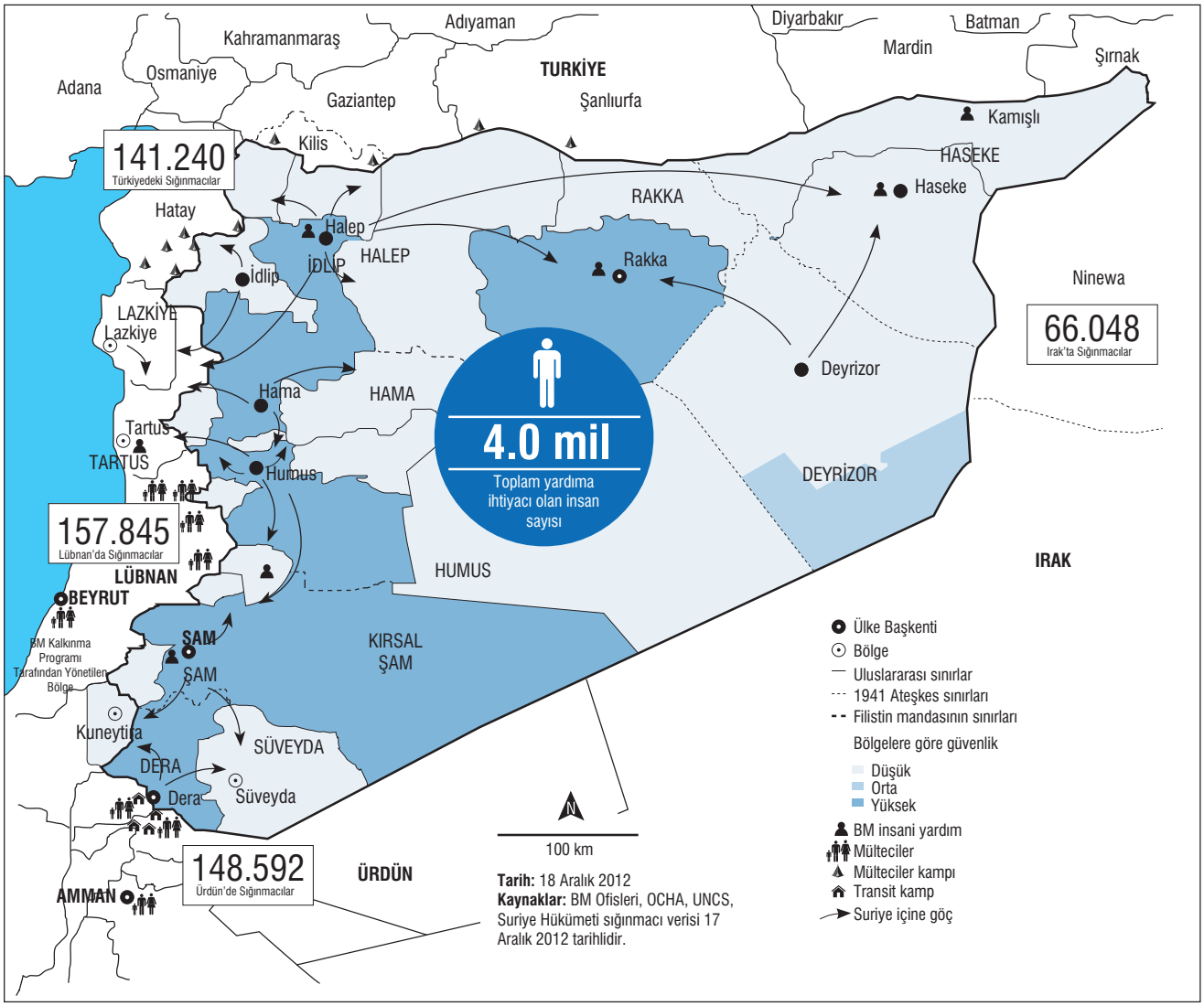
Yardıma muhtaç Suriyelilerin sayısı, Birleşmiş Milletler'in yayınladığı rakamın iki katını aşarak 4,6 milyona yükselmiştir.

Birleşmiş Milletler raporları, ülke içinde yerlerinden olmuş 3 milyonu aşkın kişinin gıda yardımına muhtaç durumda olduğunu belirtmektedir.

Bu insanların bir kısmı, yaşam koşulları açısından elverişli olmayan okullara ve kamu binalarına sığınmaktadırlar. Çoğunluğu oluşturan bir kısmı da, akrabaları ya da sıradan insanlar tarafından ağırlanmaktadır. Bu durum o ailelerin geçim yüklerini de artırmaktadır. Öte yandan ülke içinde yerlerinden olmuş çok sayıda kişi, tarlaları ve bahçeleri mesken edinmekte, hatta bazıları sahip oldukları otomobillerde ve kamyonlarda yaşamaktadırlar.

Kış aylarında hava sıcaklıklarının düşmesi, su ve yiyecek kıtlığı, elektrik kesintileri, yakıt fiyatlarının yükselmesi ve ısınma araçlarının bulunmaması gibi sıkıntılar, bu göçmenlerin yaşamını ciddi derecede zorlaştırmakta ve dolayısıyla korkunç bir insani krizi ortaya çıkarmaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler raporları, 3 milyonu aşkın ülke içinde yerlerinden olmuş kişinin gıda yardımına muhtaç durumda olduğunu belirtmektedir.

Figür 5. 2012 İnsani Durum Özeti

3) Altyapı

Suriye rejiminin askeri operasyonları ve yerleşim yerlerine yönelik saldırılarda ağır silahlar kullanması ülke içinde muazzam bir yıkıma yol açmıştır. Savaş uçakları ve helikopter saldırılarının, Suriye'nin altyapısının ciddi oranda yıkıma uğramasında rolü büyüktür. (Bu konuya ileride değinilecektir.) Ayrıca, ağır silahlarla tahribat yapılarak sivillerin terörize edilmesi de amaçlanmıştır.

Suriye Maliye Bakanı, ülkenin yeniden imar ve inşasının maliyetinin 27 milyar dolar civarında olduğuna işaret etmiştir. Oysa bu, rejimin gerçekleştirdiği korkunç yıkımın boyutlarını ortaya koyan çeşitli raporların ön tahminlerine göre oldukça düşük bir rakamdır. Örneğin, Suriye İnsan Hakları Ağı'nın tahminlerine göre 2012 yılının Eylül ayına kadar Suriye'de yıkılan yerleşim birimi sayısı 2 milyon 865 bin olmuştur. Bunların yüzde 15'i tamamen yüzde 85'i ise neredeyse tamamen ya da kısmen yıkılmıştır.

Tablo 7. Eylül 2012'ye Kadar Suriye'de Yıkılan Yerleşim Birimleri

Bölgeler/Kentler	Yıkılan Birim Sayısı
Humus	800 Bin
İdlip	500 Bin
Şam Kırsalı	425 Bin
Dera	350 Bin
Halep	270 Bin
Hama	185 Bin
Deyrizor	135 Bin
Diğer Bölgeler	200 Bin
Toplam	**2 Milyon 865 Bin**
Kaynak: Suriye İnsan Hakları Ağı (SNHR)	

SNHR tahminleri, bu birimlerin yeniden imar maliyeti için gelecek 3 sene boyunca en az 35 milyar dolara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Suriye'de meydana gelen yıkımın boyutlarına ilişkin bir başka ön saha araştırması ise bu yıkımın maliyetinin Eylül 2012'ye kadar 36.5 milyar dolardan fazla olduğuna işaret etmektedir. Turizm, ihracat, endüstriyel üretim ve yurtdışından gelen yatırımlar gibi önemli ekonomik faaliyetlerin durması, iş yerleri, ticaret sahaları ve ayrıca köprüler, su ve elektrik tedarik hatları gibi altyapı sistemlerinin uğradığı hasarlar ve yine rejimin askeri gücüyle bağlantılı finansal zararlarının toplamı yaklaşık 100 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Aynı zamanda Suriye'nin devrim öncesi haline dönebilmesi için bu rakamın iki katına ihtiyaç duyulmaktadır.

Suriye İnsan Hakları Ağı (SNHR), yerleşim birimlerinin yeniden imarı için gelecek 3 sene boyunca en az 35 milyar dolara ihtiyaç olacağını tahmin etmektedir. Bir başka ön saha araştırması ise bu yıkımın maliyetinin Eylül 2012'ye kadar 36.5 milyar dolardan fazla olduğuna işaret etmektedir. Finansal zararların toplamının ise yaklaşık 100 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 8. Temmuz 2012'ye Kadar Suriye'deki Yıkım ve Hasarların Tahmini Toplam Tutarı $

Felaket Bölgesi	Zarar Gören Ev ve Mobilyalar	Yitirilen Birikimler	Zarar Gören Araçlar	Toplam Bölgesel Zarar
İdlip	1.681.060	1.286.080	76.300	3.043.440
Haseke	150.760	376.960	10.725	538.445
Lazkiye	74.000	46.240	1.790	122.030
Halep Kırsalı	955.240	1.194.050	52.262	2.201.552
Hama	769.280	2.799.110	142.704	3.711.094
Humus	5.299.960	1.346.530	167.540	6.814.030
Dera	581.930	1.749.220	64.940	2.396.090
Deyrizor	350.880	2.111.910	24.956	2.487.746
Şam Kırsalı	4.671.120	6.874.910	354.380	11.899.680
Toplam	14.534.230	17.784.280	1.120.201	33.214.407
Genel Toplam				**33.214.407**

Kaynak: Suriye Anayasa Hareketi (SCM - Syrian Constitutional Movement)*
* Bu tablo 2012 yılı Temmuz ayına kadarki döneme yönelik ayrıntılı bir araştırmanın özetidir.

4) Hizmetler

Suriye rejiminin süregelen askeri operasyonlarından ülke içindeki hizmetler de etkilenmiştir. Nitekim vatandaşlar, ekmek, su, gaz, yakıt veya benzin gibi temel ihtiyaç maddeleri için oldukça uzun kuyruklarda beklemek zorunda kalmaktadırlar.

Gerçek şu ki yaşanan ekonomik zorlukların yanı sıra, askeri operasyon sahasının genişlemesi, uluslararası yardımların zayıflığı ve/veya doğru bir şekilde ulaşamaması ya da hiç ulaşamaması ve ülke içinde çatışma bölgelerinden göç edenlerin oranlarının giderek artması nedeniyle temel ihtiyaç maddelerine erişim zorlaşmaktadır. Bununla birlikte fiyat artışları da giderek yükselmektedir. Örneğin tüp gazın fiyatı en düşük tahmine göre yüzde 1300 artmıştır. Yine Dünya Gıda Programı'nın da (WFP) belirttiği gibi ekmeğin fiyatı da en düşük tahmine göre yüzde 100 ila yüzde 150 arasında yükselmiş, hatta bazı bölgelerde yüzde 400'e kadar fırlamıştır.

Suriye Hükümeti ülkedeki hastanelerin yaklaşık yüzde 35'inin ciddi bir yıkıma maruz kaldığını belirtmiştir. Ayrıca sağlık merkezlerinin yaklaşık yüzde 10'u zarar görmüş, ülkedeki toplam ambulans araçlarının yaklaşık yüzde 40'ı hasara uğramıştır.

Öte yandan çok sayıda hastane kullanılamaz hale gelmiş, ekipman eksikliği, elektrik kesintileri ve doktorların göç etmesi (örneğin Uluslararası Tıp Kurulu (IMC) rakamlarına göre Humus'taki doktorların yaklaşık yüzde 50'den fazlası Humus'u terk etmiştir) nedeniyle yeniden hizmete sokulmaları mümkün olmamıştır. Ayrıca bazı hastaneler, Suriye ordusu tarafından askeri karargâh veya işkence merkezi olarak kullanılmaktadır. O kadar ki artık vatandaşlar tutuklanma korkusuyla bu hastanelerin bir kısmına gitmekten çekinmektedirler.

Suriye Hükümeti ülkedeki hastanelerin yaklaşık yüzde 35'inin ciddi bir yıkıma maruz kaldığını belirtmiştir. Ayrıca sağlık merkezlerinin yaklaşık yüzde 10'u zarar görmüş, ülkedeki toplam ambulans araçlarının yaklaşık yüzde 40'ı hasara uğramıştır. IMC raporlarında geçen hususlara göre eczanelerdeki ilaç eksikliği yüzde 40'ın üzerindedir.

Suriye Eğitim Bakanlığı Suriye'deki devlet okullarının yaklaşık yüzde 10'unun hasar gördüğünü açıklamıştır. Ayrıca 2012 yılı UNHRC Kasım ayı rakamlarına göre ülke içindeki göçmenler, Suriye'nin çeşitli bölgelerinde rejimin askeri operasyonlarına karşı sığındıkları 1956 okulu mesken olarak kullanmaya başlamıştır.

D. Güvenlik ve Askeri Durum

Muhalif gruplar alana hızlıca yayılarak Temmuz 2012'de gerçekleşen Halep savaşından bu yana rejimin saldırılarına karşı artan bir direnç göstermiştir. 2012 yılının Kasım ve Aralık aylarında ise çatışmalarda kırılma yaşanarak güç dengesinde ÖSO ve silahlı direniş grupları lehine bir kayma yaşandığı daha belirgin bir hale gelmiştir.

1) Özgür Suriye Ordusu (ve Silahlı Muhalefet)

Esed rejimini devirmek üzere siyasi ve askeri çabaların bir bütün olarak ele alınmasından sonra silahlı muhalefetin performansında çarpıcı bir iyileşme görülmüştür. Bu durum gerek iletişim alanında, nokta saldırılarda ve koordinasyonda, gerekse müşterek operasyonlarda kendini göstermektedir. Ayrıca Suriye Ordusu'na bağlı çok sayıda silah ve mühimmat deposunun ele geçirilmesiyle birlikte kullanılan silahların kalitesinde net bir iyileşme yaşanmıştır. Bunun yanında, muhalifler bilhassa askeri mühimmat, patlayıcılar ve kısa menzilli füzeler gibi pek çok ihtiyaçları da kendi imkânlarıyla imal edebilmektedirler.

Esed rejiminine karşı verilen siyasi ve askeri çabaların bir bütün olarak ele alınmasından sonra, silahlı muhalefetin performansında görülen çarpıcı iyileşme iletişim alanında, nokta saldırılarda, koordinasyonda ve müşterek operasyonlarda kendini göstermiştir.

Önceleri münferit olarak yapılan planlama ve operasyonlar daha organize bir şekilde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Temel hedefin, çeşitli cephelerde rejimi yıpratmak ve sınır bölgeleri, büyük şehirleri ve başkent Şam'ı içeren üç ana eksende operasyonları yaymak olduğu söylenebilir. Benzer şekilde ÖSO sadece gelişmelere tepki verir bir konumdan insiyatif alan ve olayları yönlendiren bir konuma geçmiş, aşama aşama uygulamaya geçirilen pek çok taktik ve stratejiler de muhaliflerin özgüvenini artırmıştır. Bu durumun en bariz örnekleri şu şekilde sıralanabilir:

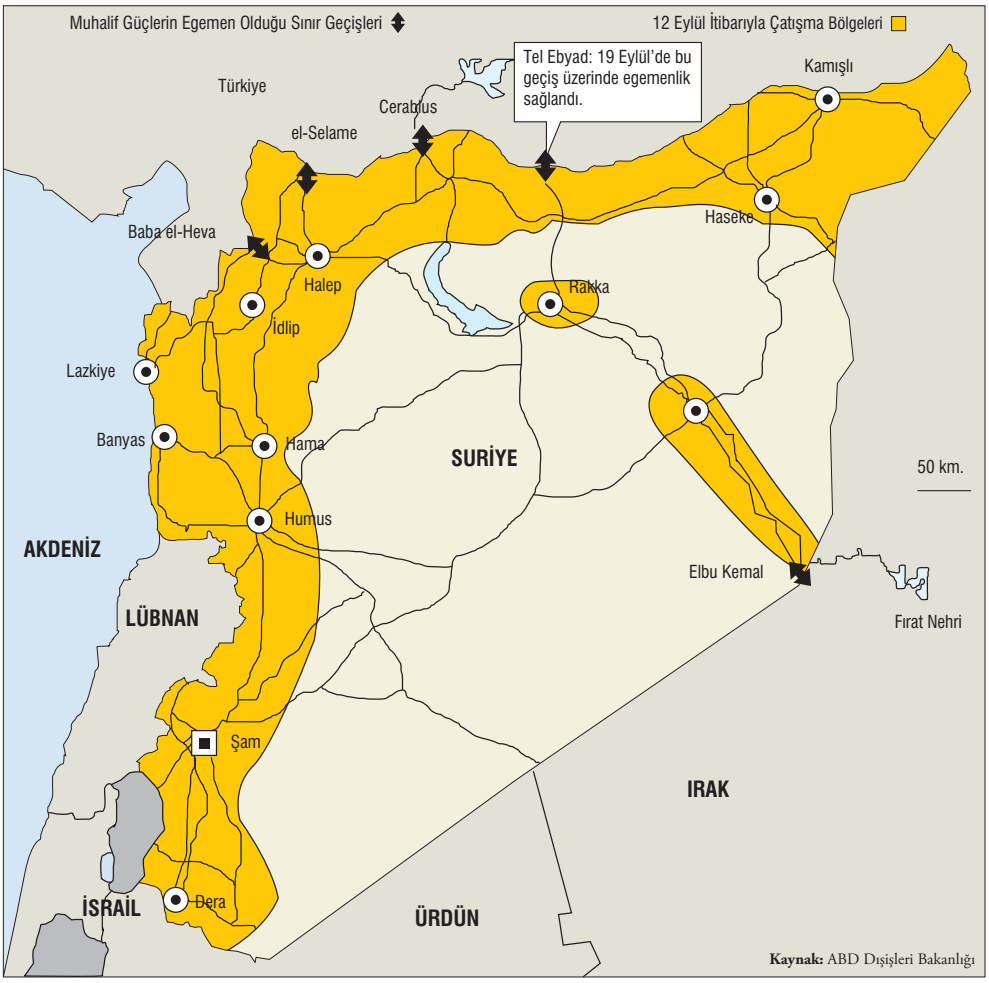
a) Geçiş Yolları ve Sınır Kapıları Üzerinde Hâkimiyetin Sağlanması

Sınır geçişlerine hâkim olma stratejisinin uygulanması 2012 yılının Temmuz ayında başlamıştır. Hedef alınan geçişlerin ilki, el-Kaim kenti yakınında Suriye'yi Irak'a bağlayan "Elbu Kemal" geçişi olmuştur. 13 polis karakolu da ele geçirilerek burada hâkimiyet tamamen sağlanmıştır. Ardından Suriye'nin kuzeyini Irak'a bağlayan "el-Ya'beriyye" geçişi üzerinde hâkimiyet sağlanmıştır. Ayrıca bunlara, Halep kırsalında bulunan "Azez" ve İdlip kırsalında bulunan "Bâbu's Selam" kapıları gibi Suriye'yi Türkiye'ye bağlayan sınır kapıları da eklenmiştir. Sonra Türkiye sınırındaki stratejik "Baba el-Heva" kapısı, ardından "Cerablus" kapısı ele geçirilmiştir. Nihayet son olarak Türkiye sınır şeridi üzerinde Suriye rejiminin kontrol ettiği "Kesb" kapısı da muhaliflerce ele geçirilmiştir.

ÖSO sadece gelişmelere tepki verir bir konumdan insiyatif alan ve olayları yönlendiren bir konuma geçmiş, zamanla uygulamaya geçirilen pek çok taktik ve stratejiler de muhaliflerin özgüvenini artırmıştır.

Yine ÖSO, 2012 yılının Aralık ayı başlarında, Lübnan'a bağlanan üç geçiş yolundan biri olan ve İran yanlısı Hizbullah ile Suriye rejimi arasındaki ilişki açısından stratejik önemi bulunan "Rankus" kapısı üzerinde de hâkimiyet kurmayı başarmıştır.

Figür 6. Geçiş Yolları ve Sınır Kapıları Üzerinde Hakimiyet

Sınır kapılarının ele geçirilmesine yönelik saldırıların amaçları şöyle açıklanabilir:

- Kaçan mültecilere güvenli bölgeler sağlamak için bu bölgeler ideal bir konumda bulunmaktadır. Çünkü Suriye rejiminin ülke içerisinde ulaşabileceği en uzak ve en zayıf nokta sınır bölgeleridir.
- Fiili bir emri vaki yoluyla tampon bölgeler oluşturmak. Bu maddenin tek eksiği, Esed'in savaş uçaklarının geçişini men eden bir uçuşa yasak bölge yaptırımından mahrum olmasıdır. Fakat bu eksikliğin muhaliflerin uçaksavar füzeleriyle donatılması suretiyle giderilmesi mümkündür.
- ÖSO savaşçıları için dayanak ve tedarik operasyonlarını desteklemek.
- Karada gerçekleştirilen operasyonlarla rejimi güç durumda bırakmak ve rejimin tedarik zincirlerini koparark rejim üzerinde baskı kurmak.
- Stratejik öneme sahip hakimiyet noktalarının düşmesinin, rejimin egemenliğinde -en azından sınır kapılarına kadar yayılan bölgelerde- bir zafiyet göstergesi olarak değerlendirilecek olması nedeniyle, rejim ve ordu safları içerisinde yüksek düzeyli kopmaları teşvik etmek.

b) Düzenli Ordunun Tedarik Yollarının Kesilmesi

ÖSO'nun çabaları, geçen birkaç ay boyunca, Suriye Ordusu'nun özel tedarik yollarında özellikle de uluslararası karayolu üzerinde hâkimiyet kurmaya yoğunlaşmıştır. Bu karayolu güneydeki Dera'yı, Halep ve Suriye'nin kuzeyine düşen diğer bölgelere bağlamaktadır ve ülkedeki çeşitli vilayetlere ve eksenlere yayılmış rejim kuvvetlerine lojistik destek sağlanması için kullanılan esas yol niteliğindedir. Bu şekilde rejimin, başkentin merkezinden ya da devletin kontrolündeki şehirlerden uzakta kalan şehirlere takviye kuvvetler göndermesi engellenmek istenmiştir.

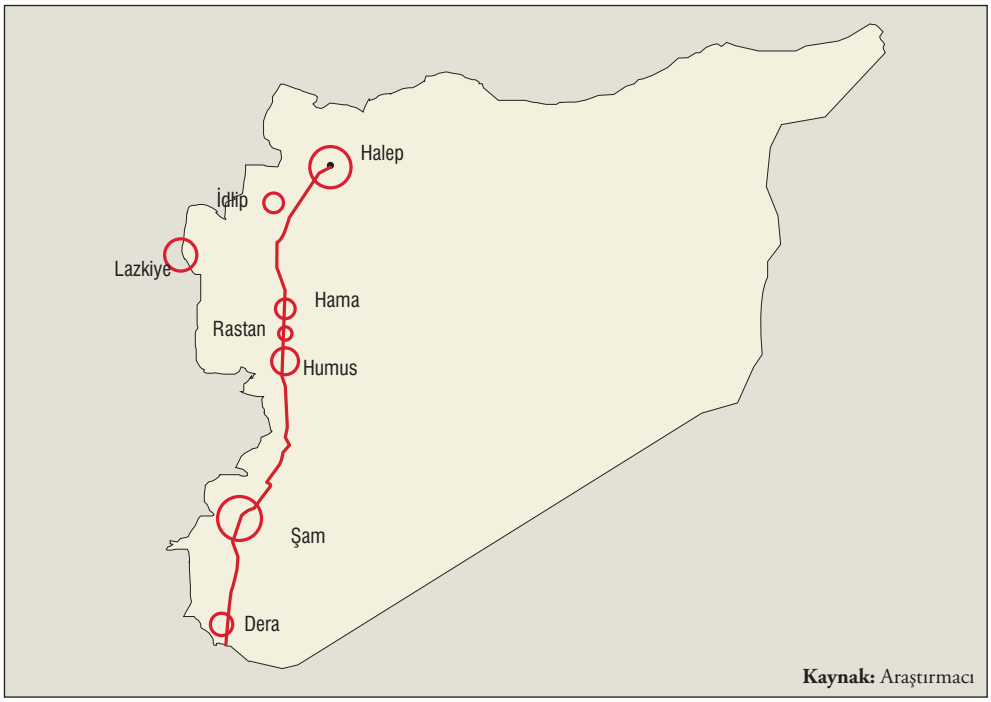
Şu anda ise her bir şehirde ve muhtelif cephede tedarik yollarının kesilmesi üzerine yoğunlaşılmaktadır. Böylelikle rejimin güvenlik merkezlerinin yanı sıra çeşitli şehirlere konuşlandırılmış rejime bağlı askeri üsler, izole edilerek ve zayıflatılarak ele geçirmesi daha kolay hedeflere dönüşmüştür. Bu şekilde askeri üslerin, şehirlere saldırmaya gücü yetmeyen, direnemeyen ve kendini savunamayan kolay hedeflere dönüşebilmeleri istenmektedir. Bu bağlamda rejime bağlı çok sayıda askeri üs kuşatma altına alınmış, ulaşım kanalları kesilmiş ve kuşatma altında kalanlara helikopterler dışında hiçbir tedarik imkânı bırakılmamıştır.

Şehirlerde ve muhtelif cephelerde tedarik yollarının kesilmesi üzerine yoğunlaşan muhalif güçler, rejime bağlı askeri üsleri izole ederek ve zayıflatarak ele geçirilmesi daha kolay hedeflere dönüştürmektedir.

c) Rejimin Büyük Kentlerde Bitkin Düşmesi

Sınır kapıları üzerinde hâkimiyetin kurulması ve tedarik yollarının kesilmesine paralel olarak, ÖSO'ya bağlı gruplar, Suriye'nin büyük kentlerinde çok sayıda çatışma cepheleri

Figür 7. Ülkenin Güneyini Kuzeyine Bağlayan ve Rejimin Muhtelif Bölgelere Gönderdiği Lojistik Destek İçin Temel Tedarik Geçidi Olarak Değerlendirilen Ana Yol (ÖSO, bu yolun büyük bir kısmına hakim durumdadır.)

Kaynak: Araştırmacı

açmaya yönelmiştir. Bu açılım, Suriye rejiminin askeri yeteneklerini tümüyle yitirdiği Halep çarpışması ile başlamış, sonrasında ÖSO'nun bu faaliyeti kısa zamanda ülkenin doğusundaki Elbu Kemal'den, güneydeki Dera'ya, kuzeydeki Halep ve İdlip'ten, ortadaki Humus ve Rastan'a hatta başkent Şam'a kadar yayılmıştır. Tüm bu çatışmalar, rejim güçlerinin değişik cephelerden giderek yıpranmasına sebep olmuştur. Yine bu şehirlere konuşlandırılmış rejim güçlerinin tedarik hatlarının kesilmesi ve yeterli insan gücünden yoksun bırakılması, rejimin kaybettiği toprakları geri almaya yönelik kara saldırılarına girişmesinin önünü kesmiştir. Öte yandan rejim güçlerinin ana iletişim ve kontrol sisteminin çökmesi, onları her bir şehirde eli kolu bağlı bir hale getirmiştir. Savunma hattındaki büyük askeri üsler ve karargahlar, devrimcilerin yoğun ve spesifik saldırılarının baskısı altında kalmıştır.

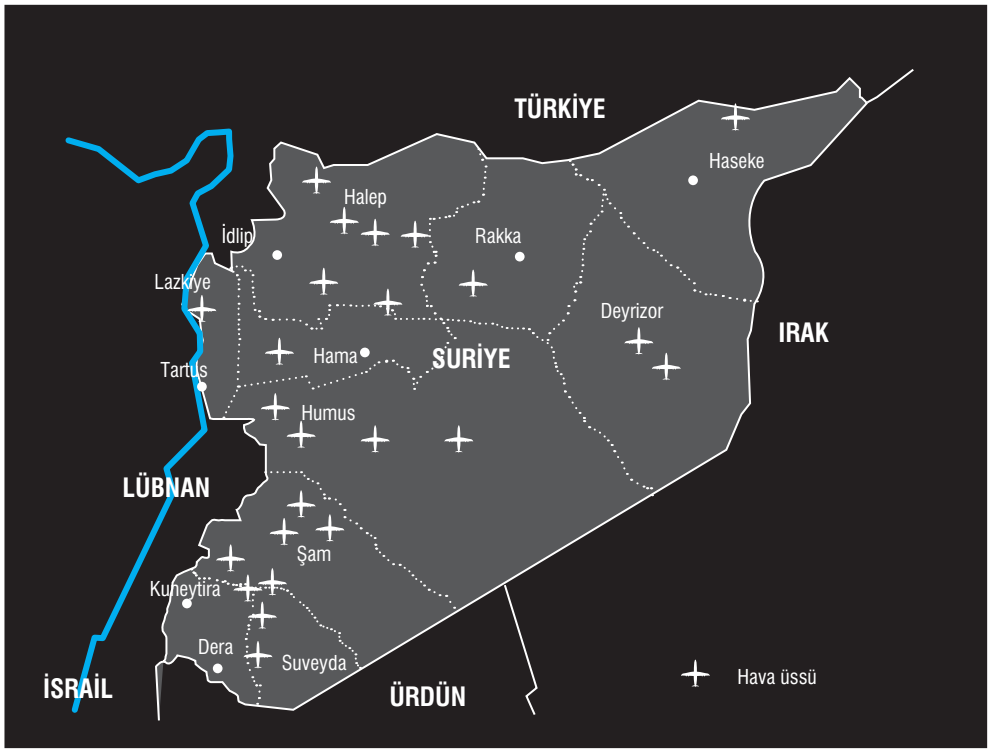
d) Askeri Havaalanlarına Düzenlenen Saldırılar

Rejimin sahip olduğu hava gücü üstünlüğü, şehirlere ve devrimcilere karşı düzenlenen yoğun bombardımanlarda kendini göstermektedir. Bu durum devrimcilerin ele geçirdikleri bölgeler üzerinde tam bir hâkimiyet kurmalarına engel olmaktadır. Ellerinde uçaksavar silahları olmayan muhalifler buna karşılık havaalanlarını ele geçirme stratejisi izlemektedir.

Bu nedenle, sistematik bir şekilde askeri havaalanlarına saldırı kararı alınmış ve aşağıdaki amaçlar gözetilmiştir:

- Rejimin elindeki hava üstünlüğünü etkisiz hale getirmek,
- Özellikle de rejimin bu havaalanlarını, saldırı üsleri olarak kullanmaya başladığı bir dönemde rejimin bu havaalanlarını, askeri lojistik üsleri olarak ya da havadan savaş uçaklarıyla veya topçu bataryalarıyla şehirleri bombalama amacıyla kullanmasını engellemek,
- Mühimmat ve silahları ele geçirmek. Özellikle rejim, daha önce de ifade edildiği gibi, son zamanlarda havaalanlarını, askeri lojistik operasyonlarında ve askeri üs olarak kullanmakta, buralarda önemli miktarda silah ve mühimmat bulundurmaktadır.

Figür 8. Suriye'de Hava Üsleri

ÖSO, son zamanlardaki saldırılarında, diğer hedeflere kıyasla, bilhassa kara saldırılarına karşı yeterince korunmadığı halde büyük öneme sahip, stratejik merkezleri hedef almaya yoğunlaşmıştır.

e) Stratejik Tesisler Üzerinde Hakimiyet

ÖSO, son zamanlardaki saldırılarında, diğer hedeflere kıyasla bilhassa kara saldırılarına karşı yeterince korunmadığı halde hayli yüksek değeri bulunan, hayati öneme sahip stratejik merkezleri hedef almaya yoğunlaşmıştır. İlk olarak hava üsleri, hava savunma üsleri, füze bataryaları ve radar merkezlerinden başlanmış, (geçen Kasım ayı sonunda Suriye'nin sahip olduğu erken uyarı sisteminin üç radarından biri yok edilmiştir.) ardından rejimin daha güçlü ve daha iyi korunan hedeflerine geçilmiştir. Bunun birtakım sebepleri vardır:

- Bu mevkiler, kara saldırılarına karşı yeterince korunaklı değildir.
- Galibiyetin sağlanması halinde mevcut mühimmat ve silahlar ile elde edilecek maddi kazanım elde edilmesi.
- Düzenli ordunun psikolojisine olumsuz etki edecek moral kazanımı sağlaması.
- ÖSO'nun, rejime bağlı hava silahının gelecekteki hareketlerini kısıtlama yeteneğinin artması.
- Buraları eğitim amaçlı askeri kamplar olarak kullanmak.
- ÖSO'nun konuşlandığı bölgelerde, rejime ait tüm mevkilerin yok edilmesine zemin hazırlamak üzere, en büyük ve en korunaklı üsleri hedef almanın altyapısını oluşturmaya çalışmak.

ÖSO'nun Stratejik Hedeflere Egemenliğine Bir Örnek Rejim Güçlerine Bağlı 46. Alay'ın 18 Kasım 2012 Tarihinde Ele Geçirilmesi

Rejim Güçlerine Bağlı 46. Alay

- *Halep Kırsalı'nda el-Etarib bölgesi yakınında bulunan bir askeri kışladır.*
- *Alay kışlasının alanı yaklaşık 12 km^2'dir.*
- *Bünyesinde bir topçu taburu, bir özel kuvvetler taburu, ayrıca bir roketatar taburu ve bir havan taburu bulunmaktadır.*
- *Rejim kuvvetlerinin Halep'teki tedarik merkezi olarak değerlendirilmektedir.*
- *Rejim, bu alay yakınında bulunan bölgeleri, alayı koruma altına almak için askeri kışlalara çevirmiştir.*
- *ÖSO, 45 gün süren bir kuşatma ardından alaya hakim olmayı başarmıştır.*

Ayrıca kontrol noktaları, güvenlik güçlerine ait yönetim merkezleri, askeri akademiler, kışlalar ve polis karakollarına saldırıya yoğunlaşarak, büyük şehirlerdeki büyük askeri üslere ulaşmaya, hatta petrol kuyuları üzerinde egemenlik kurmaya çalışılmıştır. Örneğin, 4 Kasım 2012 tarihinde Deyrizor bölgesinde bulunan ve Suriye'nin Irak sınırı yakınındaki en önemli petrol kuyularından biri olan el-Verd kuyusu ele geçirilmiştir. Ayrıca ÖSO daha sonra da diğer bazı kuyulara egemen olmuştur. Bunlar arasında aynı ayın sonunda ele geçirilen el-Amr petrol kuyusu ile 2012 yılının Aralık ayında ele geçirilen Tenk kuyusu davardır.

Tablo 9. 2012 Yılında ÖSO'nun "Şam ve Şam Kırsalı"nda Elde Ettiği Başarılar
Aşağıdaki askeri hedeflere hâkim olmuştur

Tarih	Askeri Tesisin Adı	Tarih	Askeri Tesisin Adı
06/12/2012	Askeri İnşaat Taburu	14/11/2012	Bala Taburu
26/11/2012	Huş el-Farah Taburu	14/11/2012	Havaalanı İnşaat Taburu
25/11/2012	El-Şilka Taburu	13/11/2012	Selsebil Hava Savunma Taburu
25/11/2012	Radar Taburu	09/11/2012	El-İşarah Taburu
25/11/2012	Merci's Sultan Havaalanı	09/11/2012	16. Alay
24/11/2012	274. Alay	06/11/2012	Haraste'deki Hava Savunma Taburu
19/11/2012	Nakliyat Alayı	13/10/2012	El-Uteybe'deki Hava Savunma Taburu
19/11/2012	Elektronik Güvenlik Tugay Komutanlığı Karargahı	11/10/2012	38. Tugay'a Bağlı Hava Savunma Taburu
19/11/2012	El-Hacer el-Esved'deki Hava Savunma Taburu	01/10/2012	Füze Taburu
18/11/2012	264. Alay	28/08/2012	El-Efteris Taburu

Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU - Syrian Revolution Coordinators Union)

Tablo 10. 2012 Yılında ÖSO'nun "Deyrizor"da Elde Ettiği Başarılar
Aşağıdaki askeri hedeflere hâkim olmuştur

Tarih	Askeri Tesisin Adı
22/11/2012	El-Meyadin'deki Topçu Taburu
17/11/2012	Elbu Kemal'deki el-Hamdan Askeri Havaalanı
20/10/2012	Sınır karakolu
12/10/2012	El-Meyadin'deki el-Rahabe Askeri Karargahı
12/09/2012	El-Saikah Kışlası
31/08/2012	Elbu Kemal'deki Hava Savunma Taburu
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)	

Tablo 11. 2012 Yılında ÖSO'nun "Haseke"de Elde Ettiği Başarılar
Aşağıdaki askeri hedeflere hâkim olmuştur

Tarih	Askeri Tesisin Adı
23/11/2012	Topçu Taburu
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)	

Tablo 12. 2012 Yılında ÖSO'nun "İdlip ve İdlip Kırsalı"nda Elde Ettiği Başarılar
Aşağıdaki askeri hedeflere hâkim olmuştur

Tarih	Askeri Tesisin Adı
12/12/2012	Hava Savunma Taburu
03/11/2012	El-Duveyle Taburu
10/10/2012	35. Özel Kuvvetler Alayı
31/08/2012	Ebu'z Zuhur Askeri Havaalanı
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)	

Tablo 13. 2012 Yılında ÖSO'nun "Halep ve Halep Kırsalı"nda Elde Ettiği Başarılar
Aşağıdaki askeri hedeflere hâkim olmuştur

Tarih	Askeri Tesisin Adı
24/12/2012	135. Piyade Üssü
22/12/2012	135. Tugay
22/12/2012	Kaybar Taburu
15/12/2012	Piyade Okulu
14/12/2012	İdari İşler Akademisi
13/12/2012	El-Şa'aleh Radar Taburu
12/12/2012	El-Sefira'daki Hava Savunma Taburu
09/12/2012	111. Alay
18/12/2012	46. Alay
09/12/2012	Handerat Hava Savunma Taburu
07/12/2012	Henanu Kışlası
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)	

Tablo 14. 2012 Yılında ÖSO'nun "Sahil"de Elde Ettiği Başarılar
Aşağıdaki askeri hedeflere hâkim olmuştur

Tarih	Askeri Tesisin Adı
21/10/2012	Beyt Avan Kışlası
10/10/2012	35. Alay
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)	

Tablo 15. 2012 Yılında ÖSO'nun "Humus ve Humus Kırsalı"nda Elde Ettiği Başarılar
Aşağıdaki askeri hedeflere hâkim olmuştur

Tarih	Askeri Tesisin Adı
22/12/2012	El-İşarah Taburu – Deyr Baalba
13/10/2012	Hava Savunma Taburu – Deyr Ful Köyü
11/06/2012	Füze Taburu
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)	

Tablo 16. 2012 Yılında ÖSO'nun "Kuneytira"da Elde Ettiği Başarılar
Aşağıdaki askeri hedeflere hâkim olmuştur

Tarih	Askeri Tesisin Adı
19/10/2012	Tank Taburu
18/10/2012	El-Meshara'daki Topçu Taburu
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)	

Tablo 17. 2012 Yılında ÖSO'nun "Dera"da Elde Ettiği Başarılar
Aşağıdaki askeri hedeflere hâkim olmuştur

Tarih	Askeri Tesisin Adı
18/12/2012	34. Tugay
18/10/2012	Şakra Ordonat Taburu
05/12/2012	Ahmed el-Rufai Kışlası
04/12/2012	El-Museyfira Hava Savunma Taburu
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)	

Tablo 18. 2012 Yılında ÖSO'nun "Rakka"da Elde Ettiği Başarılar
Aşağıdaki askeri hedeflere hâkim olmuştur

Tarih	Askeri Tesisin Adı
03/11/2012	El-Kayseriyye Taburu
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)	

f) Operasyonların Başkent Şam İçlerine Taşınması

Başkent Şam'ın güneyinde devrimcilerin elinde bulunan bölgeler üzerinde yaşanan şiddetli çatışmaların ardından, ÖSO, 2012 yılının son ayında, başkent Şam ve Şam kırsalına hâkim olmak amacıyla gerçekleştirdiği operasyonlarda boyut, miktar ve taktik açısından kayda değer ilerlemeler sağlamıştır. Ayrıca devrimciler, Uluslararası Şam Havalimanı'nı ele geçirmeye çalışmışlardır. Aralık 2012'den bu yana çevresinde şiddetli çatışmaların sürdüğü havalimanı, rejime gelen dış yardımların önünün nihai olarak kesilmesi ve bütün geçişlerin ve çıkışların kapatılması suretiyle rejimi denklemin dışına çıkarma amacı ile sıkı bir kuşatma altına alınmıştır.

ÖSO'nun başkenti ele geçirmek amacıyla gerçekleştirdiği faaliyetler Esed rejimini zor seçenekler arasında bırakmıştır. Bu bağlamda ortaya atılan senaryolara göre, şehirlerde kalan kuvvetler ya geri çekilip rejimin son kalesi olan başkent Şam'ın savunmasına yönlendirilecek, ya bütün kuvvetler sahil bölgelerine çekilerek orada konuşlandırılacak, ya da hâlihazırdaki mevcut politika sürdürülecek. Tüm bu senaryolar, Suriye rejimi ve düzenli ordusu için bir vazgeçiş anlamına gelecek senaryolardır.

Devrimcilerin elinde bulunan, başkent Şam'ın güneyindeki bölgeler üzerinde yaşanan şiddetli çatışmalardan sonra, ÖSO, 2012 yılının son ayında, başkent Şam ve Şam kırsalına hâkim olmak amacıyla gerçekleştirdiği operasyonlarda boyut, miktar ve taktik açısından kayda değer ilerlemeler sağlamıştır.

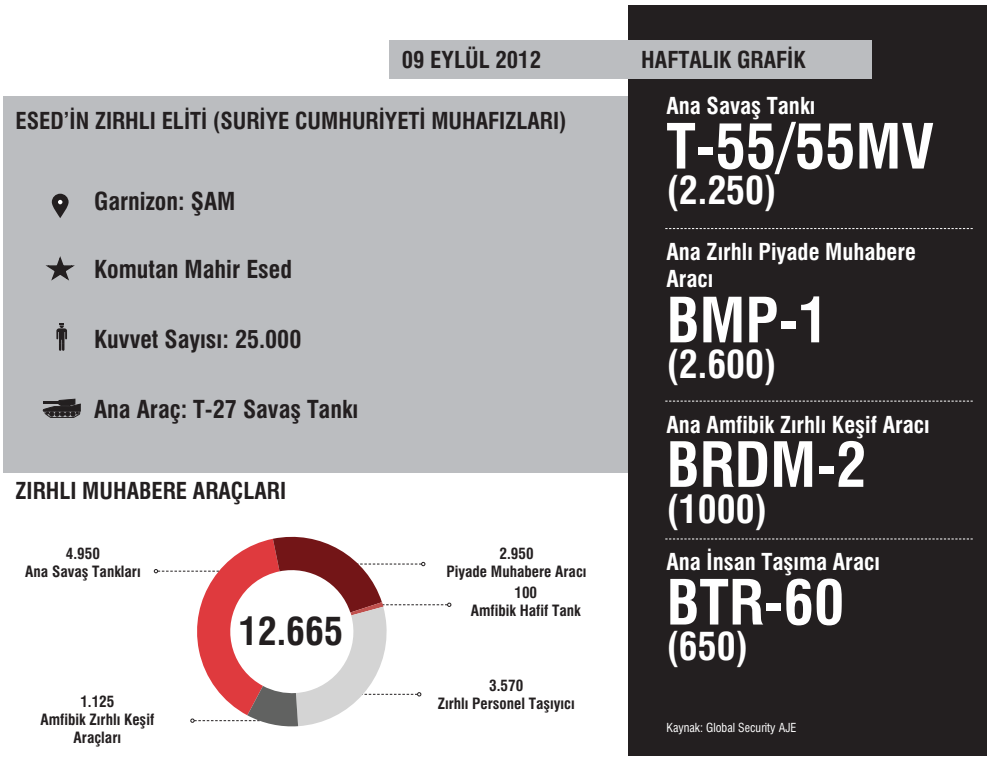
2) Düzenli Suriye Ordusu

ÖSO'nun fiili olarak gerçekleştirdiği ilerlemeye paralel olarak, Suriye geneline yayılan muhtelif cephelerde Düzenli Suriye Ordusu'nda somut bir geri çekiliş gözlemlenmektedir. Rejimin, devrimcileri yenilgiye uğratabilecek büyük askeri operasyonlar için gerekli insan gücüne sahip olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla rejim daha çok Dördüncü Tümen'e bel bağlamaktadır. Bu izlenimi pekiştiren birtakım göstergeler şu şekilde sıralanabilir;

- Rejimin Suriye genelinde ÖSO'nun egemen olduğu bölgeleri nihai bir şekilde geri kazanamamış olması.
- Düzenli ordunun, savaş değil katliam politikasına göre hareket ediyor olması. Çünkü rejim, doğrudan çatışma sahasındaki gücünü kaybetmiş, bunun yerine daha fazla ve daha yoğun bir şekilde savaş uçakları ve uzaktan top atışlarına güvenmeye başlamıştır.
- Büyük şehirlere konuşlandırılmış güvenlik karargâhlarını ve askeri kampları, korunaklı kalelere dönüştürmesi. Bu rejimin, saldırı pozisyonundan savunma pozisyonuna intikal ettiği anlamına gelmektedir.
- Şehirlerdeki havaalanlarını, devrimcilerin hâkim olduğu yerleri bombalamak üzere askeri kışlalara ve saldırı mevzilerine dönüştürmesi. Bu gösterge rejimin saldırı mevzileri oluşturabildiği bu yerleri aslında kaybettiğini göstermektedir
- Rejim, başkentten uzak şehir ve kırsallarda haftalar boyunca kuşatma altında kalan ve ÖSO'nun ana tedarik yollarına hakim olması ya da bu yolları kesmesi veya kalan kısımlara darbe vurması sonucunda, erzak ulaştıramadığı birliklerini ve askeri karargahlarını terk etmiştir.

ÖSO'nun fiili ilerlemesine paralel olarak, Suriye geneline yayılan muhtelif cephelerde Düzenli Suriye Ordusu'nda somut bir geri çekiliş gözlemlenmektedir.

Figür 9. Suriye Muhabere Zırhlı Araçları

Ayrıca Suriye Ordusu'nun, plan ve stratejiden yoksun olmasının yanı sıra saha komutanlığı konusunda da yetersiz olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla başlıca askeri komutanlıklar neredeyse hiç yok gibidir. Çünkü ne Savunma Bakanı'nı, ne Genelkurmay Başkanı'nı, ne de önde gelen güvenlik yetkililerini sahada görebilmekteyiz. İşte böylesi koşullar altında askeri operasyonlar komuta edilip yönlendirilmektedir. Ayrıca ülke genelinde bir komuta kontrol sisteminden de söz edilememektedir. Bu ise saha komutanlarının, kuvvetle muhtemel şehirlere konuşlandırılmış kuvvet komutanlarına geniş yetkiler tanıdıkları anlamına gelmektedir. İşte bu durum, sistematik bir katliam ve yıkımdan başka herhangi bir istikrarlı plan bulunmayışını açıklamaktadır.

a) Rejimin Uğradığı Hasarlar

i) Ayrılmalar

Suriye Ordusu'nun, plan ve stratejiden yoksun olmasının yanı sıra saha komutanlığı konusunda da yetersiz olduğu gözlemlenmektedir.

Suriye Ordusu'ndan ve rejime bağlı diğer güvenlik kurumlarından ayrılanların sayısı konusunda resmi bir rakam bulunmamaktadır. Ancak yapılan tahminler bu sayının oldukça fazla olduğunu ve özellikle 2012 yılında bu sayının giderek arttığına işaret etmektedir. 2012 yılının Ocak ayında Esed rejiminden ayrılan Kurmay Albay Mustafa Ahmed Şeyh, devrimin başladığı günden itibaren ilk on ay içerisinde rejimden ayrılanların sayısını yaklaşık 20 bin olarak belirtmiştir. Özellikle 18 Temmuz 2012 tarihinde başkent Şam'da bulunan Suriye Ulusal Güvenlik binasındaki patlama sonrasında ordudan ayrılanların sayısında büyük bir artış gözlenmiştir. Söz konusu patlama da Suriye Savunma Bakanı General Davud Râciha, Savunma Bakan Vekili ve aynı zamanda Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esed'in enişteşi olan General Asıf Şevket, Esed'in Askeri İşlerden Sorumlu Vekil

Yardımcısı ve Kriz Birimi Başkanı Hasan Türkmani ve Ulusal Güvenlik Ofisi Başkanı Hişam Bahtiyar hayatını kaybetmiştir. Saldırıda İçişleri Bakanı Muhammed el-Şa'ar ise yaralanmıştır.

Ayrıca bu ayrılmaların yanı sıra zorunlu askeri hizmete katılmayı reddedenler ya da askeri hizmetten firar edenlerin sayısı da artmıştır. Daha önce Suriye Hava Kuvvetleri İstihbarat Müdürlüğü, Özel Operasyonlar Başkanı'nın ofisinde görev alan Afak Ahmed, Suriye Ordusu ve Savunma Bakanlığı kadrolarına bağlı çeşitli güvenlik birimlerinin toplam 450 bin personele sahip olduğunu ve bu ayın başına kadar ayrılan subay, astsubay ve erlerin sayısının 100 bini aştığını belirtmiştir.

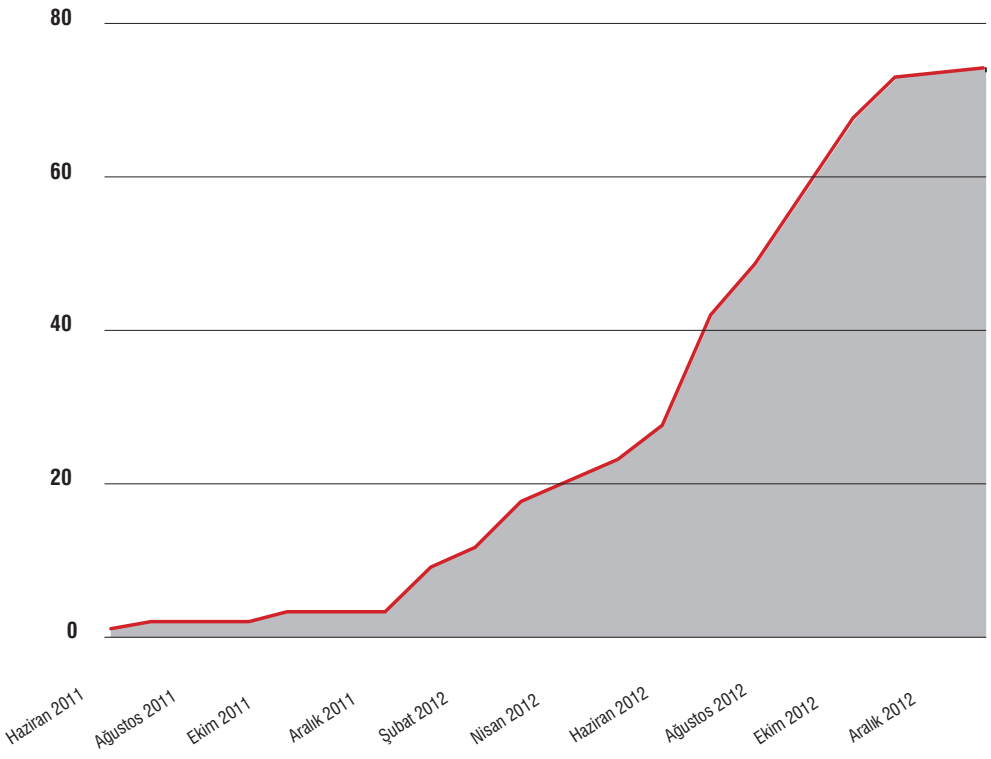
Şam'da bulunan Suriye Ulusal Güvenlik binasındaki patlama sonrasında, ordudan ayrılanların sayısında büyük bir artış gözlenmiştir.

Tablo 19. 27 Aralık 2012'ye Kadar Ayrılanlardan Üst Düzey Görevli Olanların Sayısı*

	Üst Düzey Askeri ve Güvenlik Yetkilileri	Kabine	Parlamento	Diplomat	Toplam
	54	3	4	13	74
Açıklamalar	Albay ve General rütbesindeki asker ve istihbarat görevlileri		Milletvekilleri		

* Bu veriler ayrılmaların boyut ve hızındaki artış ile birlikte rejimden ayrılanların rütbelerinin yükselişine dikkat çekmektedir.

Figür 10. 27 Aralık 2012 İtibarıyla Ayrılanların Kümülatif Grafiği

Kaynak: Aljazeera

Rejim içerisinde yüksek ve normal rütbelilerden pek çok kimsenin ayrılmak istediği, ancak bu kişilerin ailelerini güvence altına almadan buna yeltenemedikleri bilinmektedir.

Tüm bu ayrılmalar, güvenlik sisteminin zayıflamasına ve ordunun yıpranmasına neden olmuş, askeri birlikler arasında da güvensizliğe yol açmıştır. Özellikle bu mevcut durum Sünnileri çok fazla etkilemiştir. Rejim, taraf değiştirecekleri ya da ayrılacakları endişesiyle şiddetli çarpışmalarda Sünnileri ürkütmekten çekinmektedir. Bilindiği gibi konuyla ilgili raporlar, yüksek ve normal rütbelilerden pek çok kimsenin ayrılmak istediğini, ancak bu kişilerin ailelerini güvence altına almadan buna yeltenemediklerini ifade etmektedir. Kimileri ise ayrılmak yerine görevlerinde kalmayı tercih ederek ÖSO açısından yüksek ehemmiyeti bulunan hassas bilgileri sızdırmaktadırlar ki ÖSO da pek çok defa bunu teyit etmiştir. Ayrılan askerlerin sonuncusu ve en önemlisi ise askeri inzibat komutanı ve temel görevi ordudaki ayrılmaların önüne geçmek olan Tümgeneral Abdulaziz Casim el-Şellâl de 25 Aralık 2012 tarihinde Suriye Ordusu'ndan ayrılmıştır.

ii) Personel Kayıpları

Resmi rakamlara göre, ordu ve güvenlik güçleri Nisan 2012'ye kadar 2600 personel kaybı vermiştir. Bu tarihten itibaren Hükümet, güvenlik güçlerinin personel kaybına ilişkin herhangi bir rakam açıklamamıştır. Ancak bir raporda, Suriye rejimine yakınlığıyla bilinen el-Meyadin Kanalı'nın Temmuz 2012'nin başı itibarıyla kayıp sayısının 4 bine ulaştığını ifade ettiğine değinilmektedir. Resmi olmayan bir başka raporda ise ordu ve güvenlik güçlerindeki kayıpların aynı dönemde 8763 ölü ve 21357 yaralıya ulaştığından söz edilmektedir.

Askeri uzmanlara göre, ordu ve güvenlik güçlerindeki ölüm oranı 2012 yılı başında günde 10 kişiden Haziran ayında günde 23 kişiye, 2012'nin Aralık ayında ise tüm zamanların zirvesine çıkarak günde 55 kişiye yükselmiştir ve bu yükseliş, silahlı muhalefetin askeri araçlara karşı (tanklar, zırhlılar, personel taşıyıcılar) düzenlediği operasyonların hızla artması sonucunda meydana gelmiştir. Bir tankın hedef alındığı her operasyonda en az 4 personel etkisiz hale getirilirken, zırhlıların ve personel taşıyıcıların hedef alınması halinde 10 ilâ 20 arasında personel etkisiz hale getirilmektedir, askeri üslerin ve kışlaların ele geçirilmesi halinde ise kayıplar elbette daha fazla olmaktadır.

Sürekli güncellenen görüntülü raporlarda, Esed rejimine bağlı tankların hedef alınması konusunda "kan gölü" tabiri öne çıkmaktadır. Örneğin, 2012 yılının Ağustos ayı ortalarında İdlip kırsalında, ÖSO'nun 12 tank ve 25 askeri araç içeren askeri konvoya yönelik saldırısında, bir tank hariç diğerleri saldırıdan kurtulamamıştır.

Resmi rakamlara göre, ordu ve güvenlik güçleri Nisan 2012'ye kadar 2600 personel kaybı vermiştir. Resmi olmayan bir başka rapora göre ise bu kayıplar 8763 ölü ve 21357 yaralıya ulaşmıştır.

iii) Uçaklar

Suriye'de silahlı muhalefetin, Suriye Ordusu Hava Kuvvetleri'ne bağlı savaş uçaklarını düşürmeye yönelik operasyonlar yürüttüğü bilinmektedir. Bu anlamda Suriye içinden gelen rakamlar devrimin başlangıcından 2012 yılının Aralık ayı sonuna kadar, silahlı muhalefetin 144 uçak (taarruz helikopterleri ve MIG savaş uçakları) düşürdüğünü, bunlardan 82'den fazlasının video görüntüleri ile belgelendiğini belirtmektedir. 2012 yılının Aralık ayında ise bir ayda düşürülen uçak sayısı 41'e tırmanmıştır. Yine İdlip şehri, rejime bağlı uçakların düşürüldüğü bölgeler listesinin en üst sırasında 46 uçakla yer almıştır.

Bu uçaklar genellikle Twin ZU-23 gibi uçaksavar toplarıyla düşürülmüş ya da havaalanında uçuşa geçmeden hedef alınmıştır. Son bir kaç ayda ise bazı uçakların rejime ait silah depolarından alınan uçaksavar füzelerle düşürüldüğüne tanıklık edilmiştir.

Bu uçakların büyük çoğunluğunun son iki ay içerisinde düşürüldüğü görülmektedir. Çünkü rejimin geniş cephelere yayılan devrimcileri her cephede karşılayacak sayıda taarruz helikopteri yoktur. Bunun yanı sıra bakım sorunları ve beşeri güç gibi problemler de rejimin sahada kullanabileceği hava kuvvetlerinin sayısını kısıtlamaktadır.

Uçaklar genellikle Twin ZU-23 gibi uçaksavar toplarıyla düşürülmüş ya da havaalanında uçuşa geçmeden hedef alınmıştır.

Tablo 20. ÖSO'nun 2012 Yılı İçerisinde Yok Ettiği Uçaklar (Aylık Sınıflandırma)

Mart 2012	Nisan 2012	Mayıs 2012	Haziran 2012	Temmuz 2012	Ağustos 2012	Eylül 2012	Ekim 2012	Kasım 2012	Aralık 2012	**TOPLAM**
1	0	0	3	8	30	15	16	30	41	**144**
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)										

Tablo 21. ÖSO'nun 2012 Yılı İçerisinde Yok Ettiği Uçaklar (Bölgesel Sınıflandırma)

İdlip	Şam ve Şam Kırsalı	Halep	Deyrizor	Hama	Humus	Dera	Lazkiye	Rakka	**TOPLAM**
46	32	27	24	6	5	2	1	1	**144**
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)									

Tablo 22. ÖSO'nun 2012 Yılı İçerisinde Yok Ettiği Uçaklar (Türüne Göre Sınıflandırma)

Savaş Uçağı	Taarruz Helikopteri	**TOPLAM**
63	81	**144**
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)		

NOT: *Buradaki taarruz helikopterlerine, rejimin bomba atmak için kullandığı taarruz tipi olmayan helikopterlerin de dahil olduğu sanılmaktadır.*

Tablo 23. ÖSO'nun 2012 Yılı İçerisinde Yok Ettiği Uçaklar (İmha Yöntemine Göre Sınıflandırma)

Havada	Havaalanında
106	38
Kaynak: Suriye Devrimi Koordinatörler Birliği (SRCU)	

iv) Zırhlılar ve Askeri Araçlar

Şam'da bulunan bazı muhaliflerin, rejime bağlı resmi "Silahlanma Kurulu" içerisindeki kaynaklardan aktararak yayımladığı bilgiler, 2012 yılının başından aynı yılın Ekim ayı sonuna kadar, değişik kategorilerde tanklar, zırhlı araçlar, personel taşıyıcılar gibi yaklaşık 700 askeri aracın ÖSO tarafından tamamen veya kısmen yok edildiğine işaret etmektedir.

Bu kayıplar, Suriye Ordusu içerisinde değişik türlerdeki toplam araç sayısının yaklaşık yüzde 5,5 ilâ yüzde 7,5'ine tekabül etmektedir. Bununla birlikte Suriye rejimine bağlı "Araçlar Müdürlüğü"ne atfedilen rakamlar, yalnızca son üç ay içerisinde Suriye Ordusu'na bağlı bakım atölyesine, isabet almış ancak onarılabilir durumda olan en az 200 askeri araç (tank ve zırhlı) getirildiğine işaret etmektedir. Vurulan tankların büyük çoğunluğunda (T-55) ve (T-72) modellerin hedef alındığı bilinmektedir. Vurulan zırhlıların çoğu ise (BM-1) tipi araçlar olmuştur.

Tablo 24. Suriye Ordusu 2012

Personel	
Aktif	295000
Yedek	314000
Taşıtlar	
MBT	4950
RECCE	590
AIFV	2450
APC(W)	1500
Toplam Taşıt	9490
Hava Kuvvetleri	
Taarruz Uçakları	72
Hava/Yer Taarruz Uçakları	156
Taşıma Uçakları	48
Eğitim	12
Helikopter	191
Mi-2	20
Mi-8	100
Mi-17	
Mi-25	36
SA-342L	35
Kaynak: Military Balance Report 2012, Global Security	

Rejimin yaklaşık 700 askeri aracı ÖSO tarafından tamamen veya kısmen yok edilmiştir. Bu kayıplar, Suriye Ordusu içerisinde değişik türlerdeki toplam araç sayısının yaklaşık yüzde 5,5 ilâ yüzde 7,5'ine tekabül etmektedir.

Yine mevcut bilgiler, rejimin böylesine yoğun bir askeri harekâtın ortasında bu araçların bakımını sağlamakta çok ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Ayrıca büyük bakım atölyeleri de devrimci saldırıların stratejik hedeflerinden biri konumundadır. Belki de bunların en önemlisi, Şam'a bağlı el-Gavta el-Şarkiyye'de bulunan ve 2012 yılının Aralık ayı başında saldırıya uğrayan "Askeri Araçlar Müdürlüğü" karargahıdır. Buradaki geniş bölgelere yıl sonuyla birlikte baskınlar düzenlenmiştir.

el-Gavta el-Şarkiyye'deki Askeri Araçlar Müdürlüğü Karargahı

- *Haraste–Arabin–Medira üçgeninde yer almakta, 400 bin metrekareyi aşkın geniş bir alan üzerinde bulunmaktadır.*
- *Suriye Arap Ordusu bünyesindeki bütün askeri araçların bakımı konusunda başlıca sorumludur.*
- *Üç bölümden oluşmaktadır: İdari Bölüm, bakımdan sorumlu 446. Askeri Araç Karşılama Bölümü ve Teknik Akademi Bölümü.*
- *Askeri Araçlar Müdürlüğü, ağır silah türlerinin tamamını içermektedir. Örneğin; kısa, orta ve uzun menzilli toplar, havan topları, füze bataryaları ve tanklar gibi. Ayrıca bünyesinde çok çeşitli silah depoları barındırmaktadır.*
- *Askeri Araçlar Müdürlüğü, devrimin başlangıcından itibaren Suriye Ordusu'nun askeri operasyon merkezi ve Şam kırsalına bağlı el-Gavta el-Şarkiyye'ye yönelik saldırılar için bir harekât karargahına dönüştürülmüştür.*

Kaynak: Haraste – Şam Kırsalı Koordinasyon Merkezi

Devrimin başlangıcından itibaren ilk 12 ay içerisinde, ordu ve güvenlik güçlerinin, araçlar, ekipmanlar, yakıt ve silah harcamaları ile birlikte işlevsel maliyeti, yaklaşık 3 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir.

v) Askeri Harcamalar

Devrimin başlangıcından itibaren ilk 12 ay içerisinde, ordu ve güvenlik güçlerinin, araçlar, ekipmanlar, yakıt ve silah harcamaları ile birlikte işlevsel maliyeti, yaklaşık 3 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Bu rakam yaklaşık 2 milyar dolar civarında olan 2011 yılı Suriye Savunma Bakanlığı bütçesinin üstündedir. Ayrıca sınırlı kaynaklara sahip olan Suriye açısından oldukça muazzam bir rakamdır. Bir başka ifadeyle rejimin, yalnızca öz kaynaklarına dayanarak uzun vadeli bir çatışma içine girmesi mümkün değildir.

b) Rejimdeki Ümitsizlik Göstergeleri

Çok sayıda veri, rejimin Suriye devrimine ve devrimcilerine karşı zafer kazanma konusundaki ümitsizliğinin arttığını, öte yandan rejimin inisiyatifi eline alma gücünü kaybettiğini, ardı ardına devrimcilerin eline geçen stratejik yeteneklerinin paralize olduğunu, silahlı muhalefetin egemenlik alanının Suriye geneline yayıldığını ve kuzeyden doğuya, güneyden batıya kadar geniş bir bölgenin rejimin egemenliğinden tümüyle çıktığını göstermektedir. Ancak şiddetin daha da tırmanması mümkün. Rejimin ümitsizlik boyutunu ifade ettiği düşünülen birtakım göstergeler şu şekilde sıralanabilir:

i) Topların ve Roketatarların Kullanılması

Rejim, 2012 yılının başında Humus'ta meydana gelen Baba Amr savaşı ve ardından aynı yılın Temmuz ayında meydana gelen Halep savaşından bu yana, kara savaşlarına girmekten büyük ölçüde kaçınmaktadır. Çünkü rejimin, kara kuvvetleriyle devrimcilere karşı şiddetli çatışmalara girme gücünden yoksun olduğu daha belirgin hale gelmiştir. Bu nedenle rejim devrimcilerin girdiği bölgelere yönelik havan topları, topçu atışları, hava bombardımanları ve füze atışları gibi her türlü uzaktan bombalama yöntemlerini kullanmaya başlamıştır.

ii) Savaş Uçaklarının Kullanılması

Suriye rejiminin, ilk aşamada kullandığı top ve roketatarın yerine artık fiilen devrimcilerin hakim olduğu şehirleri ve kırsal alanları bombalamak üzere savaş uçaklarını (helikopter ve akabinde sabit kanatlı) tercih etmeye başladığı görülmektedir. Bu rejimin, hâkimiyetinden çıkmış bölgeleri geri almaya yönelik kara kuvvetlerini toplama kudretine sahip olmadığı savını desteklemektedir.

Yine savaş uçaklarıyla yapılan bombardımanların, doğrudan silahlı muhalefeti hedef almak yerine, altyapıyı yıkmak ve sivillerden intikam almak için gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Benzer şekilde, ekmek fırınları önündeki kuyruklarda şehit olanlar için düzenlenen cenazeler, okullar, yakıt istasyonları, hastaneler ve gaz dağıtım yerleri başta olmak üzere, kasıtlı ve sistematik olarak, sivillerin toplandığı yerler ve yerleşim merkezleri hedef alınmaktadır. Bütün bunlar, bir taraftan ÖSO'yu destekledikleri için sivilleri cezalandırma, diğer taraftan ülkedeki mezhep farklılıklarını kışkırtarak olası bir mezhepsel bölünmeye zemin hazırlama girişiminden başka bir şey değildir.

Tablo 25. Rejimin Ağustos 2012 Süresince Halep'te Bombaladığı Fırınlardan Bazıları

İsim	Bölge	Tarih	Kanıt
Maare'de bir Fırın	Kuzey Halep	22 Ağustos	Human Rights Watch tarafından tanıklık edilmiş
Al Bab'da bir fırın	Kuzeydoğu Halep	21-22 Ağustos	Human Rights Watch tarafından tanıklık edilmiş
Bab El Hedid'de Akyol isimli fırını	Halep Şehir Merkezi	21 Ağustos	Human Rights Watch tarafından tanıklık edilmiş
Kadi Askar'da Al-Zarra isimli fırını	Halep Şehir Merkezi	16 Ağustos	Human Rights Watch tarafından tanıklık edilmiş
El Maysar'da Kanju isimli fırını	Halep Şehir Merkezi	16 Ağustos	Human Rights Watch tarafından tanıklık edilmiş
Halvaniya'da bir fırın	Halep Şehir Merkezi	16 Ağustos	Human Rights Watch tarafından tanıklık edilmiş
Mabij'de bir fırın	Kuzey Halep	24 Ağustos	Human Rights Watch'a bildirilmiş
Al Katerji'de Hüseyin isimli bir fırın	Halep Şehir Merkezi	16 Ağustos	Human Rights Watch'a bildirilmiş
Tarık el-Bab'da bir fırın	Halep Şehir Merkezi	10 Ağustos	Human Rights Watch'a bildirilmiş
Şeyh Said'de bir fırın	Halep Şehir Merkezi	11 Ağustos	Human Rights Watch'a bildirilmiş

Kaynak: Human Rights Watch

Rejim savaş uçaklarıyla gerçekleştirdiği bombardımanlarda kasıtlı ve sistematik olarak, ekmek fırınları, okullar, hastaneler gibi sivillerin toplandığı yerleri ve yerleşim merkezlerini hedef almaktadır.

iii) Scud Füzerinin Kullanılması

Ülke içinde rejimin Scud füzeleri kullanmaya başladığı, Suriye içerisinden gelen verilerin yanı sıra çok sayıda uluslararası ve bölgesel raporda da yer almıştır. Bu raporların doğruluğu 2012 yılının Aralık ayına ait videolarla pekiştirilmiştir. Raporlar Suriye rejiminin, sivil yerleşim yerlerini hedef alarak Scud füzeleri kullandığını göstermektedir. Bu füzelerin, Şam kırsalından geçen Şam-Humus yolu üzerinde bulunan el-Nasıriyye'ye konuşlandırılmış 155. Tugay'a bağlı 578. Tabur tarafından, Halep'i ya da İdlip'i hedef almak üzere kullanıldığı düşünülmektedir.

Tablo 26. Rejimin Elindeki Füze ve Füze Başlıkları

R-17/ R300 Elbrus	
İlk Tasarlayan	SSCB
Kaynak	SSCB, Kuzey Kore, İran
NATO İsmi	SS-1C Scud-B
Fırlatma Yöntemi	Kısa Menzilli Balistik Füze- Taşınabilir
Uzunluk	11.25 m
Çap	88 cm
Roket Başlığı Yük Kapasitesi	985 kg kuvvetli patlayıcı ya da 985kg kimyasal/ biyolojik madde
Hedef Sapması	450 m
Roket Yakıtı	Sıvı Roket Yakıtı
Füze Güdüm Sistemi	İç Güdümlü
Durumu	Faal
Hız	Mach 5
Menzil	300 km

R-17 VTO Aerofon	
İlk Tasarlayan	Rusya
Kaynak	Kuzey Kore, İran, Domestik
NATO İsmi	Scud D
Fırlatma Yöntemi	Kısa Menzilli Balistik Füze- Taşınabilir
Uzunluk	13.5 m
Çap	88 cm
Roket Başlığı Yük Kapasitesi	500 kg kuvvetli patlayıcı ya da 500kg kimyasal/biyolojik madde
Hedef Sapması	50-190 m
Roket Yakıtı	Sıvı Roket Yakıtı
Füze Güdüm Sistemi	İç Güdümlü
Durumu	Faal
Hız	Mach 5
Menzil	700 km

R-17M ElbrusM	
İlk Tasarlayan	SSCB
Kaynak	SSCB, Kuzey Kore, İran
NATO ismi	SS-1D Scud-C
Fırlatma	Kısa Menzilli Balistik Füze- Taşınabilir
Uzunluk	11.25 m
Çap	88 cm
Roket Başlığı Yük Kapasitesi	450-600 kg kuvvetli patlayıcı ya da 450-600 kg kimyasal/biyolojik madde
Hedef Sapması	50-900 m
Roket Yakıtı	Sıvı Roket Yakıtı
Füze Güdüm Sistemi	İç Güdümlü
Durumu	Faal
Hız	Mach 5
Menzil	500-700 km

M 600	
İlk Tasarlayan	Suriye
Kaynak	Domestik, İran, Çin
NATO ismi	CSS -8
Fırlatma	Kısa Menzilli Balistik Füze- Taşınabilir
Uzunluk	8.86m
Çap	61 m
Roket Başlığı Yük Kapasitesi	500 kg kuvvetli patlayıcı ya da 500 kg kimyasal/biyolojik madde
Hedef Sapması	100 m
Roket Yakıtı	Katı Roket Yakıtı
Füze Güdüm Sistemi	İç Güdümlü
Durumu	Faal
Hız	Mach 3.7
Menzil	210-250 km

P 15 Termit	
İlk Tasarlayan	SSCB
Kaynak	SSCB
NATO ismi	SS-N-2C Styx
Fırlatma Şekli	Cruise/Deniz altı Füzesi-Taşınabilir
Uzunluk	6.4m
Çap	65 cm
Roket Başlığı Yük Kapasitesi	1000 kg kuvvetli patlayıcı ya da 1000kg kimyasal/ biyolojik madde
Hedef Sapması	N/A
Roket Yakıtı	Sıvı Roket Yakıtı
Füze Güdüm Sistemi	Radar Güdümlü
Durumu	Faal
Hız	Mach 0.9
Menzil	80 km

OTR-21 Tochka U	
İlk Tasarlayan	SSCB
Kaynak	SSCB
NATO ismi	Scarab-B
Fırlatma Şekli	Kısa Menzilli Balistik Füze-Taşınabilir
Uzunluk	6.4m
Çap	65 cm
Roket Başlığı Yük Kapasitesi	1000 kg kuvvetli patlayıcı ya da 1000 kg kimyasal/ biyolojik madde
Hedef Sapması	95 m
Roket Yakıtı	Katı Roket Yakıtı
Füze Güdüm Sistemi	İç Güdümlü
Durumu	Faal
Hız	Mach 6
Menzil	120 km

P 800 Yakhont	
İlk Tasarlayan	Rusya
Kaynak	Rusya
NATO ismi	SS-N-26 Onyx
Fırlatma Şekli	Cruise/Deniz altı Füzesi-Taşınabilir
Uzunluk	8.9 m
Çap	67 cm
Roket Başlığı Yük Kapasitesi	250 kg kuvvetli patlayıcı
Hedef Sapması	N/A
Roket Yakıtı	Ramjet Motoru
Füze Güdüm Sistemi	İç Güdümlü
Durumu	Faal
Hız	Mach 2.6
Menzil	300 km

R-70 Luna	
İlk Tasarlayan	SSCB
Kaynak	SSCB
NATO ismi	Frog 7-B
Fırlatma Şekli	Topçu Roketi- Taşınabilir
Uzunluk	9.4m
Çap	54 cm
Roket Başlığı Yük Kapasitesi	500 kg kuvvetli patlayıcı ya da 500kg kimyasal/biyolojik madde
Hedef Sapması	500-700 m
Roket Yakıtı	Sıvı Roket Yakıtı
Füze Güdüm Sistemi	Güdümsüz
Durumu	Faal
Hız	Mach 5
Menzil	70 km

Dong Feng 11	*Esed rejiminin bu füzeye sahip olduğu kesin değil*
İlk Tasarlayan	Çin
Kaynak	Çin
NATO ismi	CSS-7
Fırlatma Şekli	Kısa Menzilli Balistik Füze-Taşınabilir
Uzunluk	7.5m
Çap	80 cm
Roket Başlığı Yük Kapasitesi	500 kg kuvvetli patlayıcı ya da 500 kg kimyasal/biyolojik madde
Hedef Sapması	500-600 m
Roket Yakıtı	Katı Roket Yakıtı
Füze Güdüm Sistemi	İç Güdümlü
Durumu	Faal
Hız	Mach 10
Menzil	280-300 km

Dong Feng 15	*Esed rejiminin bu füzeye sahip olduğu kesin değil*
İlk Tasarlayan	Çin
Kaynak	Çin
NATO ismi	CSS-6
Fırlatma Şekli	Kısa Menzilli Balistik Füze-Taşınabilir
Uzunluk	9.1m
Çap	100 cm
Roket Başlığı Yük Kapasitesi	500 kg kuvvetli patlayıcı
Hedef Sapması	100-500 m
Roket Yakıtı	Katı Roket Yakıtı
Füze Güdüm Sistemi	İç Güdümlü
Durumu	Faal
Hız	Mach 6
Menzil	600-800 km

Not: *Likit füzelerin fırlatılmasının uzun zaman alması nedeniyle bu füzeler fırlatılmadan önce tespit edilebilir. Hedef sapması "dairesel hata ihtimali" olarak bilinen formüle göre hesaplanmıştır.*

	Nükleer	Biyolojik
Rejimin Elindeki Füze Başlıkları	Rejimin halihazırda nükleer silahları olmasa da bu yönde çalışmalarının olduğu biliniyor.	Suriye'nin biyolojik silahlara sahip olduğuna dair bir kanıt olmasa da Amerikalı yetkililer Suriye'nin hırsla yürüttüğü bir biyolojik silah programı olduğundan şüpheleniyor.
Sinir Gazı Tabun	**Sinir Gazı Sarin**	**Sinir Gazı V serisi**
Düzenli Ordudan ayrılan General Adnan Sillou, Nazi Almanyası'nda geliştirilen ancak kullanılmayan bu gazın rejimin elinde bulunduğunu açıklamıştır.	Sarin gazına maruz kalanlar dakikalar içinde boğularak ölmektedir. Sarin gazı hidrojen siyanürden 25 kat daha fazla toksik madde içeriyor.	1990'larda Suriye rejiminin bu gazı geliştirmeye başladığı öne sürülse de bu konuda başarı elde edildiğine dair bir rapor yok. V serisi gazlar Sarin gazından 10 kat daha etkili.
	Hardal Gazı	**Konvansiyonel**
	Hardal gazına maruz kalmak genellikle ölümcül sonuçlar ortaya çıkarmasa da hardal gazı, kurbanlarının derisinde, gözünde ve ciğerlerinde su toplanmalarına neden oluyor.	500 kg'lık yüksek patlayıcı hızına göre yerde 15.2 m uzunluğunda ve 11 m derinliğinde bir çukur yaratır.
Kaynaklar: Monterey Uluslararası Araştırmalar Kurumu, Nükleer Tehdit Girişimi, Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi CSIS		

iv) Toksik ve Yakıcı Maddelerin Kullanılması

Scud füzelerinin kullanımından söz eden raporlara paralel olarak rejimin Humus'un belirli mahallelerine karşı tanımlanamayan toksik ve yakıcı maddeleri kullandığını ileri süren videolar ortaya çıkmıştır.

Scud füzelerinin kullanımından söz eden raporlara paralel olarak, Suriye içerisinden gelen çok sayıda raporda 2012 yılının Aralık ayının son haftasında, rejimin el-Halidiyye, el-Beyyâdah ve Deyr Bel'a mahalleleri gibi Humus'un belirli mahallelerine karşı tanımlanamayan toksik ve yakıcı maddelerin kullandığını ileri süren videolar ortaya çıkmıştır. Suriye Enformasyon Merkezi de, Suriye Ordusu'nun bazı mahallelere zehirli gazlar ve materyaller içeren birtakım bombalar attığını, 6 kişinin hayatını kaybettiğini, ayrıca 4 kişinin felç, 4 kişinin kör olduğunu ve 63 kişinin de yaralanarak halen tedavi altında olduğunu teyit etmiştir. Bu zehirli maddelerin kullanılmasından dolayı ortaya çıkan semptomlar şöyle sıralanabilir: Gözbebeği kontraksiyonu, bulantı, titreme, ağzın köpüklenmesi, sürekli ishal, ateş yükselmesi, nabız hızının artması vs. Bunun üzerine ÖSO, el-Cezire aracılığıyla, Birleşmiş Milletler ve ilgili örgütlerden, yaralıların durumunun incelenmesi ve kullanılan silahın türünün kesin olarak saptanması maksadıyla, ilgili uzmanların gönderilmesini talep etmiştir.

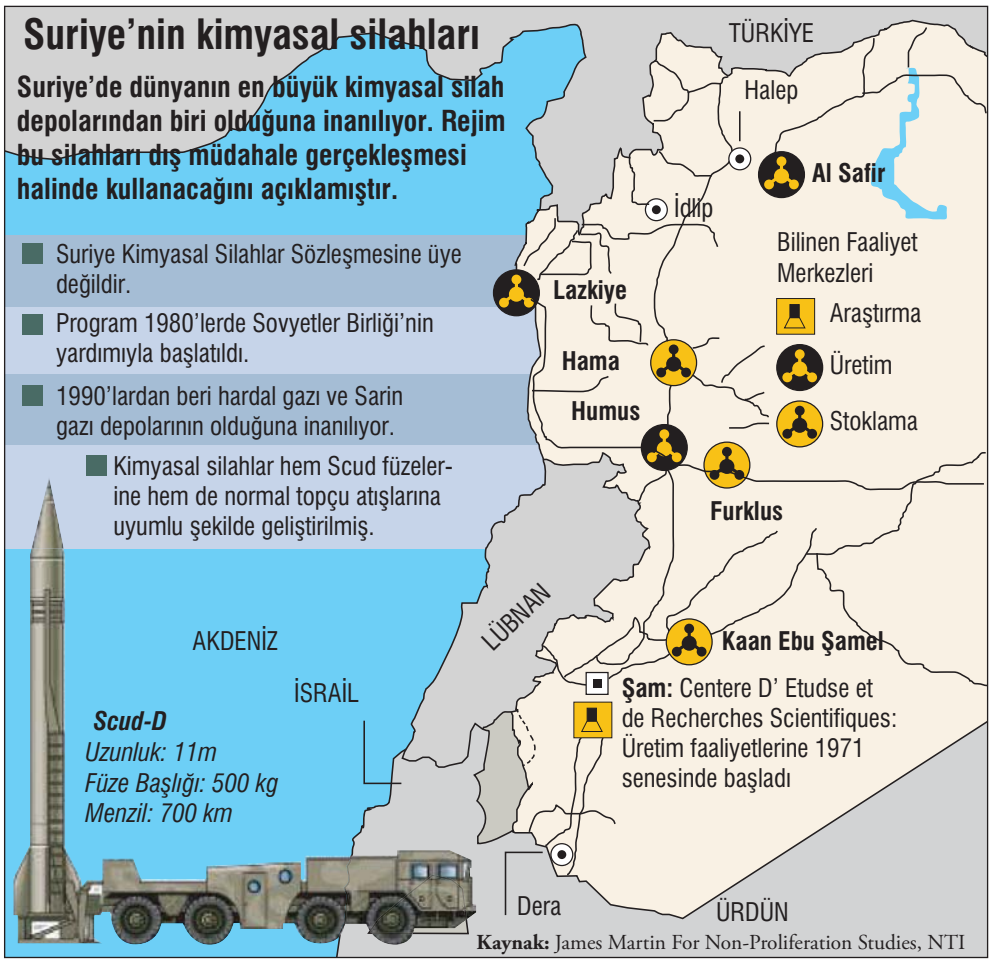
Yine 2012 yılı Aralık ayında yayınlanan haberlerde Suriye askeri birliklerinin, savaş başlıklarında kullanıma hazırlamak üzere, birtakım kimyasal maddeleri karıştırdıkları ifade edilmiştir. Hatta Foreign Policy dergisinin 2013 Ocak ayında Amerikan devletinin gizli iç yazışmalarında Esed'in Suriye'de kimyasal maddeler kullanmaya başladığını gösteren ifadeler olduğunu öne sürmüştür. Nitekim Suriye rejiminin, olası bir saldırı adına kimyasal ve toksik silahları karıştırarak değişik füzelere yerleştirmek konusunda ileri düzeyde teknik yeteneklerinin olduğuna inanılmaktadır.

Rejimin kullandığı zehirli maddelerin kullanılmasının insanlar üzerindeki etkileri şöyle sıralanabilir: Gözbebeği kontraksiyonu, bulantı, titreme, ağzın köpüklenmesi, sürekli ishal, ateş yükselmesi, nabız hızının artması vs.

Öte yandan Washington ve Batılı güçler ise, herhangi bir kimyasal saldırıya izin verilmeyeceğini tekrar tekrar ilan etmişlerdir. Bilindiği gibi Esed rejimi tarafından kimyasal silah kullanılması, intihar niteliğinde olacaktır. Her ne kadar hâlihazırda kullanılan silahların yarattığı sonuçlar kimyasal silahlardan pek aşağı kalmasa da, kimyasal silahların kullanımı gerek etki alanlarının kontrol edilememesi gerek çatışmaların devam ettiği bölgelerde muhaliflerin yanı sıra rejim taraftarlarının olması nedeniyle zor görünmektedir. Dolayısıyla Esed, aynı zamanda hem kendi yandaşlarını öldürme hem de oluşacak tahribatın komşu ülkelere ulaşma riskiyle karşı karşıya kalabilecektir.

Ancak buna karşılık Esed rejiminin, son derece tehlikeli olan bu zehirli maddeleri, çeşitli araçlarla ve yalnızca belirli bölgeleri hedef alarak hafif yoğunlukta veya az miktarlarda kullanması imkân dâhilindedir.

Figür 11. Suriye'nin Kimyasal Silahları

3) Diğer Silahlı Gruplar

Düzenli Suriye Ordusu ve ÖSO'nun askeri faaliyetlerine paralel olarak, diğer silahlı gruplar da bu çatışmada önemli rol oynamışlardır. Gerek Suriye içerisinde, gerek Lübnan sathında, Lübnan Hizbullah'ı gibi, Suriye rejimine destek faaliyetlerini giderek artıranlarda artış olduğu gibi, gerek ÖSO içerisinde faaliyet gösteren, gerek bağımsız ancak ÖSO ile koordineli olarak hareket eden, gerekse ÖSO'dan tamamen ayrı çalışan, İslamcı grupların rolünde de ciddi bir artış bulunmaktadır.

a) Şebbiha

Şebbiha, çoğunlukla Nusayri kesime mensup olan ve çoğunluğunu sabıkalı kimselerin oluşturduğu silahlı çetelerden oluşan topluluklardır. Genellikle çeşitli türlerde kaçakçılık işlerinin yanı sıra içki ve uyuşturucu ticaretiyle uğraşmaktadırlar. Şimdi de rejime bağlılıkları oranında güvenlik ve istihbarat birimlerinin desteğinden faydalanmakta, bu sayede son derece insanlık dışı kıyımlar işlemektedirler.

Çoğunlukla, mezhepçi Şii simgelerle ya da rejime bağlılıklarını ve sevgilerini göstermek adına Esed ailesine ait fotoğraflar taşıyarak kendilerini tanıtmaktadırlar. Şebbiha mutlak

2012 yılının Eylül ayından bu yana, Şebbiha'nın pek çok Suriye şehrinde Nusayri mahallelerine konuşlanarak doğrudan şehrin Nusayri sakinlerinden çeşitli gerekçelerle "haraç" veya "vergi" kestikleri gözlemlenmiştir.

bir dokunulmazlığa ve silah taşıma ruhsatı verme, kontrol noktaları oluşturma, insanları arama, kaçırma ve sorguya çekme konularında her türlü yetkiye sahiptir. Yanlarında genellikle tabanca ve makinalı tüfeklerin yanı sıra bıçak, hançer ve satır taşımaktadırlar.

Sayılarının yaklaşık 25 bin civarında olduğu tahmin edilen bu kişiler 300 ilâ 500 dolar arasında maaş almaktadırlar. Suriye rejimi, düzenli ordunun üzerindeki baskıyı hafifletmek ve sivillere karşı daha kirli suçları işlemeleri için Şebbiha'dan yardım almaktadır. Bu nedenle onlara her türlü para ve silah desteği sağlanmaktadır. Çok sayıda rapor, Suriye devrimi sırasında bütün köylerde masum sivillere karşı gerçekleştirilen pek çok korkunç katliamdan, ayrıca kadınlara tecavüz, çocukları öldürmek ve sakatlamak gibi korkunç suçlardan Şebbiha'nın sorumlu olduğunu bildirmektedir.(Örneğin; Hula'da bir saldırıda bıçaklanarak öldürülen 108 kişinin yaklaşık 50'si çocuktur.)

Ayrıca Şebbiha üyeleri vahşeti yücelterek çoğu kez yaptıkları işkence, katliam, tecavüz gibi kıyımların görüntülerini çekmekte ve bunu ne kadar güçlü olduklarının ve Suriye rejimi ve Esed'e bağlılıklarının bir kanıtı olarak sunmaktalar. Bazı görüntülü raporlar, Şebbiha üyelerinin bir kısmının düzenli ordu birlikleri safları içerisinde yer aldıklarını, kendilerini ayırt etmek için de kasklarının üzerine kırmızı bir bant bağladıklarını kayıt altına almıştır.

2012 yılının Eylül ayından bu yana, Şebbiha'nın pek çok Suriye şehrinde Nusayri mahallelerine konuşlanarak doğrudan şehrin Nusayri sakinlerinden yiyecek ve içecek ile sahip oldukları araçların onarımı ve silahların bakımı ve özellikle ÖSO'ya karşı onları himaye etmelerini gerekçe göstererek "haraç" veya "vergi" kestikleri gözlemlenmiştir. (Örneğin, Humus'un el-Zehra' mahallesinde).

Bu durum, Nusayri mahallelerini korumak için bizzat kendi askerini kullanmak yerine bu silahlı çeteleri görevlendirmeye başlayan Suriye Ordusu'nun zayıfladığına dair ek bir kanıt niteliğindedir. Öte yandan bu çetelerin Nusayrilerden para tahsil etmesi, bu çeteleri finanse eden rejimin finansal gücünü de kaybettiğine dair bir başka gösterge olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu bu kaynak kıtlığı dikkate alındığında, Şebbiha'nın Nusayrilere dayattığı vergilerle birlikte, hırsızlık ve yağma eylemlerine bel bağlayarak gelir elde etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Hizbullah liderleri, Hizbullah'ın Suriye rejimi yanında savaşa katıldığı iddiasını başlangıçta reddetmişlerdir. Ancak çok sayıda Hizbullah mensubunun Suriye içerisinde ölü bulunması, meseleyi gizlenmesi zor bir hale getirmiştir.

b) Hizbullah

Hasan Nasrallah başta olmak üzere Hizbullah liderleri, Hizbullah'ın Suriye rejimi yanında savaşa katıldığı iddiasını başlangıçta reddetmişlerdir. Ancak çok sayıda Hizbullah mensubunun Suriye içerisinde ölü bulunması, meseleyi gizlenmesi zor bir hale getirmiştir. Hizbullah'a bağlı Lübnan'ın el-Menar televizyonu ve ayrıca el-İntikad gazetesi de, Hizbullah mensuplarının doğdukları yerlerde düzenlenen cenaze törenlerine ilişkin haberleri yayınlamışlardır. Ancak bu insanların nerede öldüklerine ve görevlerinin ne olduğuna dair herhangi bir ayrıntı verilmemiştir. Altı seneyi aşkın bir süredir İsrail cephesi son derece sakin iken Hizbullah cephesinde bu kayıpların nasıl verildiğine dair soru işaretleri oluşmaktadır.

Fakat ÖSO'nun, 2012 yılının Eylül ayı sonlarında Humus'ta kendilerine karşı kurduğu pusuya düşen Ebu'l Abbas lakaplı Ali Hüseyin el-Hac Nâsıf ve beraberindeki grubu öldürmesinden sonra, artık Hizbullah gerçeği inkâr edemez hale gelmiştir. Ebu'l Abbas, Suriye içerisindeki Hizbullah operasyonlarının komutanı ve Hizbullah'a bağlı bir piyade birliğinin Suriye içerisinde örgütlenmesinden sorumlu kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu olaydan sonra Hizbullah son derece açık bir biçimde Suriye rejimi yanında çatışmalara girmiştir. Bunun açık göstergelerinden bir kısmını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Çok sayıda Hizbullah mensubunun öldürülmesi: 2012 yılının Ekim ve Kasım aylarında düzenlenen resmi cenaze törenlerinde itiraf edilmiştir.
- El-Kusayr'ın bombalanması: Suriye-Lübnan sınırı üzerinde bulunan ve çok sayıda Özgür Suriye Ordusu unsuru barındıran Humus'a bağlı el-Kusayr bölgesinin Hizbullah tarafından bombalandığı kanıtlanmıştır. Hizbullah bölgeyi, 2012 yılının Kasım ve Aralık aylarında, Lübnan toprakları içerisindeki el-Hermel bölgesine bağlı Curud'dan hareket ederek bombalamıştır.
- El-Kusayr'da toplama kampı kurulması: el-Kusayr Suriye-Lübnan sınırı üzerinde bulunan bir şehirdir. Lübnan kaynaklı pek çok rapora göre, Hizbullah burayı Suriyeli devrimcileri ve devrimcilerin Lübnanlı sempatizanlarını tutuklamak için kullanmaktadır. Bu rejimle ÖSO arasında Ekim ayında gerçekleşen esir takası sonrası kamptan çıkan bazı Lübnanlılar tarafından da ifade edilmiştir.
- Askeri eğitim kamplarının ortaya çıkarılması: Şii savaşçıları barından bu kamplara, el-Gavtah el-Şarkiyye devrimcileri tarafından baskın düzenlenmiştir. Bunlardan biri de Şam Uluslararası Havaalanı yolu üzerinde bulunan "İmam Mehdi Gençliği" Kışlası'dır. Devrimcilerin elde ettiği kayıtlar, kampta askeri eğitim ile birlikte Hizbullah ve İran tarafından onaylanan kitaplara dayalı dini eğitim alan Hizbullah'a bağlı 10870 savaşçı bulunduğunu göstermektedir.
- Şam'da Hizbullah'a bağlı kuvvetlerin bulunması: Hizbullah'ın Şam içerisinde, el-Mezze, Ebu Ramane ve özellikle el-Seyyide Zeyneb bölgesinde faaliyet gösterdiğine işaret eden çok sayıda rapor bulunmaktadır.

c) İslamcı Gruplar

Daha önce belirttiğimiz gibi, son zamanlarda Suriye rejimine karşı savaşan İslamcı grupların sayılarında önemli bir artış gözlemlenmektedir. Bunların bir kısmı ÖSO içerisinde faaliyet gösterirken, bir kısmı bağımsız ancak ÖSO ile koordineli çalışmakta, bir kısmı da tamamen ÖSO'dan ayrı hareket etmektedir. Suriye halkının büyük bir kesiminin aslen dindar insanlardan oluşması bu durumu normal kabul etmemize neden olabilir. Ancak konunun Batılı medyada tartışılması çok ciddi bir bilgi eksikliği gölgesinde yürütülmektedir. Bu gruplardan yalnızca bazıları üzerinde durulmakta ya da tüm bu gruplar tek bir gruba veya birkaç kişiye ya da düşünceye sıkıştırılarak oldukça ciddi bir yüzeysellikle ele alınmaktadır.

Örneğin, Ahraru'ş Şam (Hür Şamlılar) taburları grubu, Sukuru'l İslam (İslam'ın Şahinleri) taburları, Ensaru'l İslam (İslam'ın Yardımcıları) taburları, Cebhetu'n Nusrah (Zafer Cephesi) taburları, el-Faruk taburları, Tevhid tugayları, sayıları giderek artan bu gruplardan çeşitli örnekler olarak sayılabilir. Bunlardan Ahraru'ş Şam taburu 21 Eylül 2012 tarihinde oluşturulmuştur. Esed'i Devirmek İçin İslami Cephe adıyla tanınan yapı şu

Suriye içerisindeki İslamcı gruplar, tugaylar ve taburlar giderek yükselen bir popüleritiye sahip. Çünkü bu kişilerin şiddetli mücadeleleri göz doldurmuş ve askeri sahada spesifik başarılar gerçekleştirmişlerdir.

grupları içermektedir: el-Hak tugayı (Humus), el-Fecr el-İslamiyye (İslami Şafak) hareketi (Halep ve kırsalı), el-Talia el-İslamiyye (İslami Öncü) grubu (İdlip kırsalı), Ensaru'ş Şam (Şam'ın Yardımcıları) taburları (Lazkiye ve kırsalı), Mus'ab bin Umeyr taburu (Halep kırsalı) ve Tevhid ordusu (Deyrizor), ayrıca Sukuru'l İslam (İslam'ın Şahinleri) taburu, savaşçı İman taburları, özel görev bölükleri ile Şam ve kırsalında bulunan Hamza bin Abdulmuttalib taburu.

Öte yandan Suriye içerisinden gelen bilgiler, İslamcı gruplar, tugaylar ve taburların giderek yükselen bir popülariteye sahip olduklarını ifade etmektedir. Çünkü bu grupların şiddetli mücadeleleri göz doldurmuş ve bu gruplar askeri sahada spesifik başarılar gerçekleştirmişlerdir. Bunun yanında bu grupların üyeleri hırsızlık, yağma, tecavüz, insanları zorla haraca bağlamak gibi suçlardan sabıkası olmayan insanlardır. Hatta çoğu kişinin savaşmaktan çekindiği bir zamanda, bu kişiler insanları savunmak için kendi canlarını tehlikeye atmaktadırlar.

Suriyeli muhaliflerin İslami gruplara yaklaşımı bu çerçevede gelişmiştir. Bu nedenle ABD'nin, Cebhetu'n Nusra'yı terör örgütleri listesine eklemesi, Suriye muhalefetinin ne siyasi ne de askeri kesimlerinde, hatta Suriye halkının genelinde dahi hoş karşılanmamıştır.

Rejimin şiddet ve katliamlarının dozunu artırması, Hizbullah ve İran'ın müdahalelerinin artması, uluslararası toplumun duyarsızlığının devam etmesi İslamcı grupların rolünü de artıracaktır.

Gerek üstlendikleri rol, gerekse İslami yönelimleri bakımından bu akıma mensup bazı gruplara karşı yürütülen bir abartma operasyonu üzerinden, tüm bu gruplara ve cemaatlere karşı bir tür provokasyon sergilendiği gözlemlenmektedir. Örneğin bu gruplardan bazılarının el-Kaide'nin uzantısı olduğuna dair söylentilerin doğruluğu kuşkuludur. Çünkü yürütülen operasyonlar içerisinde buna ilişkin hiçbir kanıt ve bunu haklı gösteren herhangi bir gerekçe yoktur. Nitekim bu gruplardan herhangi biri, yabancı çıkarların öncelikleri için çaba sarf etmemiş ya da sivilleri hedef almamış, ne operasyonel ne de ideolojik yönden suç niteliği taşıyan veya el-Kaide'nin hanesine yazılabilecek eylemleri yürütmemiştir.

Her halükârda görünen o ki, rejimin şiddet ve katliamlarının dozunu artırması, Hizbullah ve İran'ın müdahalelerinin artması, Suriyelileri korumak için gerçek anlamda hiçbir etkin yardımda bulunmayan uluslararası toplumun duyarsızlığının devam etmesi halinde bu grupların rolü de artacaktır.

2 ÇATIŞMADA AZINLIKLARIN ROLÜ

A. Kürtler ve Suriye Devrimi

Suriye güvenlik güçleri, 2012 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında, Suriye'nin Türkiye sınırındaki kuzeydoğu ve kuzeybatı köylerinden ve kasabalarından çekilmiştir. Bu bölgenin yönetimini ve devlet kurumlarını Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve bölgede oluşan boşluktan hızla yararlanmayı bilen diğer bazı Kürt partilerine teslim etmiştir. Bununla beraber Suriye Kürtleri meselesi gün yüzüne çıkarak görünür hale gelmiştir. Ancak Suriye güçlerinin bu bölgelerden çekilmesi rastlantısal olmamış, aksine birtakım hedefleri olan iyi çalışılmış bir planlama dahilinde gündeme gelmiştir. Bu hedeflerden bir kısmı aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Bu bölgelerde mevzilenmiş Suriye rejimine bağlı düzenli askeri birliklerden yararlanılarak bu birliklerin Özgür Suriye Ordusu ile savaşmak ve Suriye Ordusu üzerindeki ağırlaşan baskıyı hafifletmek amacıyla Halep'e yönlendirilmesi.
- Suriye'nin Kürt nüfusu içinden gelen muhtelif silahlı grupların Türkiye önüne yerleştirilen bir güvenlik riskine dönüşmesi ve Suriye rejimi ile Türkiye arasında tampon bölge benzeri bir set dikilmesi. Bir başka ifadeyle, Türkiye'nin çatışmaya müdahale etmesi halinde ve hatta Türkiye'nin böyle bir girişimi olmasa bile Türkiye'ye karşı bir tuzak hazırlanması. Ayrıca Türkiye'de dikkatlerin Kürt meselesine çevrilmesi ve kamuoyundaki tartışmaların Suriye rejiminin düşmesi konusundan çıkarılarak bu meseleye odaklanması.
- Suriye muhalefeti içerisinde çatlaklar oluşturulması. Bir yandan Kürtlerin milliyetçi talepleri, öte yandan Türkiye ile ilişkiler üzerinden, muhalefetin Kürt ve Arap oluşumları arasında ileride çıkması olası bir çatışmanın tohumlarının atılması. Ayrıca olayların gidişatına göre, Suriye'nin azınlıklar bazında bölünerek olası bir Kürt ve Nusayri devletlerinin alt yapılarının oluşturulması.

1) Kürtler ve Suriye Muhalefeti Arasındaki İlişkiler

Suriyeli Kürtlerin sayısı yaklaşık 1.6 milyon kişiyi bulmaktadır. Çoğunluğu Suriye'nin en uç kuzeydoğu bölgelerinde, kalan bölümü ise Türkiye sınırı üzerinde Suriye'nin kuzeybatı bölgelerinde yaşamaktadır. Kürt halkı nezdinde popülarite kazanmak uğruna birbirleriyle rekabet eden 16'dan fazla Kürt siyasi partinin bulunması, Suriyeli Kürtlerin kendi aralarında önemli ölçüde parçalandıklarını göstermektedir.

Kürt halkı nezdinde popülarite kazanmak uğruna birbirleriyle rekabet eden 16'dan fazla Kürt siyasi partinin bulunması, Suriyeli Kürtlerin kendi aralarında önemli ölçüde parçalandıklarını göstermektedir.

Suriye Kürtleri, Irak'taki Barzani ve Talabani gibi, kendilerine öncülük edecek karizmatik liderlere sahip değil.

Suriye Kürtleri, Irak'taki Barzani ve Talabani gibi, kendilerine öncülük edecek karizmatik liderlere sahip değil. Sahip oldukları kimi meşhur şahsiyetler ise ya tasfiye edilmiş, ya da suikaste kurban gitmişlerdir. Bunun son örneği, Esed rejimine karşı Suriye devrimini destekleyerek bu eksende Kürtleri bir araya toplamak için çalışan Suriye Kürt Gelecek Hareketi Partisi'nin lideri Meşal Temo'dur.

Bu derin ayrılığı dikkate alan Iraklı Kürt Lider Mesut Barzani, muhtelif grupların gündemlerini ve çabalarını birleştirmek üzere Suriyeli Kürtleri bir araya getirmeye çalışmış, onları birbirlerine karşı savaşmaktan ve propaganda yürütmekten men etmiştir. Böylelikle onları bir araya getiren ilk aleni toplantı Erbil'de düzenlenmiş, toplantıda birtakım öneriler ortaya atılmıştır. Suriye'deki Kürt Ulusal Konseyi üyeleri, Suriye devrimini desteklediklerini teyit etmiş ancak Suriyeli Kürt halkı adına kendi geleceklerini tayin etme (self-determinasyon) ve kendi bölgelerinde özerk yönetim talebinde bulunmuştur. Ancak bunlar, Suriye muhalefetinin karşı çıktığı isteklerdir.

Kürtlerin Suriye devrimine karşı tutumları üç ayrı kesim etrafında şekillenmiştir.

- Başından beri tam anlamıyla Suriye devrimini destekleyen ve Suriye çapında kapsamlı bir ulusal gündem dahilinde hareket eden kesim. Bu akım içerisinde çoğunlukla, bağımsız Kürtler, gençlik grubunun bir kısmı ve ayrıca yakın bir zaman önce Suriye rejimi tarafından gerçekleştirilen bir suikaste kurban giden Meşal Temo'nun liderliğini yaptığı ve Kürtleri Suriye devrimini desteklemek için bir araya toplamaya çalışan Kürt Gelecek Partisi yer almaktadır.
- Meseleyi mümkün olan en yüksek kazancı elde etmek açısından değerlendirmeye çalışan tereddütlü kesim. Bu nedenle bir yandan Suriye devrimini desteklerini söylerlerken, öte yandan milliyetçilik temeline dayalı haklar talep etmektedirler. Örneğin; kendi geleceklerini tayin etme (self-determinasyon) ve bulundukları bölgeler için özerk yönetim (otonomi) gibi. Hatta iş o kadar ilerlemiş ki Kürt Ulusal Konseyi'nin de açıkladığı gibi federalizm talebi de ifade ediliyor. Bütün bunlar, Suriye muhalefetinin kabul etmediği taleplerdir. Çünkü Suriye muhalefeti, Kürtlerin ve diğer tüm vatandaşların Suriye halkının bileşenleri sıfatıyla, haklar ve yükümlülükler ortak paydasında buluşarak, tüm Suriyelilerin eşit olmasını istiyor. Suriye muhalefeti, devletin dağılmasına neden olabilecek bu tür talepleri ne Kürt ne de başka bir azınlığın hakkı olarak görmekte ve bu tür talepleri haklı kılacak bir gerekçe bulamamaktadır.
- Ayrılıkçı düşünceler taşıyan ve aleni bir şekilde açıklanmasa da, Kürt bölgelerinde bağımsızlık için çalışan kesim. Bu kesim, silah kullanan ve son zamanlarda Suriye rejimi ile iş birliği yapan Demokratik Birlik Partisi (PYD) ile temsil edilmektedir.

Kürtlerin Suriye devrimine karşı tutumları üç ayrı kesim etrafında şekillenmiştir: Devrimi destekleyenler, devrime tereddütlü bir şekilde yaklaşanlar ve ayrılıkçı düşünce etrafında birleşenler.

a) Kürtler ve Suriye Ulusal Konseyi

Suriye Ulusal Konseyi bu konudaki tavrının, Suriye muhalefetini oluşturan yelpazenin tavrıyla paralel olmasına özen göstermiştir. Bu anlamda Suriye Ulusal Konseyi yeni Suriye'deki Suriyelilerin, mensup oldukları din, etnik köken veya mezhebe bakılmaksızın, haklar ve yükümlülükler bakımından eşit vatandaşlar olarak değerlendirilmelerini savunmuştur. Bu sav, Konsey'in resmi belgeleri, geçiş sürecine ilişkin planı ve kendisine özel prensipler belgesi gibi belgelerde de pek çok kez teyit edilmiştir.

Kuruluşundan bu yana Ulusal Konsey'e, farklı siyasi yönelimlere mensup olan Suriyeliler peş peşe başkanlık etmişlerdir. Nitekim Liberal düşünceli Burhan Galyun Konsey

Başkanı olmuş, ardından Suriye'deki Kürt azınlıktan olan Abdulbasıt Seyda gelmiştir. Bu aynı zamanda, vatandaşlık temeline dayalı olarak Kürtler ile ilişkilerde herhangi bir sorun olmadığını göstermektedir. Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu'na katılmasına paralel olarak gerçekleştirilen bir takım düzenlemelerin ardından, Ulusal Konsey'e şimdi de sol eğilimlere sahip olduğu bilinen Suriyeli bir Hristiyan olan George Sabra başkanlık etmektedir.

Kürtler, ilerideki aşamalarda daha fazla kazanç elde etme düşüncesiyle, Koalisyon'a katılım yerine bağımsız ve paralel bir yapılanma olarak kalmayı tercih etmişlerdir.

Buna karşılık ne Suriye Ulusal Konseyi ne de Suriye muhalefeti, sivil ve toplumsal haklar bakımından bu çerçeveyi çiğneyerek federalizm, özerklik ve hatta bağımsızlığa doğru giden taleplerden herhangi birini kabul etmiştir. Bu tür talepler için hiçbir yasal dayanak olmadığı gibi, bunlar Suriye'nin bütünlüğünü ve bağımsızlığını tehdit eden talepler olarak değerlendirilmiştir.

Öte yandan Kürtler arasında Suriye devrimini destekleyen önemli bir kesimin bulunması nedeniyle Ulusal Konsey, Kürt gruplar ile karşı karşıya gelmekten kaçınmıştır. Çünkü böyle bir durum, muhalefet safları içerisinde parçalanmalara neden olabilecek, kuvvet birliğini bozacak ve odak noktasını Esed'in devrilmesi konusundan uzaklaştıracaktır. Bu nedenle Ulusal Konsey, Kürt meselesi ile ilgili katılımcı bir duruş sergilemeye özen göstermiş, düşmanlıklardan uzak, akılcı ve sakin bir politikayı esas almıştır. Bunun için bir taraftan Kürtlerin, Suriye vatandaşları olarak siyasi ve sosyal haklarını almalarının bir zorunluluk olduğunu teyit ederken, diğer taraftan ayrılmaya veya federalizme yol açabilecek milliyetçi taleplere yönelik herhangi bir eğilimi kesin bir dille reddetmiştir.

Yine Suriye Ulusal Konseyi ile Kürt Ulusal Konseyi arasında, üyelerin iki konseyde de faaliyet göstermesi ve iki yapının birleşmesi konusunda birtakım müzakere girişimleri olmuştur. Ancak somut ilerlemelere rağmen Kürtler, ilerideki aşamalarda daha fazla kazanç elde etme düşüncesiyle, katılım yerine bağımsız ve paralel bir yapılanma olarak kalmayı tercih etmişlerdir. Bunun üzerine Ulusal Konsey, Abdulbâsıt Seyda'yı hem Kürt Ulusal Konseyi'ni oluşturan partiler ile görüşmeler yapmak, hem de Irak'a gitmek üzere görevlendirmiştir. Seyda ise Irak ziyareti sırasında, Konsey'in katılımcı politikası çerçevesinde Barzani ile bir araya gelmiştir.

b) Kürtler ve "Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu"

Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu'nun kurulması ve muhalefetin daha kapsamlı bir bütünlüğe doğru ilerlemesiyle birlikte, Kürtler arasında Koalisyon'a katılım konusunda birtakım tereddütler yaşanmış, hatta bu konu üzerinde Kürt Ulusal Konseyi ile Batı Kürdistan Halk Meclisi arasında fikir ayrılıkları yaşanmıştır.
Kürt Ulusal Konseyi, Suriye Ulusal Konseyi'ne katılıma onay vermek için dört talebin gerçekleştirilmesini şart koşmuştur. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Anayasada Kürt halkının Suriye toprakları üzerinde yaşayan bir halk olarak tanınması ve ulusal haklarının verilmesi.
- Kürtlerin Koalisyon içerisinde Suriye'deki nüfuslarına (yüzde 15) denk olacak şekilde temsil edilmesi.
- Gelecekte Suriye'nin resmi isminin "Suriye Arap Cumhuriyeti" olarak değil, "Suriye Cumhuriyeti" olması.
- Kürtlerin ülkenin temel halklarından biri olması itibarıyla, Koalisyon başkan vekillerinden birinin Kürt olması.

Kürtler arasında Koalisyon'a katılım konusunda Kürt Ulusal Konseyi ile Batı Kürdistan Halk Meclisi arasında fikir ayrılıkları yaşanmıştır.

Kürt Ulusal Konseyi İcra Kurulu, 11 Aralık 2012 günü Kürtlerin denklemin dışında kalmasından, birleşen muhalefetin yetkilerini aşmasından ve yeni Suriye'nin herhangi bir başarısına ortak olamama kaygısı ile Koalisyon'a katılma kararı almıştır.

Koalisyon Başkanı Muaz el-Hatib'in bunlara cevabı, Koalisyon'un bu konularda karar alamayacağı ve bunların gelecekteki seçilmiş parlamentonun yetkileri arasında yer aldığı şeklinde olmuştur. Bu gerekçeyle ilk üç talebi reddeden El-Hatib şöyle demiştir: "*Suriye Kürtlerine ilişkin bu anayasal talepler için karar alınması, özgür parlamento seçimleri sonrasına bırakılacaktır. Dolayısıyla Koalisyon'un şu anda bu anayasal meseleler hakkında karar vermek suretiyle, Suriyelilerin görüş ve iradesinin üzerine çıkması mümkün değildir.*" Buna karşın, Kürt Ulusal Konseyi İcra Kurulu, 11 Aralık 2012 günü toplanarak Koalisyon'a katılma kararı almıştır. Çünkü Kürtlerin denklemin dışında kalmasından, birleşen muhalefetin yetkilerini aşmasından ve yeni Suriye'nin herhangi bir başarısına ortak olamamaktan endişe edilerek böyle bir adım atılmıştır. Suriye'deki Kürt Ulusal Konseyi Genel Sekreterlik üyesi ve aynı zamanda Suriye'deki Kürt İleri Demokrasi Partisi Siyasi Büro üyesi Ahmed Süleyman da aynen bunu ifade etmiştir.

Böylelikle Kürtler, "Yüksek Kürt Heyeti" cephesi adı altında Koalisyon'a katılmışlar ve kendilerine üç koltuk tahsis edilmiştir. Bilindiği gibi Suriyeli Kürtlerin Koalisyon içerisinde Kürt Heyeti dışında sahip olduğu üç koltuk daha bulunmaktadır. Bunlar Suriye Ulusal Konseyi'nden Abdulbâsıt Seyda, Gençlik Hareketi'nden Muhammed Hadar Veli ve Suriyeli Ulusal Figürler Listesi'nden milyarder Yahya el-Kurdi'dir.

Öte yandan Demokratik Birlik Partisi (PYD) Başkanı Salih Muslim ise, Doha'da oluşturulan Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu'nu reddettiğini açıklayarak, Devrim ve Muhalefet Güçleri'nin bünyesine katılan Kürtlerin Suriye Kürtlerini temsil etmediğini iddia etmiş ve bu kişilerin Türkiye tarafından seçildiğini öne sürmüştür.

c) Kürtler ve Özgür Suriye Ordusu

ÖSO'nun daha önceki aşamalarda izlediği politika, Suriye rejimini devirme hedefine yoğunlaşarak herhangi bir ikincil çatışma ortamından ya da kendisini bu temel hedefine doğru ilerlemekten saptıracak her şeyden uzaklaşmayı esas almak olmuştur. Bu nedenle ÖSO, ayrılıkçı talepleri bulunan bazı Kürt gruplarla askeri çatışma içine girmekten kaçınmıştır. Çünkü ÖSO'ya göre böyle bir durum, özellikle 2012 yılının Temmuz ayında meydana gelen Büyük Halep Savaşı sırasında, Suriye rejiminden başka hiç kimseye yarar sağlamayacaktı.

Fakat Halep Savaşı sonrasındaki süreçte, ÖSO iki şıkka dayalı bir politika izlemeye başlamıştır:

- Kürtlerin özerk, federal veya yarı bağımsız bir bölge kurma yönündeki herhangi bir çabasına karşılık neye mâl olursa olsun savunmaya geçileceğine dair sert ve tereddütsüz mesajlar göndermek.
- Bu ulusal silahlı mücadeleye dahil olmak isteyen Kürtlerin ÖSO saflarına katılmalarını sağlamak. Bu amaçla ÖSO saflarına katılan savaşçı Kürt taburları oluşturulmuştur. Bu taburların önde gelenleri Afrin bölgesinde faaliyet gösteren "Salahaddin Taburları Birliği", A'zaz bölgesindeki Şuheda-i Mekke (Mekke Şehitleri) taburu, el-Bab bölgesindeki Salahaddin el-Eyyubi taburu, el-Bab ve A'zaz bölgesindeki Yusuf el-Azame taburu ve Nesur el-Peşmerge taburudur. 2012 yılının Eylül ayı sonlarında

bu taburlar Halep ve kırsalında, ÖSO'ya bağlı Kürt Askeri Konseyi'ni oluşturmuşlardır. Yine ÖSO'nun kontrolünde bulunan bölgelerdeki askeri devrim konseyleri çatısı altında, tüm Kürt savaşçıların saflarının birleştirilmesi için 2012 yılının Aralık ayında "Müşterek Kürt Askeri Konseyi" kurulmuştur.

Müşterek Kürt Askeri Konseyi'nin Amaçları

Konsey açıklamasında aşağıdaki hususlar yer almıştır:

- *Tüm sembolleri ve temelleri ile mevcut rejimin devrilmesi.*
- *Devleti korumakla yükümlü bir ulusal ordu kurulması esasının korunması.*
- *Eşit vatandaşlık, kuvvetler ayrılığı, otorite dönüşümü, kanun egemenliği ve azınlıkların korunması ilkelerine dayalı sivil, demokratik ve çoğulcu bir devletin kurulması için çalışılması.*
- *Anayasada Kürt halkının ulusal kimliğinin tanınması, Kürt meselesine, ülkenin ulusal meselesinin temel bir parçası olarak itibar edilmesi ve Suriye'nin ulus ve toprak bütünlüğü dahilinde Kürt halkının haklarının tanınması.*

ÖSO Kürt bölgelerdeki mevcut boşluğun, ayrılıkçı eğilimleri güçlendirecek şekilde istismar edilmesinden kaygı duyduğu için bu bölgelere doğru genişlemektedir.

Bununla birlikte PYD'ye bağlı olduğuna ve Suriye rejimi ile bağlantılarını koruduğuna inanılan Kürt Halk Milisleri (YPG) ile ÖSO arasında gerçekleşen çok sayıda çatışma kayıtlara geçmiştir. Nitekim Haseke bölgesinde ÖSO unsurlarına karşı pek çok pusu kurulmuştur. Yine Kürt Ulusal Konseyi'nin, Kürt olmayan herhangi bir silahlı kişinin Kürt şehirlerine girmesini engelleme girişiminde bulunduğu, ancak bunda başarısızlığa uğradığı gözlemlenmiştir.

Ekim ayında ise ÖSO Halep'teki Kürt mahallesi el-Eşrafiyye'ye girmiş, haber kayıtlarına göre, beklentilerin aksine mahalle halkı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. 22 Aralık 2012'de ise ÖSO'ya bağlı Ahrar el-Kurd tugayının kuruluşu ilan edilmiştir. Bu tugay, Halep ve kırsalı bölgesinde bulunan devrim konseyine katılmıştır.

ÖSO'nun, Suriye rejimini devirme ana hedefinden kendisini saptıracak herhangi bir silahlı çatışmayı çabukça çözme isteği de daha belirgin olmuştur. Ayrıca son zamanlarda ÖSO'nun egemen olduğu bölgelerin, gerek kendi asli unsurları üzerinden, gerekse kendisine bağlı Kürt taburlar üzerinden, Kürt bölgelerine doğru genişlediği dikkat çekmektedir. Yine ÖSO'nun, Kürt ve Nusayri bölgelerinde kendisine ayak basacağı alanlar açma girişiminde bulunması da kayda değer bir gelişme. Çünkü bu bölgelerdeki mevcut boşluğun, ayrılıkçı eğilimleri güçlendirecek şekilde istismar edilmesinden kaygı duyulmaktadır.

2) Suriye'nin Kuzeyinde Bir Kürt Devletinin Kurulması Mümkün mü?

Suriye Ordusu'nun Kürt bölgelerinden çekilmesine paralel olarak Suriye rejimi, silahlı muhalefet ve ÖSO karşısında ağır kayıplara uğramış ve ülkenin birçok bölgesinde egemenliğini yitirmiştir. Bunun sonucunda son zamanlarda Suriye'nin bölünme ihtimali yoğun bir şekilde gündeme gelmiştir. Esed'in, bir Nusayri devleti kurma seçeneğine yöneldiğine dair birtakım işaretler de görülmektedir. Örneğin Kürt milliyetçi söylemin

Kürt gruplar, Esed sonrası dönemde federalizm talebini daha da güçlü ifade edebilmek için destek almak üzere ABD'ye ve bazı Avrupa ülkelerine heyet göndermiştir.

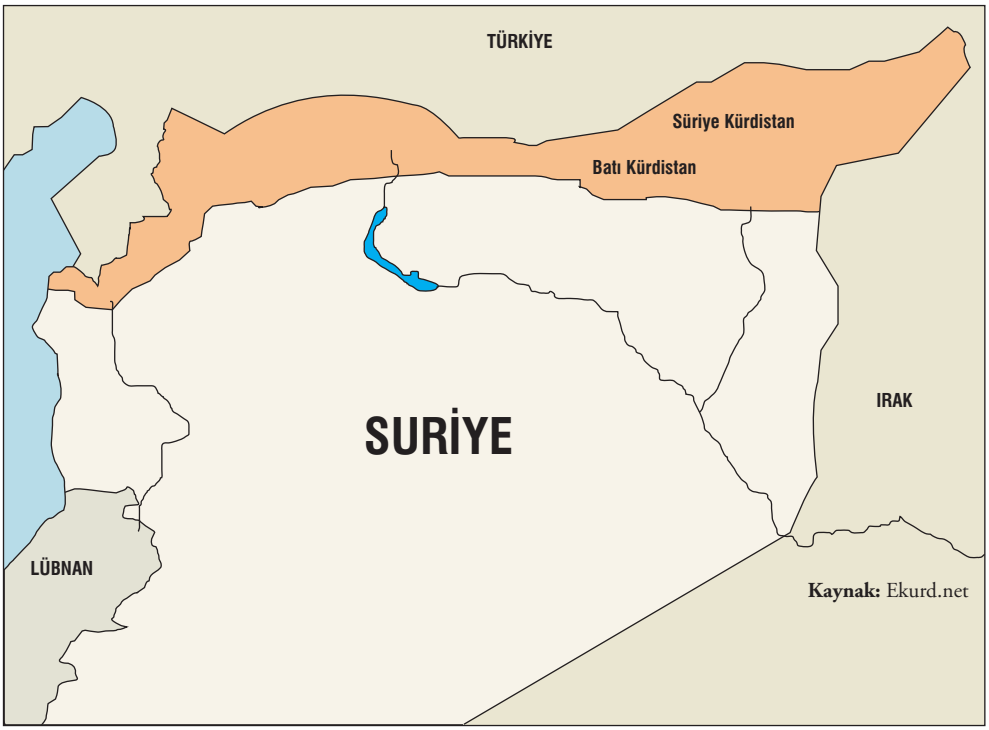
yükselişini desteklenmesinin yanı sıra rejimin azınlıklara karşı tutumu Esed'in bu tür senaryolara yönelme olasılığına dair kuşkulara sebep olmuştur.

Benzer şekilde bazı Kürt grupların, Esed sonrası dönemde federalizm talebini daha da güçlü ifade edebilmek için destek almak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne ve bazı Avrupa ülkelerine heyet gönderdiğine ilişkin bilgiler saptanmıştır. Böylece ileriki zamanlarda bu isteklerin daha da tırmanmasının zemini hazırlanmaktadır.

Öte yandan Suriye'deki Kürt nüfusunun büyüklüğü ve yayıldığı bölgeler konusunda abartılı verilerin yayıldığı gözlemlenmektedir. Kuşkusuz bu abartılar, son zamanlarda yayınlanan haritalara açık bir biçimde yansıtılmaktadır. Yine bazı bölgesel ve uluslararası tarafların, Suriye'deki Kürt meselesini ele alırken, "Irak Kürdistanı" terimini anımsatır şekilde "Suriye Kürdistanı" veya "Suriye'nin Kürt Kuzeyi" tanımı üzerine odaklandıkları gözlemlenmektedir. Bu amaçla son dönemde Kürt nüfusunu abartan çok sayıda harita yayımlanmıştır. Ancak bu haritalar kesinlikle yanıltıcı olup Suriye Kürdistan'ı fikrini pazarlama amacıyla hazırlanmıştır.

Merkezi Almanya'nın Bonn kentinde bulunan Kürt Hukuki Araştırmalar ve Danışmanlık Merkezi (YASA) 2012 yılı Aralık ayı sonunda bir harita yayınlayarak bunun Suriye'nin kuzeyine düşen ve kuzeydoğu ucundan kuzeybatı ucuna uzanan "Suriye Kürdistanı Bölgesi"ni gösterdiğini ifade etmiştir. Merkeze göre, Suriye'deki Kürtlerin sayısı ise üç milyona varmaktadır.

Figür 12. Abartılan Kürt İddialarına Bir Örnek

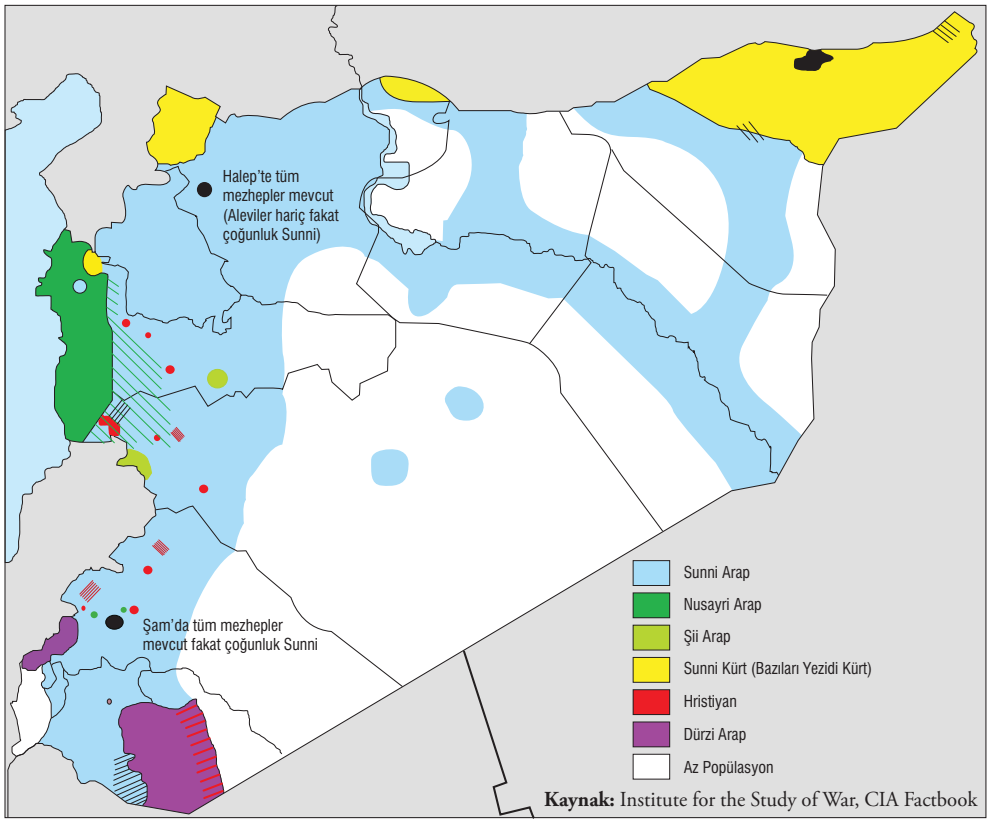

Bazı bölgesel ve uluslararası taraflar, Suriye'deki Kürt meselesini ele alırken, "Irak Kürdistanı" terimini anımsatır şekilde "Suriye Kürdistanı" veya "Suriye'nin Kürt Kuzeyi" tanımı üzerine odaklanmaktadır.

Bu abartılara ve Suriye'nin bölünerek birer Kürt ve Nusayri devleti kurulması olasılığına ilişkin spekülasyonlara rağmen, doğru verilerle bunun öyle kolay bir iş olmadığı görülebilir. Çünkü bir Kürt devletinin kurulması, hatta Kürtler için Irak benzeri özerk bir bölge oluşturulması bile, en azından şu aşamada mümkün görünmemektedir. Bunun birçok sebebi olsa da en önemlileri şu şekilde sıralanabilir:

- Suriye'deki Kürtlerin sayısı Türkiye, İran ve hatta Irak'taki Kürtlere oranla fazla değildir. Suriye Kürtlerinin Suriye nüfusuna oranları da fazla değildir. Nitekim 23 milyonu aşkın Suriye nüfusu içerisinde yaklaşık 1.6 milyon Kürt bulunmaktadır. Bu nedenle Kürt nüfusun kendi gündemlerini Suriye halkına dayatmaları oldukça zor olacaktır.
- Suriye Kürtlerinin coğrafi dağılımı, Suriye'nin kuzey hattını boydan boya tamamen kaplayacak nitelikte değildir, yalnızca belirli bölgeleri içermektedir. Suriye Kürtlerinin en büyük kesimi, ülkenin kuzeydoğu ucunda yaşamaktadır (ve bu bölgeler yoğun Kürt bölgeleri değil, karışık bölgelerdir). Ayrıca bir kısım Kürt topluluklar da ülkenin kuzeybatısında yaşamaktadır. Arada kalan bölgede ise genel olarak Araplar bulunmaktadır. Dolayısıyla birbirinden bu şekilde uzak ve kopuk alanlara yayılmış olmaları, bir devlet kurma veya özerk bir bölge oluşturmalarını engellemektedir. Bu gerçekler, Suriye Kürdistanı veya Suriye'nin Kürt Kuzeyi olarak tanımlanabilecek bir bölgenin bulunmadığı anlamına gelmektedir. Bütün bu isimler yanıltıcıdır ve alanda mevcut gerçeklere terstir. Bazı kesimler bu tanımlamaları bilmeden kullanırken diğerleri, özellikle bazı Batılı kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlar, bu hatalı tanımlamayı kasıtlı olarak kullanmaktadır.

Figür 13. Kürt Nüfusunun Dağılımını İnceleyiniz ve Önceki Harita ile Karşılaştırınız

Kaynak: Institute for the Study of War, CIA Factbook

Esed rejimi, hem Suriye'de ürkütücü bir şekilde mezhepçi nefreti körüklemede hem de rejim ile Nusayri azınlık arasında bir kimlik ilişkisi kurmada başarılı olmuştur.

- Her ne kadar Suriye muhalefeti, Kürtlerin ve diğer toplulukların sivil haklarını tanıyacağını, böylelikle tüm Suriyelilerin haklar ve yükümlülükler bakımından eşit olacağını taahhüt etmiş olsa da, burada herhangi bir bölge veya devlet kurulmasını içeren, hatta (Irak'ta olduğu gibi) özerklik ya da adem-i merkeziyetçilik içeren herhangi öneri karşısında kesin ve mutlak bir karşı koyma söz konusudur. Çünkü Suriyeliler, bu tür talepler için hiçbir meşru temel olmadığı düşüncesindedirler.
- En azından şu ana kadar, özerklik veya özerk yönetim kurulmasına dair taleplere bölgesel aktörlerin veya Batı'nın desteği söz konusu olmamıştır. Uluslararası toplumun veya Batı'nın desteği olmaksızın, Suriye Kürtleri'nin tek başına bu türden bir proje yönünde ilerlemesi zor gözüküyor.
- Özerk yönetim bölgesi kurulması projesi yönünde ilerleme kaydedildiğini varsaysak bile, böylesi bir bölgenin yalıtılmış bir şekilde, tek başına sürdürülebilirlik kazanması ve hayatta kalması beklenemez. Bu da böyle bir yapılanmayı şimdilik ciddi bir ihtimal olmaktan çıkarmaktadır.

3) Nusayriler ve Suriye Devrimi

Esed rejimi, hem Suriye'de ürkütücü bir şekilde mezhepçi nefreti körüklemede hem de rejim ile Nusayri azınlık arasında bir kimlik ilişkisi kurmada başarılı olmuştur. Ancak bütün bunlar, Nusayri mezhebine mensup herkesin Esed'i desteklediği anlamına gelmemektedir. Bununla beraber Esed ve rejimi, bu mezhebin tüm mensuplarının diğer azınlıklar gibi kendisiyle birlikte olduğu izlenimini öne çıkarmak için oldukça yoğun bir çaba göstermiştir.

Devrime sivil alanda destek veren Nusayrilerin de olduğu görülmektedir. Bu Nusayrilerin sayıları son derece sınırlı ve sesleri son derece kısık olsa bile önemli olan devrime eşlik etmiş olmalarıdır. Benzer şekilde bazı raporlarda, kimi Nusayri unsurların 2012 yılının Şubat ve Mart aylarında ÖSO'ya katıldıkları yer almakta, ÖSO'da toplu ayrılmaların gerçekleştiği Ekim ayında çok sayıda Nusayri subayın Ürdün'e geçişlerinin sağlandığını teyit etmektedir.

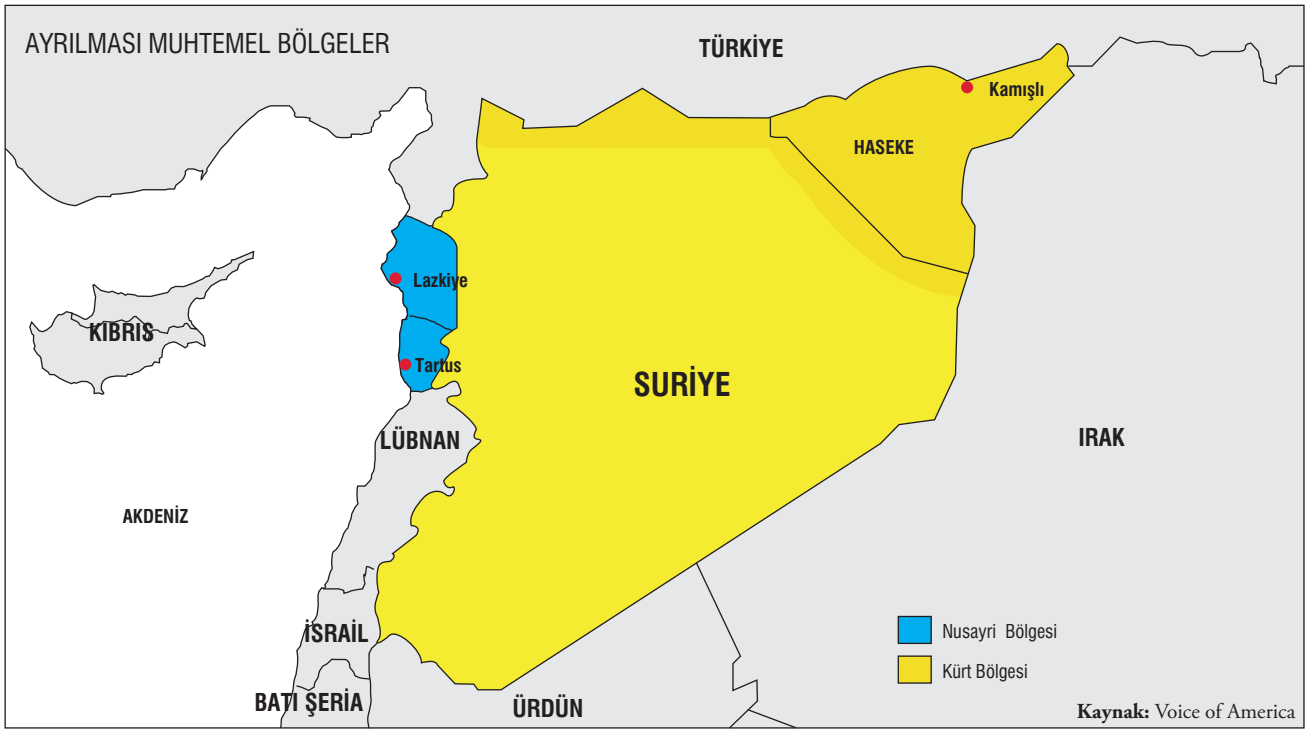
Yine aynı ayda, bazı Nusayri aileler ve aşiretler arasında iç çatışmalar yaşanmıştır. Bazı raporlarda da sahil bölgesi Lazkiye'de ve Esed'in doğum yeri olan el-Kardâha köyünde, Esed yanlısı Nusayriler ile Esed karşıtı Nusayriler arasında, özellikle de (el-Kardâha'nın en büyük ailelerinden olan ve Nusayri mezhebi nezdinde dini ve kültürel itibarı bulunan) Osman ve el-Hayyar aileleri ve Esed ailesi arasında da silahlı çatışmaların meydana geldiğine ve bu çatışmalarda çok sayıda kişinin öldüğüne değinilmiştir. Yine Suriye İnsan Hakları İzleme Örgütü, Şebbiha'nın 11 Aralık 2012 tarihinde Hama'ya bağlı Akrab beldesinde bir katliam gerçekleştirdiğini, katliamın kurbanları arasında çok sayıda Nusayri olduğunu dile getirmiştir.

2012 yılının Ekim ayında bazı Nusayri aileler ve aşiretler arasında iç çatışmalar yaşanmıştır.

Esed rejimi, aldığı peş peşe yenilgiler sonrasında Suriye şehirlerini yakıp yıkmak ve ÖSO'nun ilerleyişini engellemek için elindeki güç unsurlarına (savaş uçakları, füzeler, zehirli maddeler, patlayıcılar) giderek daha fazla bel bağlamıştır. Bu nedenle rejim, ayrılan Suriye başbakanının teyit ettiği gibi, finansal olarak iflas etmiş, ekonomik ve moral olarak çökmüş, askeri olarak darmadağın olmuştur. Rejimin tamamen Rusya ve İran'ın halen süren desteği ile ayakta kaldığı gerçeği ise bu çerçevede daha belirginleşmektedir.

Tüm bu veriler karşısında Esed'in son çare olarak, Suriye sahili boyunca uzanan Nusayri bölgelerine çekilerek bir Nusayri devleti kurma olasılığına ilişkin söylemler ve analizler de giderek artmaktadır.

Figür 14. Muhtemel Bir Kürt ve Nusayri Devleti Kurulması Konusunda Piyasada Dolaşan Harita

a) Bir Nusayri Devleti Kurulması Doğrultusuna Yöneliş Göstergeleri

i) Mezhepçi Bir İç Savaşın Patlak Vermesi

Esed'in savaşı kaybettiğine dair göstergelerin artmasıyla beraber rejimin ülkede mezhepçi bir iç savaş çıkarma eğilimi artmıştır. Böylesine bir savaş toplumu parçalayarak, hem rejimin azınlık taleplerini gündeme getirebileceği bir ortam oluşturacak, hem de Batı'nın azınlıklar konusundaki endişelerini pekiştirecektir.

Bu nedenle rejim, devrimin başlangıcından itibaren, özellikle de yakın zamanlarda, kasıtlı olarak mezhepçi kışkırtmalara yönelmiştir. Rejimin mezhepçi endişeleri kışkırtmak amacıyla özellikle teröristler, radikaller ve silahlı çeteleri ön plana çıkartarak bu çetelerin varlığına dikkat çektiği görülebilir. Aynı zamanda Esed kendisini, Hristiyan, Nusayri ve Dürzi gibi azınlıkların koruyucu ve savunucusu olarak lanse etmiş ve dolayısıyla bu çerçevede yürüttüğü icraatları haklı gösterme girişiminde bulunmuştur.

Esed'in savaşı kaybettiğine dair göstergelerin artmasıyla beraber rejimin ülkede mezhepçi bir iç savaş çıkarma eğilimi artmıştır.

Azınlıkların kendi bölgelerinde yalnızlığa, dışlanmışlığa ve tedirginliğe sürükleyecek duygusal bir baskı altında tutulması ile birbirlerinden izole edilmiş bölgeler oluşturmaya yönelmek daha rahat hale gelmektedir. Dolayısıyla ötekilerin kendilerinden intikam

Nusayri devletinin kurulması için önerilen toprakların tamamı Nusayrilerden oluşmamaktadır.

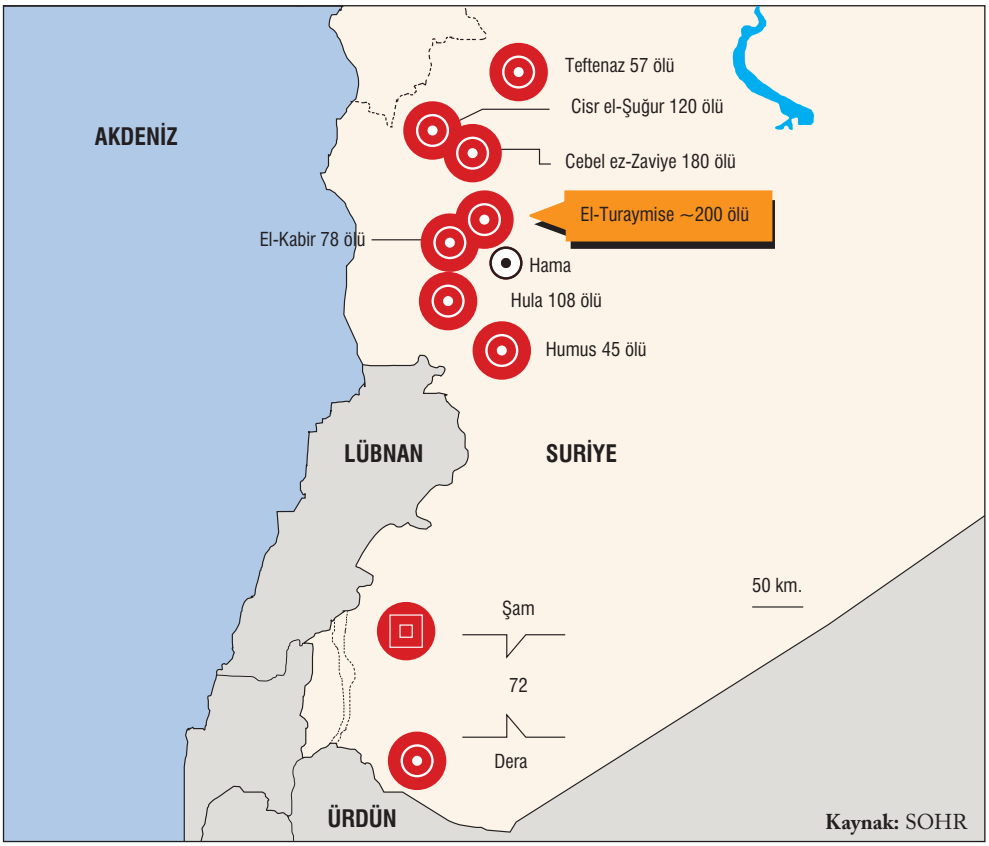
alacağı korkusuna dayalı mazeretler, toplumsal ve mezhepsel dayanışma, ortak çıkarlar ve bütün bunlara elverişli ortam sayesinde, en azından teorik olarak, bir Nusayri devleti kurulması olasılığını daha kolay kılmaktadır.

ii) Suriye Sahiline Paralel Demografik Bir Hat Çizilmesi

Nusayri devletinin kurulması için önerilen toprakların tamamı Nusayrilerden oluşmamaktadır. Bu nedenle rejim, bu bölgelerde etnik temizleme girişiminde bulunmuş, bu civardaki Sünni köylerde korkunç katliamlar gerçekleştirmiş ve bu bölgenin boşaltılmasını sağlamıştır. Suriye sahiline paralel hat boyunca gerçekleştirilen saldırılar sonrasında burada yaşayan Sünniler Suriye'nin iç bölgelerine doğru kaçmak zorunda kalmıştır.

Bu politikanın (Bkz. Aşağıdaki harita) benzer uygulamalarından birini de, yarısı reşit olmayan çocuklar ve kadınlardan oluşan 110 kişinin Hula'da öldürüldüğü katliam oluşturmaktadır. Katliamda insanlar, bıçaklar veya kesici aletlerle doğranmış veya boğazlanmış, bazıları da (aralarında çocuklar olmak üzere) bağlandıktan sonra kurşuna dizilerek infaz edilmiştir. Ardından bunu el-Haffe, el-Kabir ve kurbanlarının sayısı tek başına 200 kişiyi aşan ve sürekli operasyonlara maruz kalan el-Turaymise'de gerçekleşen başka katliamlar izlemiştir. Bütün bunları "mezhepçi temizlik" olarak tanımlamak mümkündür. Sünnilerin varlık gösterdiği Humus kırsalı ve Lazkiye'nin de bu tip "etnik temizlik" operasyonlarına maruz bırakıldığı da görülmektedir.

Figür 15. Sahil Hattına Paralel Bölgelerdeki Bazı Katliamlardan Örnekler

iii) Önemli Ordu Teçhizatları ve Silahlarının Sahile Taşınması

Bazı düşünce kuruluşlarının ülkenin güvenliğini inceleyen raporları ve medyada yer alan haberler, Esed rejiminin stratejik silahlar ile önemli teçhizat ve mühimmatları, Lazkiye ve Tartus gibi Nusayri bölgelerinin savunması açısından stratejik önemi olan şehirlere taşımaya başladığına işaret etmektedir. Bu durum Suriye'deki Nusayri bölgelerinin ileri bir zamanda askeri açıdan korunmasına yönelik bir hazırlanma olarak görülebilir.

Esed rejimi, stratejik silahlar ile önemli teçhizat ve mühimmatları, Lazkiye ve Tartus gibi Nusayri bölgelerinin savunması açısından stratejik önemi olan şehirlere taşımaya başlamıştır.

Ayrıca silahların taşınması, rejimin savaşın son dönemlerinde, kendisi için güvenli bir sığınak olabilecek bu bölgeye geri çekilmeye hazırladığına dair bir gösterge sayılabilir. Bazıları ise bu adımı rejimin bir Nusayri devleti kurma niyetinde olduğuna dair bir gösterge olarak yorumlamaktadırlar. Çünkü engebeli ve sarp arazi koşullarına sahip dağlık bir bölgede, rejimin stratejik silahlar olmadan kendi kendini savunabilecek bir Nusayri devleti kurması mümkün değil.

iv) Lazkiye'ye Askeri Bir Kompleks İnşa Edilmesi

İran, 2011 yılının Haziran ayında, Suriye Devlet Başkanı'nın Güvenlik İşlerinden Sorumlu Vekili Muhammed Nasif Hirbek'in Tahran ziyareti sırasında tartışmalı bir anlaşmaya onay vermiştir. Anlaşma Tahran'ın, Lazkiye Havaalanı yakınında milyonlarca dolara mâl olan devasa bir askeri üs niteliğinde askeri bir kompleks inşa etme girişiminde bulunulmasını içermektedir. Bunun için İran yönetimi, o zamanki temel planlamaya göre, 2012 yılının sonuna kadar tamamlanması koşuluyla 23 milyon dolar sağlamıştır.

Bu üssün inşa edilmesi halinde İran, üçüncü bir taraf üzerinden geçme zorunluluğu olmadan, Suriye'ye doğrudan deniz üzerinden ağır silahlar ve teçhizatlartemin edebilecektir. Üssün tamamlanması aynı zamanda, Nusayri devleti projesinin gerçekleşmesi halinde bu projeye de hizmet etmektedir. Çünkü böylesi bir devletin her halükarda desteğe ihtiyacı olacak ve İran ile arasında doğrudan bir hattın bulunması bu devletin işine yarayacaktır. Ayrıca bu hat, raporun ilerleyen kısımlarında değinileceği gibi, İran ile Nusayri devleti ve Lübnan'daki Hizbullah arasındaki ilişkileri de koruma işlevi görecektir.

v) Ülkenin Büyük Kentlerine Yönelik Sistematik Yıkım

İran, 2011 yılının Haziran ayında Lazkiye Havaalanı yakınında devasa bir askeri üs niteliğinde askeri bir kompleks inşa anlaşmasına onay vermiştir.

Esed'in büyük şehirlere, özellikle Dera, Humus, Halep ve Deyrizor ile birlikte kırsal bölgeler ve Şam kırsalına yönelik saldırılarında, yerleşim yerlerini, binaları, mahalleleri, su, yiyecek ve yakıt depolarını, temel ve hayati tesisleri hedef alması, fabrikaları ve iş yerlerini tahrip etmesi, petrol kuyularını, harman yerlerini, arazileri ve zirai mahsülleri ateşe vermesi ile sistematik ve kapsamlı bir yıkım politikası izlediği bilinmektedir. Ancak rejim Kürt ve Nusayri nüfusun çoğunlukta olduğu bölgeleri bu politikadan uzak tutmaktadır. Rejimin bu hareketleri Nusayri devleti kurmaya yönelik girişimler olarak yorumlanmaktadır.

b) Nusayri Devleti Kurulması Senaryosundan Yararlananlar

Amos Gilad'ın, "Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esed'in rejimi devrilirse, bu durum İsrail'i yok edecek bir felakete neden olur!" açıklaması büyük bir yankı uyandırmıştır.

Esed'in bir Nusayri devleti kurma girişimlerinin gerçekçi bir seçenek olduğu ve bunun ilk adımı olarak Esed'in kuvvetlerini, bu korunaklı sahil bölgelerine çekeceği görüşünü savunanlar bulunmaktadır. Kimileri de Esed'in bu seçeneğe yönelmesinden çıkarı olabilecek tarafların mevcut olduğunu ve bunların rejimi teşvik ettiğinden kuşku duymaktadır. Özellikle de bu ülkeler için gelecekte stratejik bir müttefik olarak Suriye'yi kaybetmelerinin getireceği stratejik kayıp ve devrimden sonra Suriye'nin başarılı bir şekilde yeniden kurulması durumunda çıkarlarının nihai olarak sona erme ihtimali bu iddiayı güçlendirmektedir. Bu nedenle Esed'in gitmesinden zarar görecek taraflar, çıkarlarını korumak ve sürdürmek amacıyla bu tür bir eğilime girebilir. Bu taraflardan bazıları şunlardır:

i) İsrail

İsrail, Esed'in gitmesi ve yerine alternatif bir rejimin gelmesi olasılığından rahatsızlık duymaktadır. Her ne kadar İsrail daha sonraları bu düşüncesinin aksini kanıtlamak için çaba harcasa bile özellikle Suriye devriminin ilk yılı boyunca, bu rahatsızlığını pek çok kez açık ve net bir dille ifade etmiştir. İsrail yönetiminin önemli figürlerinden, İsrail Savunma Bakanlığı'na bağlı Güvenlik ve Siyaset Kurulu Başkanı Amos Gilad'ın, "*Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esed'in rejimi devrilirse, bu durum İsrail'i yok edecek bir felakete neden olur!*" uyarısında bulunduğu açıklama büyük bir yankı uyandırmıştır.

Hiç kuşkusuz Esed'in İsrail için önemi, Suriye'nin Golan tepeleri için verdiği güvenlik garantisi ve İslamcılara karşı mücadelesinden kaynaklanmaktadır. Ancak Suriye devrimi ile beraber Esed'in son zamanlarda iyice zayıflaması İsrail'in politikasını değiştirmesine neden olmuştur. İsrail artık bütün kurumlarıyla Suriye devletini kontrollü bir şekilde zayıflatma politikası izler hale gelmiştir. Bu politikaya paralel olarak İsrail'de bazı kesimler Suriye'nin küçük devletçiklere bölünmesini istemekte ki bu devletlerden biri de kuşkusuz Nusayri devletinin kurulmasıdır. Böyle bir devletin kurulması içerideki çatışmanın bir çözümü olarak değerlendirilebileceği gibi Esed'in yerine alternatif İslami bir devletin kurulması ve iç savaşın patlak vermesi halinde İsrail'in karşı karşıya kalabileceği güvenlik risklerinin çözümü olarak da değerlendirilmektedir. Çünkü bölünmüş bir Suriye içinde yer alan küçük devletler gelecekte herhangi bir savaşta İsrail karşısında daha zayıf olacaktır.

Esed'in İsrail için önemi, Suriye'nin Golan tepeleri için verdiği güvenlik garantisi ve İslamcılara karşı mücadelesinden kaynaklanmaktadır.

iii) İran

İran, politik, finansal, ekonomik ve askeri yardımlarla beraber medya araçlarıyla da verdiği sınırsız desteğe rağmen Suriye rejiminin yıkılma yolunda olduğunu hissetmeye başlamıştır. Bunun en son göstergesi ise İslami Düzen Maslahatını Teşhis Konseyi Başkanı Haşimi Rafsancani'nin 2013 yılı başındaki açıklamasında Esed'in iktidarda kalma şansının oldukça azaldığı görüşünü ifade etmesi olmuştur.

İran'ın, Esed rejimine verdiği bu destek Suriye muhalefeti ve Arap dünyası ile tüm iletişimini tehlikeye atmasına neden olmuştur. Böyle bir durumda İran'ın çıkarlarına ters

bir Suriye hükümetinin kurulması halinde İran, Arap dünyasında 30 yılı aşkın süredir yaptığı yatırımların zarar görmesi ve bölgeyi vuracak jeopolitik sarsıntıdan kaynaklanan bölgesel sonuçları ve hasarların sorumluluğunu taşıyacak durumda olmadığı için, İran'ın farklı alternatifler araması kendi yararına olacaktır.

Bu koşullar altında bir Nusayri devleti inşa edilmesi İran'ın çıkarına olacaktır. Çünkü bu durum, İran'ın jeopolitik kayıplarını hafifletmesinin yanı sıra, gerek bu Nusayri devletinin Akdeniz'e bakan yönü itibarıyla, gerekse Hizbullah aracılığıyla İran'ın nüfuzunun Lübnan'a uzanması ve bölgedeki konumunu muhafaza etmesini sağlayacaktır.

iii) Hizbullah

Hizbullah, medya aracılığıyla bölgenin parçalanmasını istemediğine dair açıklamalarda ve uyarılarda bulunsa bile bir Nusayri devleti kurulması düşüncesini destekleyecektir. Çünkü Nusayri devleti Hizbullah için bir dayanak noktası olacak ve Esed rejiminin de, geçmişteki çıkarlarını aynen güvence altına alacaktır. Aksi takdirde Suriye'de devrimin başarılı olması Hizbullah'ın rolünün tamamen sona ermesi anlamına gelecektir.

Bu nedenle Hasan Nasrallah, Esed ve rejimini amansızca savunmaktadır. Hatta şu ana kadar Hizbullah içerisindeki bazı kesimlerin, Esed'in Suriye'yi bütünüyle kaybetmesi sonucunda Nusayri devleti kurulması senaryosuna çekince koymadıklarına dair birtakım bilgiler bulunmaktadır.

iv) Rusya

Rusya'nın Suriye politikası konusunda uzmanlaşan kişiler arasında gittikçe yayılan analiz, Rusya'nın Suriye'yi destekleyerek kendi çıkarlarını tehlikeye atmasının nedenini, Tartus'ta bulunan deniz üssüyle Akdeniz'e açılan pencere olarak yorumluyor. Ancak bu analiz kesinlikle ikna edici görünmemektedir. Rusya'nın bu tutumunun temelinde yatan sebepler ise Rusya'nın, Esed rejiminin devrilmesi ile İran'ın yalnız kalmasından, bölgede Sünni siyasi İslam'ın yükselmesinden ve Suriye'nin iç işlerine uluslararası bir müdahalenin gündeme gelmesinden çekinmesidir.

Ancak meselenin Tartus üssü ve Suriye sahilinin Rusya için jeopolitik ve jeostratejik önemi ile ilgili olduğunu varsayarsak, bir Nusayri devletinin inşa edilmesi Rusya'nın çıkarına olacaktır. Yeni doğacak bu devlet Rusya'nın kontrol edebileceği bir alan olacaktır. Böylelikle Rusya sadece Ortadoğu'da Akdeniz sahiline bitişik ayak basabileceği bir alana sahip olmakla kalmayacak, burası gelişmiş bir Rus üssü konumunda da olacaktır.

Tartus üssü ve Suriye sahilinin Rusya için jeopolitik ve jeostratejik önemi göz önüne alınırsa, bir Nusayri devletinin inşa edilmesi Rusya'nın çıkarına olacaktır.

4. Suriye'de Bir Nusayri Devleti Kurmanın Zorluğu

Esed veya müttefiklerinin, Şam'ı kaybettikten sonra sığınabilecekleri bir Nusayri devleti seçeneğine yönelme ihtimaline ilişkin göstergeler konusunda ele alınması gereken birkaç nokta mevcuttur. Şu ana kadar raporda sözü edilen hususlara rağmen, Suriye'nin bölünüp parçalanması ve bir Nusayri devletinin kurulmasının yanı sıra, bir Kürt devletinin

de gündeme gelmesi, şu aşamada sanıldığı kadar basit, kolay ve gerçekleşmesi mümkün bir durum değildir. Bir Nusayri devleti kurulması ekseninde böyle bir senaryonun şu anda gerçekleşmesini engelleyen sebeplerin en önemlileri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Suriye sahil şeridinin arkasında yer alan dağlık bölgeler, özellikle Tartus ve Lazkiye yalnızca Nusayri nüfusun yaşadığı bölgeler değildir.

a) Demografik Durum

Medyada pek çok kez yer alan söylemlerin aksine Suriye sahil şeridinin arkasında yer alan dağlık bölgeler, özellikle Tartus ve Lazkiye yalnızca Nusayri nüfusun yaşadığı bölgeler değildir. Nusayrilerin devletin resmi kurumlarına ve güvenlik güçlerine yoğun oranda yerleştirilmelerinden sonra şehirlere göç etmeleri ve aynı zamanda Sünnilerin sahil bölgelerine yönelmeleri ile son elli sene boyunca ülkenin demografik yapısı oldukça değişmiştir. Sahil şeridi üzerinde hâlihazırda Sünni çoğunluğa sahip pek çok şehir olduğu bilinmektedir. Örneğin, Lazkiye bölgesinde Sünni nüfusun oranı yüzde 50'yi aşmaktadır. Hatta Tartus şehrinde, Sünnilerin oranı, bazı tahminlere göre yüzde 45 civarındadır. Kırsal bölgeler ise bütünüyle karışıktır. Bu karışık demografik yapı içerisinde bazı köyler Sünni çoğunluğa sahipken, bazı köyler ise Nusayri veya Şii çoğunluğa sahiptir. Ancak bu sahil bölgesinde çoğunluğu yine de Nusayriler oluşturmaktadır.

Dolayısıyla gerek sahil bölgelerine, gerekse kırsal bölgelere, yoğun bir şekilde yayılmış bu Sünni gruplar bu bölgeleri terk etmedikçe bir Nusayri devletinin kurulması imkansız olmasa bile son derece zor olacaktır. Sahil bölgesine bir Nusayri devletinin kurulması amacıyla dahili bir coğrafi hat çizilerek geniş bir Sünni kitle göç ettirilmiş, bu amaçla rejim tarafından çeşitli katliamlar yapılmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen, rejim bu hedefini gerçekleştirmede başarısız olmuştur. Nitekim bu bölgelerde Sünni nüfus halen varlığını korumaktadır.

b) Altyapı

Tarihsel olarak Esed ailesinin Suriye'nin belirli bir bölgesinden ziyade ülkenin tamamı üzerinde hâkimiyet kurmak istediği bilinen bir gerçek. Bu anlamda Esed ailesi sırf Nusayri bölgelerini desteklemeye ve kalkındırmaya yoğunlaşan projelerin, Suriye'nin tamamı üzerinde hâkimiyet sağlama planlarını aksatabilecek nitelikte olduğunu düşünmüştür. Bunun yerine rejimin geleceğini garantiye almak isteyen Esed ailesi, ordu ve güvenlik kurumlarının kapılarını Nusayri mezhebi mensuplarına sonuna kadar açmış, devlet kurumlarının hepsine Nusayrileri getirmiştir. Dolayısıyla Nusayrilerin yayılışı bölgesel olmaktan ziyade tüm ülke genelinde olmuştur.

Sahil bölgelerine ve kırsal bölgelere, yoğun bir şekilde yayılmış Sünni gruplar bu bölgeleri terk etmedikçe bir Nusayri devletinin kurulması imkansız olmasa bile son derece zor olacaktır.

Ancak bu politikanın bir yan etkisi ise, üzerinde bir Nusayri devleti kurulacağı varsayılan şehirlerin, ekonomik yönden diğer bölgelere nazaran ayrıcalıklı bir altyapıya sahip olmamasıdır. Aynı zamanda deniz kıyısında bulunan bu bölgeler Tartus Limanı hariç, bir Nusayri devletinin sürdürülebilirliğini sağlayacak doğal zenginliklere ve endüstriyel merkezlere sahip değil. Böyle bir devletin kurulması yönünde gerçek bir irade bulunsa dahi tüm bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda bu devletin kurulmasının zor olacağı açıktır.

c) Coğrafi Konum

Bir Nusayri devletinin kurulması, Suriye'nin geri kalan kısmının denize çıkışı olmayan kapalı bir alana dönüşmesi anlamına gelmektedir. Suriye'nin böyle bir sonucu kabul etmeyeceği rahatlıkla ifade edilebilir. Çünkü denize çıkış yolu herhangi bir devlet için stratejik bir önem anlamına gelmektedir. Bu durum Suriyelilerin, böyle bir devlet kurulmasını engellemelerine yönelik başka bir faktör haline dönüşecektir.

Bir Nusayri devletinin kurulması, Suriye'nin geri kalan kısmının denize çıkışı olmayan kapalı bir alana dönüşmesi anlamına gelmektedir.

d) Varsayılan Bölgenin Güvenlik Durumu

Bu bölgeler, dağlık arazi koşulları ve Şebbiha'nın bu dağlara çekilmesi haricinde, herhangi bir savunma potansiyeline sahip değildir. Suriye Ordusu içerisindeki diğer Nusayrilerin de bu bölgelerde yaşıyor olması, bu bölgelerin korunaklı olduğu anlamına gelmemektedir. Varsayılan Nusayri devleti olası bir saldırı halinde burada ancak belli bir süre direnebilir. Bu nedenle Şam'ın düşmesi ve ardından Esed ve yandaşlarının dağlara çekilmesi halinde, ÖSO ve muhalif güçlerin Şam'a ilerlemelerini durdurmaları pek de olası değil. Aksine bu galibiyet onları, geri kalan bölgelere doğru ilerlemeye sevk edecektir. Çünkü Suriye'nin tamamına egemen olanlar, üzerinde böyle bir Nusayri devleti kurulacağı varsayılan şehirlerin de kendi kontrollerinde olmasını isteyeceklerdir.

e) Uluslararası Tavır

Bilindiği gibi, yeni bir devletin kurulması, uluslararası toplumun ve çok sayıda bölgesel ve uluslararası çapta etkin gücün desteğini gerektirmektedir. Şu ana kadar böyle bir devletin kurulması fikri Batılı devletler tarafından desteklenmemiştir. Bu nedenle uluslararası toplumun destek vermediği bir ortamda yalnızca İran ve Rusya'nın desteğiyle bu devletin kurulması fiili olarak oldukça zordur. Öte yandan böyle bir devletin kurulması, Kürt nüfusuna Suriye içerisinde veya çevresinde benzer bir devletin kurulması adına ümit verebilir. Bu ihtimalden rahatsız olacak bölgesel güçlerin bu anlamda olası bir Nusayri devletine de karşı çıkması beklenebilir.

f) Özgür Suriye Ordusu

Son zamanlarda yukarıda da bahsedilen azınlıkların, kendi egemenlik alanlarını ve güvenlik çemberlerini genişletme ve bu bölgelerde özerk yönetim kurma çabaları doğrultusunda, mevcut otorite boşluğunu ve rejim ile silahlı muhalefet arasındaki çatışmayı istismar etmeye yönelik birtakım girişimlerde bulunduğu fark edilmiştir. Gelişmeleri dikkatle takip ettiğimizde, ÖSO'nun varlığını pekiştirmek üzere bu bölgelere doğru uzandığını, hatta her daim hazır bulunmak ve dolayısıyla ileri aşamalarda rejim yanlısı kuvvetler toplamaya yönelik herhangi bir istismar operasyonu düzenlenmesini önlemek amacıyla, Lazkiye ve son olarak Haseke gibi zorlu bölgelerde askeri konseyler kurduğunu görmekteyiz.

3 ESED'İN AKIBETİ VE SURİYE

A. Esed'in Gitmesi Senaryosu

Hem güç dengesinin hem de devrimin ilk yılında rejim lehine olan verilerin değişmesi Esed'in zafer konusunda yavaş yavaş ümitsizliğe düştüğü ve bu durumun da (anlaşma, müzakere, kaçış veya suikast yoluyla) Esed'in gidişine kapı aralayabileceği değerlendirmeleri yapılmaktadır.

Hem güç dengesinin hem de devrimin ilk yılında rejim lehine olan verilerin değişmesi Esed'in zafer konusunda yavaş yavaş ümitsizliğe düştüğü değerlendirmelerine neden olmaktadır.

Yine devrimcilerin fiili olarak gösterdikleri ilerleme, Suriye'de yeni bir dönemin başlayacağına dair ümitleri canlandırmış ve yaşanan bu hareketlenme bölgesel ve uluslararası tavırlar üzerinde de etkili olmuştur. Nitekim Moskova, Suriye'deki tavrını gözden geçirmeye başlamış, Suriye rejimi konusunda Washington ile son dakika pazarlıklarına açık kapı bırakmıştır.

Benzer şekilde İran da, Suriye'ye ilişkin tutumunu telafi edeceği ümidiyle, Dışişleri Bakanlığı'nın hazırladığı altı maddelik bir plan ileri sürmüştür. Ancak yine de İran'ın Esed ve rejimine olan bağlılığı Moskova'ya göre daha ön plandadır.

Yine Birleşmiş Milletler ve Arap Birliği Özel Temsilcisi el-Ahdar el-İbrahimi, Suriye'de mevcut çatışmayı sona erdirecek bir siyasi çözümün bulunmasını istemekte, aksi takdirde Suriye'nin büyük bir kaosa sürükleneceği uyarısında bulunmaktadır. Bu bağlamda Amerika ve Rusya'nın meseleye ilişkin tavırlarının gölgesinde 2012 yılının Aralık ayında gündeme gelen ve "Son Fırsat Girişimi" adıyla tanınan bir girişim başlatılmıştır. Bu girişim Suriye'de yeni seçimler yapılıncaya kadar tam yetkiye sahip bir geçiş hükümeti kurulması için çalışılmaların yapılmasını içermektedir. Ancak bu girişim formalite icabı da olsa Esed'in 2014 yılına kadar yönetimde kalmasını öngörmektedir.

Suriye muhalefeti, Esed ve rejimin ileri gelenlerinin gitmesi şartıyla barışçıl geçiş sürecinin derhal uygulamaya geçirilmesini istemektedirler.

Bütün bu öneriler ya da girişimlerde, bilhassa da son girişimdeki temel problem, Esed'in denklemin dışına çıkarılmamasıdır. Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu ile temsil edilen muhalefet ise, Esed ve rejimin ileri gelenlerinin gitmesi şartıyla barışçıl geçiş sürecinin derhal uygulamaya geçirilmesini istemektedirler.

Esed'in gitmesi senaryosu, (anlaşma, müzakere, kaçış veya suikast yoluyla) şu aşamada teorik olarak gündemde olmasına rağmen, tarihe bakıldığında diktatörlerin son ana ka-

Esed'in 2013'ün ilk veya ikinci çeyreğinde gideceği farz edilirse, Suriye'nin içinde bulunduğu durumun düzeltilmeye elverişli olabileceğini söylemek mümkün.

dar direnç göstererek ülkede kalma eğiliminde oldukları görülebilir. Esed'in bu yolda ilerlediği söylenebilir.

Esed, krizin başından beri sorunu siyasi yollarla çözmeyi hedefleyen tüm barışçıl girişimleri reddetmiştir. Bu bağlamda Arap Birliği, Ağustos 2011, Kasım 2011 ve Ocak 2012'de uluslararası müdahaleyi önlemek üzere iç sorunların Arapların çabasıyla çözülmesini amaçlayan üç girişim önermiştir.

Ağustos 2011'deki girişim, Esed'in gitmesini talep etmemiş, yalnızca genel seçimlerin ivedilikle gerçekleştirilerek bu tarihten üç sene sonra da devlet başkanlığı seçimlerinin yapılmasını önermiştir. Ayrıca genel seçimlerin muhalif kesimleri de içeren bir koalisyon hükümeti gözetiminde icra edilmesi de tavsiye edilmiştir. Kasım'da gerçekleştirilen girişim de Esed'in gitmesini içermemiştir. Ocak 2012'de gerçekleştirilen girişimde ulusal birlik hükümeti kurulması ve Beşşar Esed'in krizi sona erdirmek üzere bu hükümet ile iş birliği yaparak tüm yetkilerini yardımcısına devretmesi de önerilmiştir. Hâlbuki Esed, krizin barışçıl çözümüne dayalı tüm bu siyasi girişimleri doğrudan reddetmiştir.

Bununla birlikte Esed'in 2013'ün ilk veya ikinci çeyreğinde gideceği farz edilirse, tüm zorluklara rağmen Suriye'nin içinde bulunduğu durumun düzeltilmeye elverişli olabileceğini söylememiz mümkün. Çünkü dahili ve harici çabaların Suriye'ye verilecek destek bağlamında birleştirilmesi, ivedi ve pratik planları içeren uzun ve karmaşık bir süreç içerisinde, ülkenin devrim öncesine dönmesine önemli bir katkı sağlayacaktır.

B. Bu Senaryoda Suriye'nin Karşı Karşıya Kalacağı Sıkıntılar

Bu dönemde Esed'in gitmesi halinde Suriye'nin karşı karşıya kalacağı sıkıntıların en önemlilerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1) Ekonomik ve Toplumsal Durum

Raporun ilk kısımlarında dile getirilen gerçekler ışığında Suriye'nin yeniden imarı için ivedi bir şekilde uygulamaya sokulacak, Marshall planını andıran önemli bir yardım ve yatırım planına ihtiyaç olacaktır. Bu ekonomik desteğin beklenen ölçüde gerçekleşmesinin yanında, ülke içinde büyük bir kitle oluşturan gençlerin çalışabilmeleri için, çökmüş ve harap olmuş altyapının yeniden işler hale getirilmesine ihtiyaç olacaktır.

Suriye devletinin çöküşünü önlemek için gereken yardım ve yatırımları karşılamak üzere ilk aşamada yaklaşık 60 milyar dolara ihtiyaç vardır.

Ayrıca geri dönen mültecilerin topluma maliyetinin karşılanması, bu insanların topluma entegrasyonlarının kolaylaştırılması, yitirdikleri varlıkların en kısa sürede tazmini ve yeniden imarı önemli bir çalışma gerektirmektedir. Bilindiği gibi, muhalif Suriye Ulusal Konseyi, 2012 yılının Kasım ayı sonunda yaptığı bir açıklamada Suriye devletinin çöküşünü önlemek için gereken yardım ve yatırımları karşılamak üzere ilk aşamada yaklaşık 60 milyar dolara ihtiyacı olduğunu duyurmuştu. Konsey'e göre bu meblanın bir kısmı, vatandaşların gündelik yaşamlarının kolaylaştırılması, (Konsey'in tahminine göre) rejim tarafından yerle bir edilen yaklaşık 2.5 milyon evin yerine yeni konutların temin edilmesi ve ülkenin yeniden imarı için devlet kurumlarındaki çalışmaların yeniden başlatılması için harcanacaktır.

Ancak temel sıkıntı ise, Suriye halkına yardım konusunda uluslararası toplumun üzerine düşen görevi gerektiği ölçüde yerine getirmemesidir. Bu nedenle Suriye'ye yardım konusunda bazı devletlerin gücüne fazla güvenmemek ya da beklentileri yüksek tutmamak gerekmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin içerisinde bulunduğu ekonomik durum, Marshall planına benzer bir plan ortaya atmak ve desteklemek konusunda o kadarda gönüllü olmayacaklarını göstermektedir. Bu nedenle sınırlı sayıda bağışçı ülkelerin çabaları ve mütevazı gönüllülerin katkılarının yanında başta Arap Körfez İşbirliği Konseyi ve Türkiye olmak üzere bölge ülkelerinin liderlik ettiği bir girişim daha muhtemel gözüküyor.

Suriye'nin bölge ülkeleriyle sınırlarının kontrol altında tutulması bu aşamada son derece önemli bir mesele.

2) Güvenlik Durumu

Suriye genelinde kamu düzeni ve güvenliğin sağlanmasına da şiddetle ihtiyaç duyulacaktır. Devlete bağlı ordu ve güvenlik güçlerinde meydana gelen zayıflamaya rağmen Esed'in şimdi çekilmesi ile bu güçler yeniden eski haline dönebilir. Devlete bağlı ordu ve güvenlik güçlerinin insani ve maddi kaynakları büyük ölçüde erise de, Esed'in yakın bir dönemde çekilmesi halinde, bu kayıpların bir kısmı öyle ya da böyle telafi edilebilir. Örneğin ordu henüz tamamen yıkılmış değildir. Benzer şekilde ülke çapında silahlanmaya ilişkin var olan endişeye rağmen, silahlı kimselerin örgütlenme ve kollektif çalışma eğiliminde olması silahlanmanın yayılımını kontrol altına almada fazla sıkıntı çekilmeyeceğini göstermektedir. Suriyeliler, askeri kurumlar ve güvenlik organlarının yeniden oluşturulması ve düzenlenmesine ilişkin süreci, hızlı ve kolay bir biçimde atlatma gücüne sahip olacaklardır. Ancak bu da bölgesel ve uluslararası yardımı gerektirmektedir.
Öte yandan çatışmada yer alan gruplar arasında silahlanma kriz sonrası gelecek yönetim açısından önemli sıkıntılar yaratacaktır. Özellikle bu kişiler arasından yeni ordu ve güvenlik yapılanmasına katılmaya elverişli olanların entegrasyonu, silahlarını teslim eden kişilerin ise eğitim ve çalışma programlarıyla topluma yeniden kazandırılarak Suriye içerisinde bir istikrarsızlık kaynağı haline dönüşmelerinin engellenmesi önemlidir.

Ayrıca Suriye'nin bölge ülkeleriyle sınırlarının kontrol altında tutulması bu aşamada son derece önemli bir mesele olacaktır. Bu konunun ihmal edilmesi ülke içindeki güvenlik durumunun kötüleşmesi ihtimalini kuvvetlendirecek ve dolayısıyla muhtelif alanlarda güvenliğin sağlanması için yoğun bir çaba harcanmasını gerektirecektir. Bundan zarar görecek bazı uluslararası güçler ve bölge ülkeleri, bilhassa durumun kötüleşmesinde çıkarı bulunan İran içinde güvenliğin sağlanması önem arz etmektedir.

3) Siyasi Durum

Suriye Devrimi ve Muhalefet Güçleri Ulusal Koalisyonu ile temsil edilen Suriye muhalefeti, geçiş sürecini başlatmaya hazır olduğunu ilan etmiştir. Ancak Esed sonrasında gelecek herhangi bir Suriye yönetiminin güvenlik, ekonomik ve toplumsal alanlarda karşı karşıya kalacağı zorluklar ve bu konuda uluslararası toplumun ve bölge ülkelerinin henüz yeterli desteği vermemesi, şu aşamada bu görevin yerine getirilmesini zorlaştırmaktadır.

Bu özellikle Laik, Liberal ve İslamcı oluşumlar arasındaki ideolojik çatışmalara tanıklık edebilir. Çünkü tüm bu grupları bütünleştiren "Esed'i devirme" hedefi, başarılmış olacaktır. Dolayısıyla geçiş sürecinin, birbirinden farklı önceliklere sahip olan muhtelif

siyasi kesimlerin rekabetine sahne olacak bir çatışma arenasına dönüşmesi söz konusu olabilir. Böyle bir durumda İslamcı kesimlerin üstünlük sağlaması ve bu üstünlüğün diğer siyasi yapılanmalar nezdinde bir karşı tepki oluşturabilir. Ancak Suriye'nin muhtelif siyasi ve etnik grupların karşılıklı anlayış çerçevesinde birlikte yaşadığı bir toplumun karakterlerine sahip olduğu dikkate alındığında, Suriye'nin böyle bir ayrışmayı aşması mümkün.

Ayrıca ülkedeki güvenlik, ekonomik ve toplumsal durum kötüye giderken ortaya çıkacak bu tür bir kutuplaşma, Suriye'de özellikle ekonomik, endüstriyel ve tarımsal altyapının çok ciddi hasar görmediği ve mezhepçi azınlıkların bulunduğu bölgelerde birtakım ayrılıkçı ve mezhepçi grupların yükselmesini tetikleyecektir. Çünkü tamamen harap olmuş diğer bölgelere nazaran, bu bölgeler gereksinimlerini kendilerinin yeterince karşılayabileceği düşüncesine sahip olacaktır.

Bu nedenle, Esed'in gitmesi veya gönderilmesinin hemen akabinde oluşturulacak geçici hükümetin veya geçiş hükümetinin işler hale gelmesi ile beraber, özel olarak Ulusal Koalisyon'un, genel olarak Suriye muhalefetinin, kenetlenmeyi ve birlikteliği koruyarak bu sıkıntılara göğüs germesi gerekmektedir. Bu gerçekten son derece zor ve zahmetli bir aşama olacaktır.

C. Esed'in Gitmeyi Reddetmesi (Başarısız Devlet Suriye) Senaryosu

2013 yılının ikinci çeyreğine kadar Esed'in öyle ya da böyle gitmeyi reddetmesi ve yandaşlarının meşhur sloganı olan (*Ya Esed kalır ya da bu ülkeyi yakarız*) söylemini esas alması halinde ya ölünceye kadar ya da en azından görev süresinin bittiği Temmuz 2014'e kadar bekleyeceği ifade edilebilir. Böyle bir durumda tamamen farklı bir manzara ile karşı karşıya kalacağız. Rejim, bu senaryoda ülkenin bütünüyle harabeye çevrilmesini ve Suriye'nin "başarısız devlete" (failed state) dönüşmesini amaçlayacaktır. Suriye'nin başarısız devlete dönüşmesi ise ülkenin içinden ve dışından pek çoklarının ciddi derecede kaygı duyduğu bir kabus senaryosudur.

Bu nedenle el-Ahdar el-İbrahimi'nin, Rusya'nın önerisi bağlamında gelen son girişiminin başarılı olması beklenmemektedir. Çünkü Esed ve rejiminin kararları nedeniyle Suriye halkı, Suriye devleti ve Suriye kurumları bu kadar ağır bedeller ödedikten sonra, Esed'in denklem içerisinde kalması veya onunla yeni bir anlaşma yapılması Suriye muhalefeti açısından mantıklı değildir.

2013 yılının ikinci çeyreğine kadar Esed'in gitmeyi reddetmesi senaryosunda ülkenin bütünüyle harabeye çevrilmesi ve Suriye'nin "başarısız devlete" (failed state) dönüşmesi amaçlanmaktadır.

Suriye'nin başarısız bir devlete dönüşmesi halinde, sorumluluğun en büyük payı uluslararası topluma düşmektedir. Nitekim uluslararası toplumun üyeleri arasında uzlaşma sağlanamaması, Suriyelilerin yaşamlarına mal olan çıkar savaşları, yardımların ulaştırılmasında özensiz davranılması gibi eksiklikler krizin uzamasında önemli bir rol oynamıştır. Bütün bu unsurlar Esed'in elini güçlendirerek gerçekleştirilen katliam ve yıkımların görmezden gelinmesi anlamını taşımaktadır.

Nitekim Amerika Birleşik Devletleri ve diğer bazı ülkelerin, Suriye meselesinde isteksiz ve tereddütlü davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Suriye muhalefetinin siyasi ve askeri olarak saflarını birleştirmesinden ve büyük başarılar elde etmesinden sonra bile bu

tutum değişmemiştir. Uluslararası toplumun, rejime veya rejimin müttefiklerine karşı caydırıcı önlemler almamış olması, Suriye'deki yıkımın daha fazla artmasına sebep olabileceği gibi, rejimi de şiddeti sürdürme yönünde cesaretlendirecektir. Nitekim Esed öncelikle tankları, bombardımanları, havan topları ve topçu atışlarını kullanmış ve kendisini bu eyleminden caydıracak bir kimse göremeyince, bu kez sivilleri bombalamak için helikopterleri, sonra da savaş uçaklarını, Scud füzelerini ve hatta en son toksik ve yakıcı maddeler kullanmaya başlamıştır.

Yıpratma savaşının, Suriye üzerinde insani, maddi, iktisadi ve askeri olarak çok ağır bedelleri olacaktır. Her şeyden önemlisi Suriye devletinin, son derece zayıflamış bir yapıya dönüşmesi çok olasıdır.

Suriye rejiminin giriştiği bu katliam ve yıkım silsilesini durdurulamadığı böyle bir denklem içerisinde, Birleşmiş Milletler ve Suriye İnsani Yardım Fonu (Syria Humanitarian Action Response Plan SHARP) raporlarına göre, Suriye içerisine gönderilen insani yardımlar yetersiz kalmaktadır. Bunun gölgesinde rejim ve Suriye muhalefeti uzun soluklu bir yıpratma savaşına girişeceklerdir.

Hiç kuşkusuz bu yıpratma savaşının, Suriye üzerinde insani, maddi, iktisadi ve askeri olarak çok ağır bedelleri olacaktır. Her şeyden önemlisi Suriye devletinin, son derece zayıflamış bir yapıya dönüşmesi çok olasıdır. Ülkenin bu şekilde yıpranması Esed'in devrilmesinden sonra gelecek yönetimin üzerine büyük bir ağırlık yükleyecektir.

D. Bu Senaryonun Suriye'nin Durumu Üzerindeki Yansımaları

Mevcut krizin uzaması Suriye devletini önemli şekillerde doğrudan etkileyecektir.

1) Ekonomik Düzlem

Krizin uzaması, Suriye ekonomisinden geriye kalan her ne varsa bütünüyle yok olacağı anlamına gelmektedir. Böyle bir dönemin başlamasıyla birlikte ülkenin başlıca ekonomik sektörleri olan turizm, sanayi, tarım ve hizmetler sektörü tümüyle çökecektir. Keza Esed rejimi, ülkenin nakit rezervlerini tamamen tüketmiş olacaktır. Paranın değerinin hızla düşmesi, ekonomik sektörlerin çökmesi ve ülkenin nakit rezervlerinin erimesi sonucu, tam bir ekonomik ve finansal felaketle karşı karşıya kalacağız. Dolayısıyla Esed sonrası dönemde başa gelecek herhangi bir hükümet gerçekten çok büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalacaktır.

Bu senaryoda Suriye'nin ekonomik ve finansal durumuna ilişkin bölgesel ve uluslararası bir destek planının gündeme geleceği varsayılsa bile, Suriye'nin kısa süre içerisinde tamamen veya büyük ölçüde savaş öncesi durumuna geri döndürülmesi imkansız gözüküyor. Yalnızca ekonomik zeminde değil, aynı zamanda güvenlik, politik ve sosyal zemindeki durumların gidişatına ve uluslararası toplumun bu süreci destekleme boyutu ve iradesine bağlı olarak, geçiş süreci uzayacak ve inişli-çıkışlı ilerleyecektir.

Bölgesel ya da uluslararası bir iradeyle güçlü bir destek verilmediği takdirde Suriye'de, kelimenin tam anlamıyla bir felaketle karşı karşıya kalınması oldukça olası.

Bölgesel ya da uluslararası bir iradeyle güçlü bir destek verilmediği takdirde Suriye'de, kelimenin tam anlamıyla bir felaketle karşı karşıya kalınması oldukça olası.

Bölgesel ya da uluslararası bir iradeyle güçlü bir destek verilmediği takdirde, bir yandan sınırlı kaynaklara sahip, öte yandan bölgesel ve uluslararası çıkarların çekişmesine mahkum olan böyle bir ülkede, kelimenin tam anlamıyla bir felaketle karşı karşıya kalınması oldukça olası.

2) Toplumsal Düzlem

Suriye'deki vahim tablonun devam ederek uzaması, ülke içindeki sosyal ve insani durumun ilerleyerek Suriye'nin her yerini afet bölgesine dönüştüren bir kabusun başlaması anlamına gelecektir. Sosyal ve insani duruma ilişkin veriler son derece ürkütücüdür. O halde bu çatışmanın bir sene daha sürmesi ne anlama gelir? Tahminlere göre, sürecin bir sene daha uzaması halinde hayatını kaybedenlerin sayısı mevcut sayının en az iki katını bulacaktır. Yine mültecilerin, evsizlerin, kayıp ve ülke içinde mülteci olan insanların sayısı da ikiye katlanacaktır.

Esed sonrasında gelecek yönetim, mültecilerin ve evsizlerin sayılarının artması sonucu birtakım zorlu tercihlerle karşı karşıya kalacaktır. Ekonomik durumun zayıflaması, devlet kurumlarının yeterince yapılandırılamaması, işsizlik oranlarının yükselmesi, güvenlik durumunun istikrarsızlaşması ve devletin temel unsurlarının dağılması bu senaryoda Esed sonrası yönetimi bekleyen zorluklar arasındadır.

Tüm bu veriler; suçluların, çetelerin, fanatik grupların, kaçakçılık şebekelerinin, paralı askerlerin, dış güçler için çalışan terörist grupların ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır. Ayrıca çok sayıda bölgesel ve uluslararası istihbarat servislerinin faaliyet göstermesi için son derece elverişli bir ortam oluşturacaktır. Böyle bir durum hiç kuşkusuz iç çatışmaları körükleyeceği gibi ayrılıkçı eğilimleri güçlendirecektir. Bu da siyasi partilerin işini zorlaştırarak, onları zayıf bir konuma düşürecektir.

Bu durum, yalnızca Suriye içerisinde değil, hâlihazırda zaten kapasitelerinin üzerinde Suriyeli mültecileri ağırlayan kamplara ev sahipliği yapan komşu ülkeler üzerinde de baskı oluşturacaktır. Nitekim Ürdün ve Lübnan, 2012 yılında daha fazla mülteci kabul edemeyeceklerini açıklamıştır. Böyle bir durumda mültecilerin durumu insani boyut ile sınırlı kalmayacak, işin içine aynı zamanda güvenlik boyutu da dâhil olacaktır.

3) Güvenlik - Askeri Düzlem

Uluslararası toplumun ve Suriye'nin dostlarının bu süreçte muhaliflere yeterli desteği vermemeleri, Suriye halkının, yeterli kaynağa sahip olmayan siyasi muhalefete olan inancını kaybetmesine yol açmasından korkulmaktadır.

Bu senaryoda çatışmanın devam etmesi, düzenli ordunun büyük bir bölümünün dağılmasına, ardından tamamen çökmesine yol açacaktır. Çünkü ordunun göstericiler ve siviller karşısındaki tutumu saflarının birer birer dağılmasına ve bağlarının gevşemesine neden olmuş, ordu dış tehditlere karşı ülkesini ve halkını koruyan bir güçten, mezhepçi bir çeteye dönüşmüştür. Bu algı, tüm Suriyeliler nezdinde güçlenmektedir. Dolayısıyla gelecekte ulusal bir ordu kurulmasına yönelik geniş çaplı yapılanma sürecini başlatmak adına atılabilecek temelleri şimdiden yıkmaktadır.

Esed'in devrilmesinden sonra gelecek yönetimin, yapısı ne olursa olsun, kesinlikle güvenlik ve askeri anlamda sorunlarla karşılaşacağını da eklemek gerekmektedir. Çünkü süregelen çatışmalar sonucu tank ve uçak gibi askeri araçlarda düzenli ordu ciddi miktarda kayıplar vermeye devam ederken, ortada yeterli teçhizat ve silah olmayacağı gibi, istihdam edilecek yeterli kadro da bulunmayacak, bu kadronun eğitimi de zorlaşacaktır. Bu noktada uluslararası toplumun ve Suriye'nin dostlarının bu süreçte muhaliflere yeterli desteği vermemeleri, Suriye halkının, yeterli kaynağa sahip olmayan siyasi muhalefete olan inancını kaybetmesine yol açmasından korkulmaktadır. Bu hem halk ile siyasi

muhalefet arasındaki, hem de siyasi muhalefetin kendi içindeki bağların kopmasına neden olacağı gibi, Özgür Suriye Ordusu ile diğer silahlı gruplar arasındaki bağı da koparacaktır. Çünkü silahlı muhalefet çok sayıda başarılar kazandığı fiili zeminde bireysel olarak hareket etme konusunda daha etkin olacağına ve kendisinin uluslararası topluma bağımlı olmadığına inanacaktır. Elbette bunun Suriye içerisindeki silahlı grupların, -gündemleri ve yönelimleri açısından- kontrol altında tutulması bağlamında birtakım tehlikeli yansımaları olacaktır.

Uluslararası ilgisizlik sürerken, çatışma sürecinin uzaması ve rejimin sivil halka karşı şiddet kullanmaya devam etmesi, rejime karşı savaşan özellikle de İslami eğilimlere sahip silahlı grupların da çoğalmasına neden olacaktır.

Yine açıktır ki uluslararası ilgisizlik sürerken, çatışma sürecinin uzaması ve rejimin sivil halka karşı şiddet kullanmaya devam etmesi, rejime karşı savaşan özellikle de İslami eğilimlere sahip silahlı grupların da çoğalmasına neden olacaktır. Hatta böyle bir senaryoda çatışmanın kontrolden çıkması kuvvetle muhtemeldir. Böyle bir durumda, alanda faaliyet gösteren silahlı grupların sayısı ister devrimcilere bağlı olan, ister dış gündemler lehine hareket eden, ister istihbarat servislerine bağlı olan, isterse bölgesel ve uluslararası güçler tarafından yönlendirilen kesimlerin çatışmaya katılmasıyla artacaktır. Tüm bu grupların faaliyetleri, çıkarları ve amaçlarının çelişmesi, ülke adına son derece olumsuz bir tablo yaratacaktır. Suriye tam bir çatışma sahasına dönüşecek, bu da yalnızca yerel bir felakete yol açmakla kalmayacak, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası bir felakete neden olacaktır.

Bu koşullar altında Suriye'nin bölünmesi, parçalanması veya birbirlerinden bağımsız küçük kantonlara ayrılması riskleri daha muhtemel olacaktır. Bu tür riskleri değerlendirdiğimiz raporun ikinci bölümünde değinildiği gibi, mevcut döneme kıyasla bu senaryonun yarattığı koşullar altında ülkenin parçalanma ihtimali artacaktır.

E. Suriye'nin "Başarısız Devlet" Haline Gelmesinin Bölgesel Riskleri

Suriye'de başarısız bir devlet, bölge ülkelerine büyük zorluklar çıkarmakla kalmayarak, Esed'in bölgesel ve uluslararası destekçileri için de fırsata dönüşecektir. Esed'i destekleyen ülkeler, Suriye'nin başarısız bir devlete dönüşmesiyle rakiplerini geçebilecekleri yeni cepheler kazanarak, yeni bir jeostratejik oyunda "başarısız" Suriye'yi istismar edebilme imkanı bulacaktır.

Örneğin böylesi bir senaryoda İran, diğer tüm bölge ülkelerinin aksine mutlak kaybeden konumunda olmayacaktır. Çünkü bu tür durumların yönetiminde engin bir tecrübesi olan İran, başarısız devlet senaryosunda birtakım elverişli araçlara sahip olacaktır. Dolayısıyla böylesi bir ortamda yalnızca Suriye'deki varlığını sürdürmekle kalmayacak, aynı zamanda kendisine sağlam bir nüfuz kazandırarak bölgesel ve uluslararası güçleri müzakere masasına oturtabilecektir.

Suriye'nin başarısız bir devlete dönüşmesi, yürütülmekte olan nükleer program, ulusal güvenlik ve bölgesel rekabet gibi konularda İran'ın işine yarayacaktır.

Dolayısıyla Suriye'nin başarısız bir devlete dönüşmesi, en azından üç şekilde İran'ın işine yarayacaktır:

- Suriye'nin başarısız bir devlete dönüşmesi, İran'ın nükleer programında daha fazla zaman kazanmasına yardımcı olacaktır.

Suriye'nin başarısız bir devlete dönüşmesi ile İran'ın Şii toplulukları desteklemesi Suriye içerisinde sağlam bir dayanak noktası bulmasını sağlayacak.

- Suriye'nin başarısız bir devlete dönüşmesi, bilhassa İsrail'e karşı İran'ın ulusal güvenliğinin korunması konusunda İran'a yardımcı olacaktır. Bilindiği gibi İran, pek çok Arap ülkesinde bir güvenlik kordonu oluşturmak suretiyle sınırları dışından kendisini savunmaktadır; Filistin, Lübnan, Irak, Bahreyn ve vekalet savaşlarına kilitlenmiş Yemen gibi. İşte bu nedenle Suriye'nin başarısız bir devlet haline gelmesi, İran'ın stratejisini destekleyen sahalara bir yenisinin eklenmesi anlamına gelecektir.
- İran'ın "başarısız Suriye"yi bölgesel satranç tahtasında bir nüfuz ve tesir çatışması içerisinde olduğu Türkiye ve Suudi Arabistan gibi pek çok bölgesel rakibe karşı kullanma gücü de olacaktır.

Bu tür bir senaryo, bölgede bölücülük ve radikalizmi körüklemesi bakımından Lübnan ve Ürdün gibi küçük devletler için oldukça tehlikelidir. Bütün bunlara "başarısız devlet Suriye"nin İran için temin edeceği pek çok kartı da eklememiz gerekmektedir, örneğin;

Kürt Kartı: İlk olarak Suriye krizinden sonra Türkiye'ye karşı PKK gibi terörist grupların faaliyetlerini desteklemede İran'ın parmağının bulunduğuna dair giderek artan sayıda işaret söz konusu iken, İran'ın bu kartı bölgesel rakipleri aleyhine kullanması mümkündür. Yaklaşık bir yıl kadar önce, PKK medya sorumlusu olarak tanımlanan Ziyad Yusuf bir "Kürt-Şii" (PKK-İran) koalisyonu kurulması önerisinde bulunarak "*Her iki tarafın çıkarları bunu gerektirmektedir, özellikle böyle bir koalisyon için güven verici bir zemin söz konusu,*" ifadelerini kullanmıştı. Bu koalisyonu da şöyle tanımlıyordu: "*Müttefiki Esed'i kaybetmesine ek olarak, NATO'nun -İran aleyhine ılımlı İslami bir model olarak bölgedeki payı da giderek artan- Türkiye üzerinden İran sınırlarına dayandığı bu koşullar içerisinde İran için en iyi seçenek bu. Böyle bir koalisyon İran'a, Lübnan'dan Afganistan'a uzanan yeni bir operasyon bölgesi kazandıracak ve İran için taze bir soluk olacaktır.*"

Nusayri Kartı: Suriye'nin başarısız bir devlete dönüşmesi ile İran'ın Şii toplulukları desteklemesi Suriye içerisinde sağlam bir dayanak noktası bulmasını sağlayacak. İran bu sayede Lübnan'daki Hizbullah tarzı silahlı ve askerî eğitim almış Şii gruplar ya da Irak'ta ortaya çıkardığı gruplara benzer milis grupları oluşturma imkânına kavuşabilecek; bunlar aracılığıyla da ülkedeki çalışmalarını sürdürebilecek ve çıkarlarını garanti altına alabilecektir. Özellikle Şii bölgelerini Lübnan'a bağlayan ve Hizbullah'ın silah ve para ile donatılmasına yönelik bir tedarik kanalı niteliği taşıyan can damarlarını koruyabilecek. Böylesi bir adım, Suriye'yi mezhebe dayalı kantonlara ayıracak ve ülkeyi söz konusu farklı grupların devletten daha güçlü olduğu bir zaaf hâli içerisine sokacaktır. Ayrıca bu adım Lübnan'ın istikrarını da sarsacak, Suriye ve Lübnan'da nüfuz sahibi olan Arap devletlerinin çıkarlarına zarar verip bölge genelinde ayrılıkçı eğilimleri besleyecektir.

Radikal Gruplar Kartı: Yine başka gruplara ve mezheplere paralel olup İsrail'e karşı kullanılmak ya da Suriye'nin güvenlik ve istikrarını sarsmak üzere çeşitli isimler altında toplanan radikal milisler ortaya çıkarmak suretiyle yeni dönemde güçlü bir Suriye devleti kurulmasını imkânsız hale getirmek de İran'ın oynayacağı kartlardandır.

Her halükârda, başarısız devlet senaryosunun önüne geçmenin en ideal yolu barışçıl bir rejim değişikliğiyle Esed'in ve yakın çevresinin ülkeyi terk etmesidir. Ancak sözünü ettiğimiz bölgesel çıkar çatışması, çok çeşitli başka senaryolara ve hatta en kötü senaryoya bile Türkiye'nin hazırlıklı olmasını zorunlu kılmaktadır.

4 SONUÇ VE ÖNERİLER

Bugün Suriye olayların gelişimine bağlı olarak kritik bir yol ayrımının eşiğinde bulunmaktadır. Mevcut tabloda Esed'in yönetimi bırakması, hem Suriye'nin hem de bölgenin geleceği açısından en ideal çözüm gibi görünüyor.

Buna rağmen Esed, Özgür Suriye Ordusu'nun çeşitli cephelerde ağır ancak kararlı ilerleyişinin gölgesinde yönetimde kalma ısrarını sürdürmektedir. Bu ise -Esed rejimi bir an önce sona ermediği takdirde- hem Suriye hem de bölge için on yıllar boyunca sürebilecek ve beraberinde Suriye'yi "başarısız devlete" dönüştürebilecek bir kriz yaratmaktadır.

Rapor, veriler bağlamında özellikle bu dönemde üzerinde yoğunlaşılması gerektiği düşünülen birtakım önerilere varmaktadır. Bunlardan en önemli olanları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Türkiye ve Suriye Muhalefeti

- Ulusal Koalisyon ve tüm organları, özellikle Destek ve Yardımlar Koordinasyon Birimi uluslararası toplum tarafından desteklenmeli ve bu destek hızlandırılmalı ve siyasi, diplomatik ve özellikle finansal olarak hacminin artırılması yönünde teşvik edilmelidir. Nitekim Koalisyon üyeleri ve Suriyeli muhalifler arasında kendilerinden vazgeçildiğine dair yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Hatta pek çokları açıkça, yardımların Suriye muhalefetinin bütünleşmesinden sonra azaldığını ve uluslararası toplum tarafından verilen sözlerin çoğunun yerine getirilmediğini söylemektedirler.

  Uluslararası toplumun, Koalisyonu desteklemedeki kayıtsız tavrını sürdürmesi Suriye açısından kaygı yaratan sonuçlara yol açabilir. Koalisyon'un siyasi önemini kaybederek kaynaklarını yitirmesi, Suriye halkının güveninin kaybedilmesi ve bir yandan Koalisyon ile ÖSO arasındaki bağlantıyı, öte yandan Koalisyon ile halk arasındaki bağlantıyı koparması olasılıkları endişe verici bir tablo yaratmaktadır. Siyasi iradenin çökmesi, Suriye halkında devrimin sadece askeri yöntemlerle başarılı olacağına dair inancı güçlendirecek ve bu durum ülkede geçiş dönemini daha sancılı bir sürece dönüştürecektir.

- Bölgesel ve uluslararası zeminde, "Suriye'nin dostları" tarafından verilen sözlerin gerçek bir desteğe dönüşmesine yönelik çalışma mekanizmaları oluşturmak amacıyla kollektif çabalar teşvik edilmelidir. Çünkü "Suriye'nin dostları" grubunun düzenlediği toplantılar sonunda alınan kararların büyük çoğunluğu, -Suriyeli muhaliflerin sıkça vurguladığı gibi- gerçek anlamda yerine getirilmemiş ve kuru sözlerden ibaret kalmanın ötesine geçememiştir. Bunun en önemli nedeni ise bu tür çalışma mekanizmalarından yoksun olunmasıdır.

- ÖSO'ya ulaştırılmak üzere Ulusal Koalisyon'a spesifik silahlar vermek yoluyla, Ulusal Koalisyon ile ÖSO arasındaki ilişki güçlendirilmelidir. Özellikle muhaliflerin askeri çabaları birleştirilmişken ÖSO spesifik silahlar ile desteklenmeli. Çünkü ÖSO şu anda, ya rejime bağlı silah depolarını ele geçirmesi ile elde ettiği ya satın aldığı ya da kimi zaman Suriye dışından kaçakçılık yoluyla kendisine ulaşan silahlar ile savaşmaktadır. İşte bu silahlanma sayesinde ÖSO, 2012 yılının son üç ayı boyunca savaş meydanında önemli başarılar kazanmıştır.

  Bununla birlikte, ÖSO'ya düzenli olarak spesifik silahlar tedarik edilmediği müddetçe, savaş süreci daha da uzayabilecek ve çözüm daha da gecikebilecektir. Bu ise Suriye devletinin kaynaklarının tükenmesi ve altyapının tamamen yok olması tehlikesine yol açabileceği gibi eşi benzeri görülmemiş bir insani felakete neden olacaktır.

- Suriye içerisindeki kurtarılmış bölgeler doğrudan desteklenmeli. Kuşatma altında bulunan Humus haricinde yakın bir zamanda tamamen kurtarılmış bölgelerin varlığına şahit olabiliriz. Şu anki tabloda rejim halen belli başlı bölgeler üzerindeki egemenliğini sürdürmektedir. Özellikle de Suriye'nin sahil bölgeleri ve Lübnan Hizbullahı ile bağlantı imkanı sağlayan yerlerde rejim hakimiyetini koruyor. Suriye devrimcileri çeşitli cephelerde, özellikle de ülkenin kuzeyinde, doğusunda, Şam'da ve daha az oranla güneyde önemli ilerlemeler kaydetmektedir. Bu nedenle kısa bir süre sonra, -İdlip'deki Teftenaz Askeri Havaalanı, Mennağ Askeri Havaalanı ve Uluslararası Halep Havaalanı düştüğü zaman- özellikle ülkenin kuzeyinde tamamen kurtarılmış bölgeler oluşacaktır.

  Örneğin, Halep şehrinin kuzeydoğusunda yer alan Menbic şehri, ÖSO'nun egemenliği altında olan ve şehir yönetimini devrimcilerin üstlendiği bölgelere bir numune olarak değerlendirilmektedir. Buna benzer doğrudan desteğe ihtiyaç duyan çok sayıda bölge bulunmaktadır.

- İnsanların ihtiyaçlarını belirlemek ve gelen yardımların daha etkin bir biçimde ulaştırılmasını sağlama konusunda çalışmak amacıyla, Suriye içindeki ve dışındaki sivil yardım kuruluşlarını birleştiren bir ağ oluşturmak üzere muhalif Suriyeli sivil toplum kuruluşlarının çabaları desteklenmeli.

  Nitekim Birleşmiş Milletler'e bağlı kuruluşlar, dışarıdan içeriye gelen uluslararası yardımlardan bir kısmının ulaştırılması için çoğunlukla Suriye rejimine bağımlı hareket etmektedirler. Oysa Suriye rejiminin, bu yardımların ulaşmasını engellediği kanıtlanmıştır.

- Önümüzdeki dönemde Suriye içerisindeki kurtarılmış bölgelerde, geçici bir hükümet kurulmasını hedefleyen herhangi bir adımı desteklemeye hazırlıklı olma ve hem Ulusal Koalisyon ile istişareler, hem de Arap ülkeleri ile iş birliği yaparak uluslararası anlamda tanınmasını ve desteklenmesine zemin hazırlamak. Nitekim rejimin tamamen çökmeden önce geçiş aşaması için de bir dayanak noktası olmak üzere, önümüzdeki dönemde rejimin hakimiyetinden kurtarılmış bölgeler içerisinde geçici bir hükümet veya geniş çaplı sivil bir yönetim kurulmasına yönelik bir eğilim bulunmaktadır.

- Bilhassa içerisinde bulunduğumuz bu aşamada, mümkün olan tüm araçlarla Suriye rejiminin müttefikleri üzerinde bir baskı oluşturmak. Çünkü şu anda Suriye'den geriye kalanları kurtarmak ve Suriye'nin "başarısız devlete" dönüşmesini engellemek için bir fırsat bulunmaktadır. Rusya'nın genel olarak tutumunu yeniden gözden geçirmeye başladığı doğrudur, ancak Esed'in devlet başkanı olarak kalmasını esas alan geleneksel çerçevenin dışına çıkmamaktadır. Bu ise Suriye muhalefeti tarafından kesinlikle kabul edilemez bir meseledir. Öte yandan İran'ın tutumu, bölgesel zeminde daha önemlidir. Çünkü İran'ın uluslararası baskılar sonucu Esed'e verdiği desteği durdurması halinde, Esed rejimi hızla çökecektir.

Türkiye ve Suriye Kürtleri

Türkiye, Suriye'deki Kürt meselesine titiz ve hassas bir şekilde yaklaşmalıdır. Çünkü bu konuda herhangi bir hatalı politika, yalnızca Türkiye için değil, aynı zamanda bir devlet olarak Suriye ve Suriye devrimi için ciddi ve tehlikeli çağrışımlara neden olabilecek niteliktedir. Bu nedenle Türkiye dikkatli bir politika izlemeli ve aşağıdaki verileri göz önünde bulundurmalıdır:

- Mevcut bilgilere göre, Suriye Kürtlerini bir araya getirmeye çalışan pek çok platform bulunmasına rağmen, Suriye Kürtleri arasında bir birliktelik kurulmuş değildir. Ayrıca siyasi çalışmalar yapan Kürt partiler ile silahlı çalışmaya dayanan Demokratik Birlik Partisi (PYD) arasında anlaşmazlık bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin, bu iki tarafın çalışma yapısı arasındaki farkı dikkate almayan politikalar benimsemesi, bu iki tarafı bir araya getirecek ve içlerindeki milliyetçi eğilimleri körükleyecektir. Böyle bir politika PYD'nin Suriye'deki konumunu güçlendirecek, Türkiye'ye karşı fanatik bir düşmanlığın yayılmasını sağlayacak ve diğer Kürt partiler karşısında PYD'ye üstünlük kazandıracaktır. Bu durum kesinlikle Türkiye'nin çıkarına olmayacaktır.

- Türk medyasında Suriye Kürtleri meselesinin yoğun bir şekilde yer alması ve bu konu hakkında bazen kasıtlı bazen istemeden yanıltıcı ve yanlış bilgilerin paylaşılması tehlikeli bir durum. Ayrıca Türkiye'nin Suriye Kürtlerine karşı tutumunu ve değerlendirmelerini Irak Kürtleriyle deneyimi ve Türkiye içindeki Kürt sorunu üzerinden oluşturmaması çok önemli. Bütün bu değişik konuları aynı bakış açısıyla ele almak, Suriye Kürtleri konusunda politika üretmek ve konunun büyümesini engellemek açısından hatalara yol açabilir. Bunun da hem Türkiye, hem Suriye devrimi, hem de Suriyeliler üzerinde olumsuz yansımaları olacaktır.

- Türk hükümeti ve muhalefet arasında Suriyeli Kürtler meselesinin, iç politik hesaplar için kullanılmaması gerekir. Çünkü bu durum sadece Suriye rejimi ve müttefiklerinin yararına olacaktır. Bu nedenle Suriye'deki Kürt meselesinin, -eğer varsa- Türkiye'deki iç politik polemiklerin konusu olmaktan çıkarılması gerekmektedir.

- Suriye Kürtleri ile Barzani üzerinden karşılıklı ilişkiler kurmak hatalı bir davranış olacaktır. Çünkü bu yaklaşım, Barzani'nin yeteneklerinin abartılmasına neden olacak ve Suriye içine nüfuz etmeye çalışmasını meşru kılacaktır. Kuşkusuz böyle bir durum, Suriyeliler açısından sağlıklı olmayacak, ileride Türkiye'nin zarar görmesine bile sebep olabilecektir. Bu nedenle Suriyeliler üzerinden Suriye Kürtleri ile karşılıklı ilişkiler kurulması varsayımından hareket edilmelidir. Bu durumda Suriye'deki Kürt meselesi ile ilgili Suriye muhalefeti (Ulusal Koalisyon ve Özgür Suriye Ordusu) ile koordinasyon halinde hareket edilmelidir. Çünkü Suriye muhalefeti, Suriye'deki Kürt meselesi konusunda katılımcı bir politika yürütmeye özen göstererek akılcı bir yöntemle çalışmaktadır. Yine Suriye muhalefetinin bu konu ile ilgili tavır ve çıkarları -özellikle Kürtlerin yaşadığı bazı bölgelerin PKK için güvenli sığınaklara dönüşmemesi ya da bu bölgelerde özerk yönetimin gerçekleşmemesi bağlamında- Türkiye'nin tavır ve çıkarları ile uyuşmakta ve örtüşmektedir.

- Suriye meselesinde etkin ve nüfuzlu olan, aynı zamanda Türkiye ile ortak tutumlara sahip olmakla beraber Kürt meselesi ve Suriye'nin bölünmesi senaryoları ile ilgili Türkiye'yle benzer endişelere sahip Arap ülkeleri ve Arap Birliği ile koordinasyon içinde olunmalı. Türkiye'nin bu taraflar üzerinden hareket etmesi, bu mesele ile bağlantılı sıkıntıları da hafifletecektir.

- Türkiye'nin, gerek Suriye'nin bölünmesi gerek PKK'nın oluşabilecek bir boşluktan istifade ederek Türkiye-Suriye sınırı üzerinde, Suriye'nin kuzeyindeki bazı şehirlerde faaliyet gösterme olasılığı nedeniyle endişe duyması durumunda Türkiye'nin bu endişelerini Birleşmiş Milletler'e ve Avrupa Birliği'ne taşıması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye, diplomatik yeteneklerini gerçek anlamda öne çıkarmalıdır. Daha önce belirtildiği gibi, Suriye Kürtlerinin uluslararası bir destek olmadan özerk bir yönetim veya bağımsız bölge oluşturma senaryolarının gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır. Bu nedenle önemli olan, henüz böyle bir senaryo şekillenmeden bu desteğin önüne geçebilmektir.

Türkiye ve Önümüzdeki Aşama

Esasen, Türkiye'nin Suriye'de meydana gelecek gelişmelere ve karşı karşıya kalabileceği meydan okumalara, geçmişe göre daha hızlı bir şekilde karşılık vereceği varsayılmaktadır. Bu ise Türkiye'nin tüm politik, ekonomik ve teknik yeteneklerini, Suriye meselesine odaklanmak üzere seferber etmesini gerektiriyor. Bunun yerel ve bölgesel zeminde birtakım yansımaları olacaktır. İşte bu çerçevede rapor, önümüzdeki aşama için Türkiye'ye aşağıdaki hususları önermektedir:

- Azınlıklar konusunu, etnik, milliyetçi veya mezhepçi bir pencereden ele alınmasını teşvik eden politikalar benimsemekten kaçınılmalı. Bunun yerine vatandaşlık kavramı ve vatandaşların haklar ve sorumluluklar bakımından eşitliği kavramı vurgulanmalı.

- Suriye'nin toprak bütünlüğü korunmalı. Eldeki tüm araçlarla Suriye topraklarının güvenliğini ve bütünlüğünü korumak üzere çalışılması ve bu konuda ortak çıkarı bulunan ülkeler ile iş birliği yapılması gerekiyor. Ancak bu şekilde Suriye'nin ileride küçük kantonlara bölünmesi veya başarısız bir devlete dönüşmesini hedefleyen projelerin önü kesilebilir.

- Katar ve Suudi Arabistan ile daha sıkı bir diyalog kurulmalıdır. Çünkü Katar ve Suudi Arabistan'ın, Suriye devriminin başlangıcından itibaren Suriye içerisinde giderek artan bir etkiye sahip oldukları açıktır. Benzer şekilde bu iki ülkenin, Suriye'de krizin son bulmasından sonra ülkenin yeniden inşası ve imarı konusunda, önümüzdeki aşamada da ciddi bir etki ve nüfuz sahibi olmaları beklenmektedir. Bu nedenle, hem ileriki aşamalarda meydana gelebilecek çatışmaların önüne geçebilmek, hem de Suriye halkının ve Suriye devletinin en iyi şekilde desteklenmesini sağlamak için birlikte çalışılması amacıyla, Suriye krizi karşısında ortak tutum sahibi ülkeler arasında iş birliği yapılması zorunludur.

- Suriye'nin içerisinde bulunduğu durumun kötüleşmesinde çıkarı olan ülkelere baskı uygulanmalı. Çünkü Esed'in herhangi bir şekilde yönetimi bırakması halinde ülkenin bölgesel ve uluslararası çatışmaların yaşanacağı bir alan haline gelmesi veya Suriye'nin zayıf bir devlete dönüşmesi gibi Suriye'deki durumun kötüye gitmesinde çıkarı olan birtakım bölge ülkeleri ve uluslararası güçler olacaktır. Bu amaçların gerçekleşmesini engellemek üzere, bu ülkelere her türlü baskının uygulanması gerekmektedir.

- Türkiye Suriye'nin geleceğine hazırlanırken Esed rejiminin düşmesini ve Suriye'yi yeniden inşa etmek için uluslararası bir irade oluşmasını beklememeli. Bu duruma karşı, şimdiden hazırlıklı olunarak, Suriye'nin uğradığı ciddi zararların şimdiden değerlendirilmeye yoğunlaşmalıdır. Zira bir yandan Suriye'deki yıkımın boyutları oldukça korkutucuyken diğer yandan uluslararası toplumun ülkeye yardım etme konusunda hem irade hem de kaynak sıkıntısı çektiğini görüyoruz. Bu anlamda Türkiye şimdiden bölgesel ve uluslararası girişimleri Suriye'nin yeniden inşası konusunda harekete geçirmek için çalışmalıdır.

- Esed devrildiği zaman, Suriye'nin yeniden inşa edilmesi için bağışçı ülkeler konferansının düzenlenmesine kadar beklenmemesi gerekmektedir. Çünkü bu duruma karşı, şimdiden hazırlıklı olunması ve Suriye'nin uğradığı zararların değerlendirilmesine gerekmektedir. Bu ise Suriye'nin muazzam bir finansmana ihtiyaç duyması ile diğer ülkelerin yardımı ve iradesi arasında oluşan boşluğu gidermeye yönelik olmalıdır.

- Yine Türkiye, Suriye'nin yeniden inşa sürecine etkin bir şekilde katkıda bulunmaya da hazırlıklı olmalıdır. Çünkü Türkiye, inşaat ve müteahhitlik alanında dünyanın en büyük ülkelerinden olmasının yanı sıra, Suriye'ye yakın oluşu ve bölgesel olarak bu alanda en güçlü oluşuyla da öne çıkmaktadır. Bu nedenle bilhasssa Körfez finansmanı ve Türk uygulaması ile Suriye'nin yeniden imarı için bölgesel bir anlaşmaya varılmasında Türkiye'nin önemli bir çıkarı olacaktır. Bu durum zaman ve emek kazancı sağlayarak, Suriye'nin yeniden inşasını hızlandıracaktır.

- Türkiye önümüzdeki aşamada, ister Suriyelilere yardım etme ister Suriye'nin başarısız devlete dönüşme potansiyeli ile alakalı olarak, güvenlik alanında da çok iyi hazırlanmalıdır. Suriye'nin ileride başarısız bir devlete dönüşüp dönüşmeyeceği ise önümüzde gelişmelerin gidişatına bağlı olacaktır. Özellikle İran gibi diğer ülkelerin Suriye'de doğrudan varlık göstermeye Esed sonrasında da devam edecekleri göz önünde bulundurulduğunda, Ankara'nın da -dolaylı bile olsa- Suriye'de varlık göstermesi zorunlu hale gelebilir.

ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR KURUMU (USAK)

USAK, ulusal ve uluslararası siyaset, ekonomi, hukuk, toplumsal bilimler ve güvenlik alanlarında faaliyet gösteren bağımsız bir düşünce kuruluşudur (think-tank). Öncelikli olarak kamuoyunun tarafsız, doğru ve yeterli bilgi ihtiyacını karşılamayı amaçlar. Bu amaç çerçevesinde özel ve kamu kuruluşlarının, firmaların ve medya kuruluşlarının taleplerinin yanı sıra, bireysel talepleri de karşılamaya çalışır. USAK'ın yerine getirmeye çalıştığı önemli amaçlarından biri Türkiye'nin ve dünyanın ihtiyaç duyduğu bilgileri toplamak ve bilgi yığınları içinden gerekli seçkiyi yapmaktır. İhtiyaç sahibine, ihtiyaç duyduğu anda istediği nitelik ve nicelikte bilgiyi sunmaya çalışır. Aynı çerçevede bilgilerin değerlendirilmesi ve analiz edilmesi de USAK'ın amaç ve görevleri arasındadır. Gerekli nitelikli personelin yetiştirilmesi ve eğitim hizmetlerinin verilmesi, uzmanlar ve uygulayıcılar arasındaki iletişim eksikliğinin giderilmesi USAK'ın amaçları arasındadır.

Alan çalışmalarına ek olarak USAK kuramsal ve kavramsal alanda da kendisine görevler düştüğünün bilincindedir. Günümüzde anlaşmazlıkların önemli bir kısmının kavram karmaşasından doğduğunu düşünen USAK, kavramların doğru tanımlanmasına büyük önem verir. Özellikle Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı sorunlarda kavram karmaşasının rolü büyüktür. USAK Türkiye için dünyalı, dünya için Türkiyeli kavramları sunmaktadır.

2004 yılında kurulan USAK merkez binası Ankara Mebusevleri'ndedir. Merkez'de 42 tam zamanlı akademisyen, uzman, araştırmacı ve teknik personeli bulunan USAK ayrıca Türkiye ve dünya çapında 100'ün üzerinde akademisyen, alanında uzman, araştırmacı ve yazar ile çalışmaklarını zenginleştirmektedir. Bunlara ek olarak anlaşmalı, yarı-zamanlı ve gönüllü çalışanlar da zaman zaman USAK çalışmalarına katkıda bulunmaktadır. Staj ve eğitim programları çerçevesinde her dönemde eğitim vermektedir. Katılımcılar sadece Türkiye'den değil, dünyanın diğer ülkelerinden de gelmektedirler. USAK bir tür 'şemsiye örgüt' yapılanması modelini izlemektedir. Kendisine bağlı 7 araştırma merkezi aracılığıyla çalışmalarını yürütür.

USAK doğru bilginin, daha iyi bir eğitimin ve daha iyi bir iletişimin Türkiye ve insanlığın daha mutlu ve refah içinde yaşamasına katkıda bulunacağına inanır. USAK'ın en temel ilkesi şudur: 'Bilgi doğru kullanıldığı sürece güçtür'.

DÜNYA DÜZENİNDE ÇİN ve TÜRKİYE-ÇİN İLİŞKİLERİ

Selçuk ÇOLAKOĞLU (Der.)

Çin, dünyada kendisinden giderek daha fazla söz ettiren lider bir ülke haline gelmeye başladı. Dünyanın en kalabalık nüfusuna ve aynı zamanda ikinci büyük ekonomisine sahip ülke, aynı zamanda mucizevî bir kalkınma hamlesinin de aktörü konumunda. Böyle devasa bir ülkeyi geçtiğimiz 30 yıl boyunca sürekli kalkındırabilmek sosyo-ekonomik açıdan üzerinde özellikle durulması gereken bir husus. Çin, tüm bu yönleriyle hem dünya hem de Türk kamuoyunda yakından ve merakla takip edilen bir ülke haline geldi. Bu kitap, Çin'i değişik boyutlarıyla Türk kamuoyunun bilgisine sunma ve Türkiye-Çin ilişkilerinin geleceğine ışık tutma amacını taşıyor.

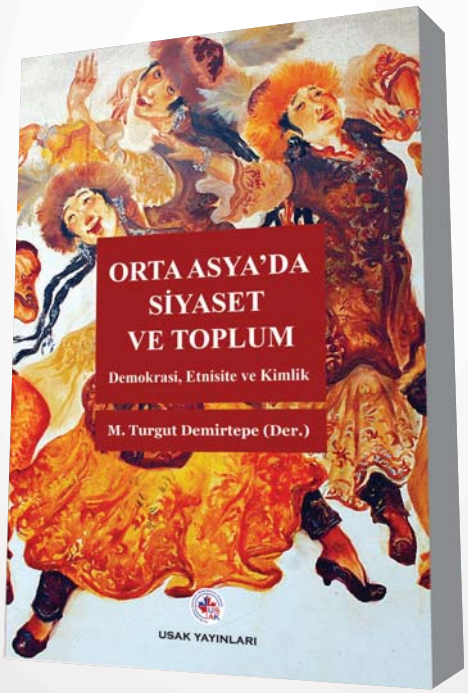
172 sayfa
978-605-4030-70-5

USAK YAYINLARI

www.usak.org.tr

ORTA ASYA'DA SİYASET VE TOPLUM
Demokrasi, Etnisite ve Kimlik
M. Turgut DEMİRTEPE (Der.)

Bu çalışmada bölge devletlerinin ve toplumlarının günümüzde karşılaştığı ve söz konusu ülkelerin geleceğini yakından ilgilendiren siyasal ve sosyal sorunlardan önemli bir bölümü mercek altına alınıyor. Bu bağlamda kitap, öncelikle bölgedeki siyasal geçiş sürecinde yaşanan demokratikleşme ve istikrar sorununa odaklanarak ve bölgede öne çıkan etnik gerilim ve çatışma alanlarını inceliyor. Sonrasında, önemli sosyal sorun alanlarından göç olgusunun değişik boyutlarını değerlendiren eser, son olarak da kimlik sorunları üzerinde duruyor.

322 sayfa
978-605-4030-72-9

USAK YAYINLARI

www.usak.org.tr

Analist

DÜNYA AVUCUNUZUN İÇİNDE...

www.usakanalist.com

ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR KURUMU
www.usak.org.tr

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
Mebusevleri Mahallesi, Ayten Sokak, No: 21 06570, Tandoğan, Ankara
Tel: 0090 312 212 28 86 Fax: 0090 312 212 25 84
www.usak.org.tr, www.turkishweekly.net, www.usakgundem.com

9 786054 030736